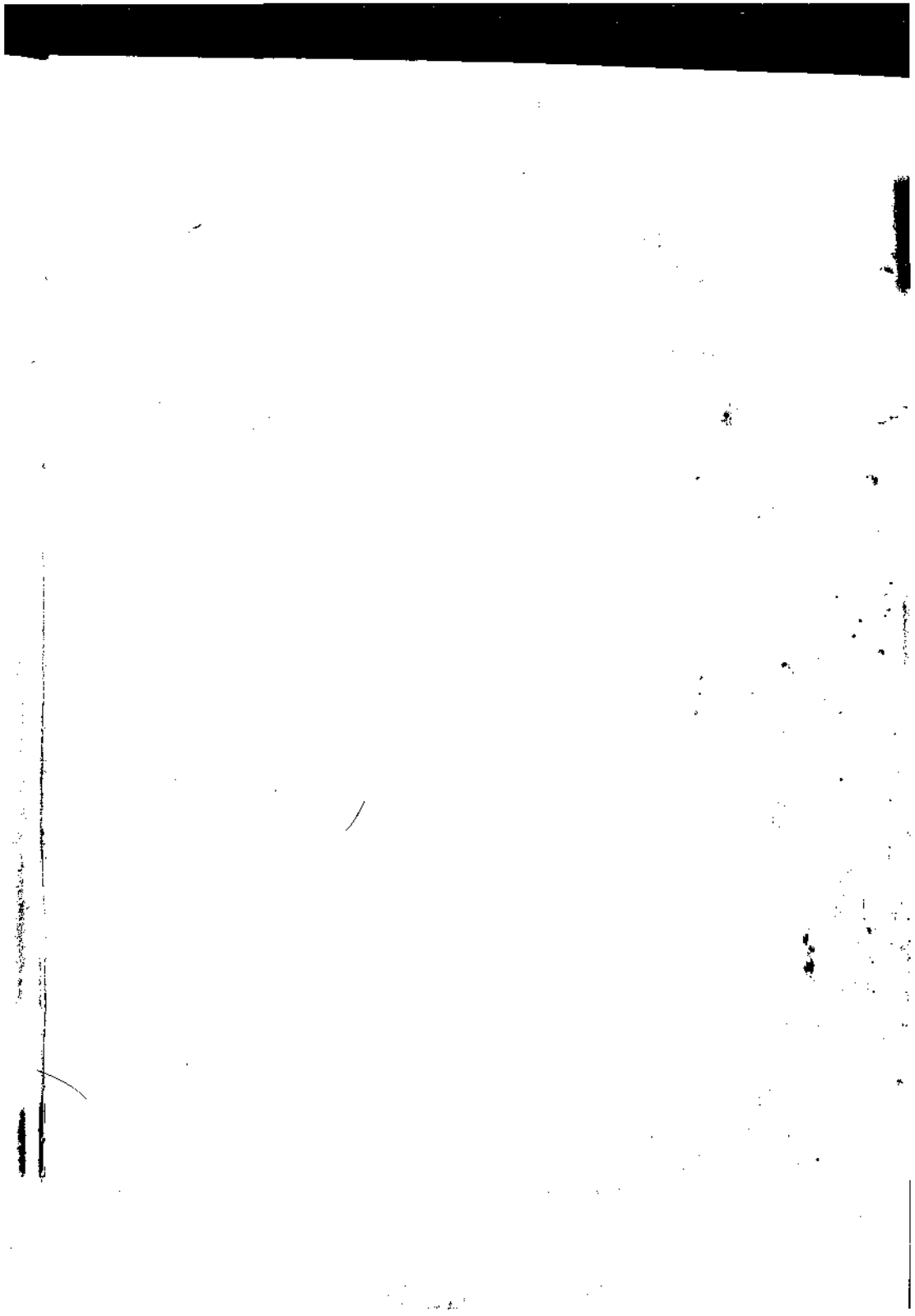

D

Christophorus Warmers
Nederlandse en Poolse
samenspraken
van 1691

STANISŁAW PRĘDOTA

m.m.v.

JERZY WORONCZAK

Christophorus Warmers
Nederlandse en Poolse
samenspraken
van 1691

Wrocław 2002

Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego

Acta
Universitatis
Wratislaviensis
No 2453

Recensenten/Recenzenci
Marian Kucala, Norbert Morciniec

Technische redactie/Redaktor techniczny
Bożena Sobota

Uitgegeven met de steun van het/Wydanie książki dofinansowane przez
Komitet Badań Naukowych

 Copyright by Stanisław Prędota and Jerzy Woronczak 2002

ISSN 0239-6661
ISBN 83-229-2337-6

Het zetsel opgemaakt in de Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego Sp. z o.o.
Gedrukt in de Wrocławska Drukarnia Naukowa PAN im. S. Kulczyńskiego Sp. z o.o.

Inhoud

1. De ontwikkeling van meertalige conversatieboeken met het Nederlands . . .	7
2. De betrekkelijke uniciteit van het <i>Gazophylacium</i>	11
3. Christophorus Warmer, de bewerker van het <i>Gazophylacium</i>	12
4. De opbouw en inhoud van het <i>Gazophylacium</i>	15
5. Inleidende opmerkingen bij het taalgebruik in het Nederlandse gedeelte . . .	18
6. Inleidende opmerkingen bij het taalgebruik in het Poolse gedeelte	20
7. Wijze van uitgeven	24
8. Bibliografie	26

~ ~ ~

Christophorus Warmers Nederlandse en Poolse samenspraken van 1691	29
---	----

1. De ontwikkeling van meertalige conversatieboeken met het Nederlands

Le Livre des Mestiers. De Bouck vanden Ambachten, hoogstwaarschijnlijk het alleroudste tweetalige conversatieboek met een Nederlands deel, is reeds omstreeks 1340 ontstaan. Het is door een onbekende "walscen scoelmeestere" in Brugge samengesteld¹. De pretentieloze en onge Kunstelde alledaagse dialogen in het Frans en hun Middelnederlandse tegenhangers die het bevat geven ons een vrij nauwkeurig mozaïekbeeld van de samenleving in Brugge in de eerste helft van de 14de eeuw. Ze betreffen verschillende aspecten van het huiselijke, maatschappelijke en geestelijke leven aldaar. Aan het woord komen vertegenwoordigers van verschillende lagen van de bevolking van Brugge: adellijken en burgers, kooplieden en werklieden, geestelijken en leken. Op de voorgrond treden daarbij praktische doelen en belangen. Het zal vast en zeker niet toevallig zijn dat het allereerste bekende gesprekboek met een Nederlands deel juist in het Venetië van het Noorden is bewerkt, want Brugge was toen één van de belangrijkste en welvarendste haven- en handelssteden van Europa.

Het handschrift van *Le Livre des Mestiers. De Bouck vanden Ambachten* is van perkament en telt 24 bladen van klein quartoformaat (28 × 18 cm). Thans wordt het in de Bibliothèque Nationale in Parijs bewaard. In 1875 heeft H. Michelant, adjunct-conservator aan deze bibliotheek, de eerste editie ervan in boekvorm bezorgd². Het is helaas ontsierd door verschillende onjuistheden en soms ook door allerlei storende fouten. In de 20ste eeuw is dit gesprekboek door Jan Gessler, hoogleraar in de historische pedagogiek

¹ J. Gessler, *Het Brugsche Livre des Mestiers en zijn navolgingen. Le Livre des Mestiers de Bruges et ses dérivés*, Brugge 1931, p. 15.

² H. Michelant, *Dialogues français-flamands composés au XIVe siècle par un maître d'école de la ville de Bruges*, Paris 1875.

aan de universiteit van Leuven, grondig onderzocht, opnieuw uitgegeven en van een omvangrijk en scherpzinnig commentaar voorzien³. Tevens heeft hij ook nog drie andere conversatieboeken uitgegeven die op basis van *Le Livre des Mestiers. De Bouck vanden Ambachten* zijn bewerkt:

- a) *Gesprächsbüchlein*, door August Heinrich Hoffmann von Fallersleben ontdekt en door hem in 1854 gepubliceerd,
- b) *Dialogues in French en English*, rond 1483 door William Caxton te Westminster gedrukt,
- c) *Vocabulaer walsch ende vlaemsch*, vóór 1501 door Roland Vanden Dorpe in Antwerpen gedrukt.

Later kwam het ook tot een vrij snelle ontwikkeling van dergelijke eenvoudige taalleerboeken met een Nederlands gedeelte want ze voorzagen in de sociale en economische behoeften van de beoogde gebruikers, vooral van kooplieden en reizigers. Daarvan getuigen ook steeds nieuwe uitgaven en bewerkingen die gedurende de 16de en 17de eeuw niet alleen in de Lage Landen verschenen, maar bovendien in de omliggende buurlanden, d.w.z. in Duitsland, Zwitserland, Italië en Engeland⁴. Tevens is het noemenswaardig dat het aantal daarin opgenomen talen gestadig groeide. Er ontstonden dus conversatieboeken met gesprekken in vier, zes, zeven en acht talen. (Drie- en vijftalige gesprekboeken heb ik in bibliografiën noch in bibliotheken kunnen aantreffen). Een voorlopig hoogtepunt werd bereikt toen het anonieme gesprekboek *Colloquia et dictionariolum octo linguarum* (Delphis 1598) met samenspraken in maar liefst acht talen, te weten: Latijn, Frans, Nederlands, Duits, Spaans, Italiaans, Engels en Portugees verscheen. Van zijn buitengewone populariteit kan het best het feit getuigen dat het gedurende bijna een eeuw, d.w.z. van 1598 t/m 1692, in niet minder dan twintig oplagen is uitgegeven, niet alleen in Delft, Vlissingen, 's-Gravenhage, Amsterdam, Middelburg, Antwerpen, maar ook in Venetië, Bologna en Londen⁵.

Meertalige conversatieboeken zijn in de regel ook van multilinguale, meestal vrij beknopte, alfabetische woordenlijsten voorzien. Om die reden zijn ze ook in de bovengenoemde woordenboekbibliografie van F. Claes en P. Bakema terechtgekomen.

³ Zie voetnoot 1.

⁴ F. Claes, P. Bakema, *A Bibliography of Dutch Dictionaries*, Tübingen 1995, p. 154-161.

⁵ F. Claes, P. Bakema, *op. cit.*, p. 161.

Van de talrijke meertalige conversatieboeken met een Nederlands deel, die tot en met de 17de eeuw zijn verschenen, werden er naar ons bekend is slechts twee onder de loep genomen. René Verdeyen, hoogleraar aan de universiteit van Luik, verzorgde tijdens het interbellum een kritische uitgave van het anonieme zeventalige gespreksboek *Colloquia et dictionarium septem linguarum* (Antwerpen 1616) die hij ook van een scherpzinnig commentaar voorzag⁶. Recentelijk deed Riccardo Rizza, hoogleraar in de neerlandistiek aan de universiteit in Bologna, hetzelfde met het achttalige conversatieboek *Colloquia et dictionarium octo linguarum*⁷. Zijn kritische editie is gebaseerd op de uitgave van de *Colloquia* die in 1656 in Venetië is verschenen. Daarbij zijn de teksten door zes specialisten geverifieerd: de Latijnse, Franse en Italiaanse door Walter Pagani, de Nederlandse door Riccardo Rizza zelf, de Duitse door Peter Wolfgang Waentig, de Spaanse door Encarnación García Dini, de Engelse door Enrico Giaccherini en de Portugese door Maria Helena Abreu.

Het was Christophorus Warmer die met zijn *Gazophylacium decem linguarum Europaearum apertum. Neu-eröffneter Schatz-Kasten der fürnehmsten Zehen Sprachen in Europa* (Cassoviae 1691) erin slaagde het tot dan toe absolute hoogtepunt van tien talen in een gespreksboek te bereiken. Later is het trouwens door geen ander conversatieboek geëvenaard, laat staan overtroffen.

Een kleine toelichting verdient hier nog de term *gazophylacium* in de titel van Warmers taalleerboek. Het is een geleerd Latijns woord van Griekse herkomst en betekent 'schatkamer'. Gedurende de 16de, 17de en 18de eeuw was het vrij gebruikelijk in titels van verschillende wetenschappelijke publicaties⁸.

⁶ R. Verdeyen, *Colloquia et dictionarium septem linguarum*. Gedrukt door Fickaert te Antwerpen in 1616 en opnieuw uitgegeven door prof. dr. R. Verdeyen, Antwerpen, 's-Gravenhage 1925-1935.

⁷ R. Rizza (ed.), *Colloquia et dictionarium octo linguarum*, Viareggio-Lucca 1996.

⁸ Vgl. Angelus a Sancto Josepho, *Gazophylacium linguae Persarum* (...), Amstelodami 1684; Michael Rupert Besler, *Gazophylacium rerum naturalium* (...), Lipsiae 1716; Ivan Bellosteneč, *Gazophylacium seu Latino-Illyricorum onomatum aerarium* (...), Zagrabiae 1740; Franciscus Brigant, Gandolphus Maximilianus von Kuenburg, *Gazophylacium Marianum virtutum*, 1669; Philippus Cattierus, *Gazophylacium Graecorum*, Traiecti ad Rhenum 1757; Hieremias Drexelius, *Gazophylacium Christi Eleemosyna*, Antverpiae 1638; Caspar van den Ende, *Le gazophilace de la langue française*

Uit het voorafgaande en uiteraard beknopte overzicht blijkt wel duidelijk dat conversatieboeken met een Nederlands deel tot nu toe door de neerlandistiek intra muros eigenlijk buitengewoon stiefmoederlijk zijn behandeld. Tegelijkertijd moet beklemtoond worden dat ze om verschillende redenen meer belangstelling en waardering verdienen dan er tot nu toe aan geschonken is.

1) In deze gesprekboeken bevinden zich echte staaltjes van de gesproken Nederlandse omgangstaal van de vijftiende tot en met zeventiende eeuw. Verder vindt men daarin ook het prille begin van de vakwoordenschat van bepaalde ambachten en beroepen. Deze gegevens kunnen relevant zijn, voornamelijk voor de volgende taalwetenschappelijke disciplines: de taalgeschiedenis en de historische dialectologie, de lexicologie, fraseologie, sociolinguïstiek en taalpragmatiek.

2) Tevens zijn ze ook een niet te onderschatten onvervalste informatiebron over het dagelijkse leven, de zeden, gebruiken, gewoonten en de realia in de Lage Landen van toen. Daarom zullen ze zeker enig belang inboezemen bij beoefenaars van de cultuurgeschiedenis, volkskunde en de geschiedenis van het onderwijs.

Bovendien mag men niet uit het oog verliezen dat conversatieboeken een universeel, algemeen-Europees verschijnsel zijn. Daarom moet hier ook nog aandacht gevestigd worden op twee recente becommentarieerde edities van Russische gesprekboeken:

a) A. Falowski (Hrsg.), *"Een Rusch Boeck..."*. *Ein russisch-deutsches anonymes Wörter- und Gesprächsbuch aus dem XVI. Jahrhundert*, Köln-Weimar-Wien 1994.

b) R. Jakobson, E. van Schooneveld, *Tönnies Fenne's Low German Manual of Spoken Russian*, Copenhagen 1961.

et flamande, comprenant les purs & propres mots de ces deux langues, Rotterdam 1656; W. ab Erloff, *Gazophylacium locupletissimum* (...), Coloniae 1687; *Gazophylacium Anglicanum Containing the Derivation of English Words, Proper and Common*, [London] 1689; Mattias Glandorpius, *Gazophylacium polyplusium fonticolorum et setonum reseratum*, Bremae 1632; Henricus Munting, *Hortus et universae materiae medicae gazophylacium*, Groningae 1646; Jacob Nicolaus Roeser, *Spirituale gazophylacium*, Quedlinburg 1680; Adolf Ruhtag, *Gazophylacium Lugdunense admirabili pretiosum lapidum varietate conspicuum* (...) Lugduni Batavorum 1735; Lamprecht Schenckel, *Gazophylacium artis memoriae* (...) Argentorati 1610; Johan Jacob Woyt, *Gazophylacium Medico-Physicum*, Amsterdam 1741.

2. De betrekkelijke uniciteit van het *Gazophylacium*

Het *Gazophylacium* van Christophorus Warmer dat in 1691 in het toen tot Hongarije behorende Košice (Kassa, Caschau, Kaschau, Cassovia, Caschovia, Koszyce) werd uitgegeven is een in enkele opzichten vrij uniek multilinguaal gesprekboek⁹. Vooral is dit het enige conversatieboek dat gesprekken in tien talen omvat en, wat voor de neerlandistiek in Midden-Europa nog veel belangrijker is, in geen ander is naast een Nederlands deel ook nog een Hongaars, Pools of Tsjechisch aan te treffen.

Volledigheidshalve dient men echter toe te voegen dat het Pools en Tsjechisch reeds in meertalige gesprekboeken van de 17de eeuw zonder Nederlands gedeelte zijn vertegenwoordigd, het eerste bijv. in *Hexaglosson dictionarium cum multis colloquijs pro diversitate status hominum, quotidie occurrentibus* (Varsaviae 1646) en het tweede in *Dictionariolum hexaglosson cum colloquijs aliquot sex linguarum, Latiné, Bohemicé, Germanicé, Gallicé, Hispanicé, Italicé* (Lipsiae 1611)¹⁰. Het Hongaars is daarentegen – voor zover ik het kan overzien – voor de eerste keer in het *Gazophylacium* in aanmerking genomen.

Het feit dat Christophorus Warmer Tsjechische en Hongaarse gesprekken in zijn *Gazophylacium* opgenomen heeft kunnen we wel uit zijn levensloop verklaren. Doorslaggevend was daarbij hoogstwaarschijnlijk de omstandigheid dat hij zijn compilatiewerk in Slowakije heeft uitgegeven waar toen het Hongaars en Tsjechisch landstalen waren.

⁹ In hoofdstuk 8 dat grotendeels aan de briefwisseling is gewijd komt men twee keer de datum 1682 tegen. Men zou zich dus kunnen afvragen of Christophorus Warmer rond die tijd bezig was zijn *Gazophylacium* te bewerken.

¹⁰ Gegevens over de oudste gedrukte Poolse gesprekboeken kan men vinden in J. Łoś, *Początki piśmiennictwa polskiego (przegląd zabytków językowych)*, Lwów 1922, blz. 110–114. Over de Poolse conversatieboeken van de 17de eeuw berichten: L. Słowiński, *Nauka języka polskiego w szkołach Rzeczypospolitej przedrozbiorowej*, Poznań 1978, blz. 40–58, A. Rombowski, *Nauka języka polskiego we Wrocławiu (koniec wieku XVI–połowa wieku XVIII)*, Wrocław 1960, blz. 127–131, R. Pawłowska, *Fonetyka języka polskiego nauczanego w Gdańsku w XVII wieku*, Gdańsk 1979, blz. 9–21.

Het *Gazophylacium* van Christophorus Warmer is in de Engelse, Hongaarse, Poolse, Slowaakse en Tsjechische bibliografieën van oude drukken opgenomen¹¹. R.C. Alston en P. Grzegorzcyk hebben het echter abusievelijk onder de meertalige woordenboeken geplaatst. R.C. Alston vermeldt daarbij echter oprecht het nooit zelf gezien te hebben en dit verklaart en verontschuldigt enigszins zijn foutieve classificatie.

Het *Gazophylacium* behoort tegenwoordig tot de echte zeldzaamheden in de wetenschappelijke bibliotheken in Europa. Na langdurige speurtochten is het me uiteindelijk toch gelukt een exemplaar ervan in de Nationale Széchenyi Bibliotheek in Boedapest te vinden (Signatuur: RMK I 1404/II).

3. Christophorus Warmer, de bewerker van het *Gazophylacium*

Opvallend is wat de biografie van Christophorus Warmer betreft voornamelijk het feit dat de Duitse standaardbiografieën hem geheel buiten beschouwing hebben gelaten. Zeer beknopte biogrammen van hem zijn echter wel in de Hongaarse en Slowaakse biografieën opgenomen¹². De uitvoerigste gegevens over zijn levensloop kan men in het compendium van J.S. Klein naslaan¹³.

Christophorus Warmer werd geboren in 1644 in Bolkenhain (Pools: Bolków, Latijn: Bulconis Fanum) in de omgeving van Liegnitz (Legnica), een

¹¹ R.C. Alston, *Bibliography of the English Language from the Invention of the Printing to the Year 1800*, vol. II, Bradford 1967, blz. 21; K. Szabó, *Régi Magyar Könyvtár*, vol. II, Budapest 1885, blz. 457; J. Szinnyi, *Magyar írók élete és munkái*, Budapest 1891-1914, vol. 14, blz. 1433; K. Estreicher, *Bibliografia polska*, vol. 32, Kraków 1932, blz. 201; P. Grzegorzcyk, *Index lexicorum Poloniae*, Warszawa 1967, blz. 32; J. Čaplovič, *Bibliografia tlačí vydaných na Slovensku do roku 1700*. Díel 1, Martin 1972, blz. 725; F. Horák, *Knihopis Českých a Slovenských Tisků. Díl II. Tisky z let 1501-1800. Část IX, Ročník XVIII, Sešit 251-263*, Praha 1967, blz. 8.

¹² Hiermee beruig ik mijn oprechte dank aan mw. dr. Weronika Karlak van de Afdeling Oude Drukken van de Universiteitsbibliotheek in Wrocław voor haar waardevolle aanwijzingen i.v.m. de biografische bronnen van Christophorus Warmer.

¹³ J.S. Klein, *Nachrichten von den Lebensumständen und Schriften evangelischer Prediger in allen Gemeinen des Königreichs Ungarn*, Leipzig, Ofen 1789-1873, p. 514 e.v.

klein stadje in Neder-Silezië, dat destijds tot Oostenrijk behoorde. Toen woedde in deze gebieden nog de Dertigjarige Oorlog (1618-1648) die rampzalige gevolgen voor deze provincie had. Zijn vader Balthasar Warmer was rector van de plaatselijke school in Bolkenhain die ook door de jonge Christophorus werd bezocht. Later zette hij zijn opleiding in Breslau (Wrocław) voort en daarna studeerde hij godgeleerdheid aan de universiteit van Leipzig.

Na het afstuderen in Leipzig keerde Christophorus Warmer vermoedelijk naar Neder-Silezië terug waar hij waarschijnlijk verschillende pogingen ondernam een passende betrekking te vinden. Met gelegenhedsgedichten tracht hij ook de aandacht en gunst te winnen van plaatselijke machthebbers en potentiële werkgevers, o.a. van hertog Leopold van Brieg (Brzeg) en hertog Christianus Ulricus van Oels (Oleśnica). Zijn pogingen bereikten echter niet het beoogde resultaat. Neder-Silezië was door de Dertigjarige Oorlog sterk getroffen en verwoest. Gedurende de oorlogshandelingen werd de bevolking gedecimeerd. De ontwrichte economie veroorzaakte het verval van vroeger bloeiende steden. De door verschillende maatregelen getroffen protestanten vluchtten massaal naar het buitenland. Ook Christophorus Warmer zag zich door de omstandigheden gedwongen zijn geluk in den vreemde te beproeven. Hij ging dus naar het door de Dertigjarige Oorlog gespaarde Slowakije dat toen tot Hongarije behoorde. Daar woonde reeds een welvarende Duitse minderheid en dit gaf zekere uitzichten op een voor hem geschikte betrekking. Zijn beslissing werd waarschijnlijk mede bepaald door het feit dat hij intussen getrouwd was. Daarvan getuigt de volgende autobiografische formulering in zijn gelegenhedsgedicht van 1681 waarop we nog verder zullen ingaan:

Es sind nicht kleine Schmerzen,
Wenn einem Ehgenosß die helffte von dem Herzen
(Ob mir dasselbe zwar zur Zeit noch unbewust)
Wird durch den Tod geraubt, den störer aller Lust.

In Košice, de hoofdstad van Opper-Hongarije, werd Warmer in 1683 tot priester gewijd en onmiddellijk daarop begon hij ook als een predikant te werken in de Slowaakse kerk in het nabij gelegen dorp Klátov (Tokesch). Zijn kerkelijke loopbaan beloofde zich goed te ontwikkelen. Reeds rond 1691 werd hij tot archidiaconus en predikant van de Duitse parochie in Košice benoemd. (Het Duitse bevolkingsdeel in deze welvarende stad was

toen toonaangevend¹⁴.) Het *Gazophylacium* dat in hetzelfde jaar in Košice is uitgegeven vermeldt op de titelpagina trots zijn gloednieuwe functie: *Artium Lib. & Lingv. Cultore & p.t. apud Cassovienses Ecclesiaste germanico*. Een jaar later bracht zijn vrouw Rebekka een dochter ter wereld. Tijdens zijn op z'n minst tienjarige verblijf in Slowakije had hij een uitstekende gelegenheid om ter plaatse twee landstalen in zekere mate onder de knie te krijgen: het Hongaars en het Tsjechisch, talen die hij ook in zijn conversatieboek heeft opgenomen.

Reeds twee jaar later, d.w.z. in 1693, verliet Christophorus Warmer echter Košice met een ons onbekende bestemming. Over de motieven van deze vrij onverwachte verplaatsing naar een andere parochie kunnen we nu slechts gissen. Toen was hij pas 49 jaar oud. Wat zijn laatste levensjaren en zijn verdere activiteiten betreft, tasten we geheel in het duister. Zodoende kunnen we ook niet achterhalen waar en wanneer hij overleden is.

Christophorus Warmer is vooral compiler van het *Gazophylacium* en de bovengenoemde Hongaarse en Slowaakse bibliografieën en compendia vermelden ook slechts dit compilatiewerk van hem. In de Afdeling Oude Drukken van de universiteitsbibliotheek in Wrocław worden echter nog andere publicaties van zijn hand bewaard. Daarbij gaat het om drie kleine Duitse gelegenheidsgedichten die in Brieg (Brzeg) en Breslau (Wrocław) in Neder-Silezië zijn verschenen en die als het ware om den brode zijn geschreven:

1) *Christliches Klag- und Trost-Gedichte über das früh-zeitige doch selige Ableben des weyland durchlauchtigen Fürsten und Herrn Georgens Wilhelms Herzogs in Schlesien zur Liegnitz, Brieg und Wohlau (...)*, Brieg 1675, Johann Christoph Jacob;

2) *Glück-wünschendes Namens-Gedichte, Als Der Durchlauchtige Hoch-Geborne Fürst und Herr, Herr Christianus Ulricus, Hertzog zu Württemberg und Teck, auch in Schlesien zu Oelß und Bernstadt, Graffe zu Montpelgart / Herr zu Heydenhaim, Sternberg und Medzibor, Seinen Fürstlichen Namens-Tag welcher war den 3. Aprilis am Sonntage Palmarum des 1678igsten Jahres Christ-eyerlich begieng (...)*, Brieg 1678, Johann Christoph Jacob;

3) *Klag- und Trost-Getichte, welches nach Tödlichem Hintrit aus diesem zeitlichen Leben in die unzweifelhafte Himmels-Glory Der Hoch- und Wohl-*

¹⁴ J.H. Zedler, *Grosses vollständiges Universal-Lexikon*, Vol. 5, Graz 1961, blz. 1220.

gebohrnen Frauen; Frauen Anna Maria Berckin, gebohmer Luckin, Freyin von der Daupe und Leipe; Erbfrauen auff Stein- und Weigelsdorff (...), Breslau 1681, In der Baumannischen Erben Druckerey.

Het eerste en derde gedicht zijn vrij typische barokke epicedia (treurliederen) op twee Neder-Sileziërs: op de als kind overleden Georg Wilhelm (1660-1675), hertog van Liegnitz (Legnica), Brieg (Brzeg) en Wohlau (Wolów) en tevens de laatste vorst van de Piastendynastie in Neder-Silezië, en op Anna Maria von Berg (1619-1681), vrijvrouw van Daupe en Leipe. Het tweede gedicht dat een uitgesproken vleidend karakter heeft is geschreven naar aanleiding van de naamdag van Christianus Ulricus, hertog van Württemberg, Teck en Oels (Oleśnica) in Neder-Silezië.

4. De opbouw en inhoud van het *Gazophylacium*

Het door Christophorus Warmer gecompileerde *Gazophylacium* is een vrij lijvig, maar nauwelijks verzorgd uitgegeven boek dat in totaal 315 bladzijden telt. Het heeft een opbouw die ook voor andere conversatieboeken van toen kenmerkend is. Vóór de parallelle dialogen in tien talen staat een korte inleidende proloog van 14 blz. Daarop volgen op blz. 17 t/m 50 beknopte en praktische richtlijnen die de uitspraak van het Pools, Frans, Hongaars, Spaans en Italiaans betreffen. Verder bevindt zich op blz. 50-90 nog een zelfstandig grammaticaal gedeelte dat een reeks declinaties en conjugaties van alle opgenomen talen omvat. Het hoofdgedeelte van het *Gazophylacium* vormen echter acht hoofdstukken die blz. 90-315 beslaan. In tegenstelling tot andere gesprekboeken is verder geen multilinguale woordenlijst toegevoegd.

De tientalige proloog aan de lezer gaat van het belang van de kennis van vreemde talen uit. In deze samenhang wordt het *Gazophylacium* voornamelijk als een taalleerboek voor het zelfonderricht aangeprezen. Het is met name voor die gebruikers bestemd die beroepshalve en om uiteenlopende en voor de hand liggende praktische redenen iets te maken hadden met het buitenland en buitenlanders. Op blz. 8 worden daarbij vier groepen van belangstellenden *expressis verbis* genoemd: kooplieden, hovelingen, soldaten en reizigers. Het is echter opvallend dat daar met

geen woord wordt gerept over bijvoorbeeld studenten, ambtenaren, geestelijken en diplomaten. Zij werden immers nog geacht het Latijn machtig te zijn dat destijds nog steeds als de lingua franca van de toenmalige elites in Europa gold.

De beknopte uitspraakaanwijzingen die op de proloog volgen zijn in het Duits gesteld en ze zijn voor Duitstalige gebruikers bestemd. Daarbij wordt systematisch uiteengezet hoe men Poolse letters dient uit te spreken. Hetzelfde geldt ook voor het Frans, Hongaars, Spaans en Italiaans. Het valt te beklemtonen dat deze aanwijzingen voor het Pools, Hongaars, Spaans en Italiaans twee of drie bladzijden niet overschrijden, terwijl ze voor het Frans 24 bladzijden omvatten. Meteen valt het echter op dat geen uitspraakregels voor het Engels, Nederlands en Tsjechisch worden verstrekt. Naar mogelijke oorzaken van deze omissie kan men slechts gissen.

In het grammaticaal gedeelte kan men een vergaande invloed van de Latijnse grammatica vaststellen. Dit gedeelte beperkt zich slechts tot een paradigmatische presentatie van de verbuigingen van vijf substantieven (*musa, dominus, auris, sensus, dies*) en een adjectief (*bonus*) in het Duits, Pools, Tsjechisch, Nederlands, Engels, Latijn, Frans, Spaans, Italiaans en Hongaars. Verder vinden we daar – tevens in paradigmatische vorm – de vervoegingen van de werkwoorden *esse, amare, habere* en hun equivalenten in de negen talen.

De eerste zeven hoofdstukken omvatten samenspraken in tien bovengenoemde talen: in het Duits, Pools, Tsjechisch, Nederlands, Engels, Latijn, Frans, Spaans, Italiaans en Hongaars. Deze volgorde van talen is vast en wordt in alle kapittels ook altijd consequent aangehouden. De hoofdstukken 1 t/m 7 zijn aan de volgende onderwerpen gewijd: een maaltijd, het kopen en verkopen, de schuldvordering, het reizen, de herberg, het opstaan en het koopmanschap. Opgemerkt dient te worden dat deze gespreksthematiek eigenlijk vrij beperkt is. Met name gaat het daarbij om onderwerpen die vooral voor kooplieden van praktisch nut konden zijn. Algemener uitspraken beperken zich altijd tot nietszeggende formules of voorzichtig geformuleerde platitudes. Doorslaggevend lijkt daarbij de overweging te zijn om wereldlijke en kerkelijke autoriteiten met rust te laten.

Het achtste hoofdstuk is voornamelijk aan de briefwisseling gewijd, maar bovendien vindt men er voorbeelden van enkele belangrijke handelsdocumenten. Hier zijn voorbeelden van particuliere en zakelijke brieven, huurcontracten, kwitanties, obligaties en ontvangstbewijzen opgenomen. Verder vinden we nog de toen in brieven toegepaste titulatuur, getallen, namen van

jaargetijden en weekdagen. De praktische betekenis van dergelijke stukken voor kooplieden is duidelijk.

Het *Gazophylacium* is weliswaar geen handboek van goede manieren, maar in de samenspraken worden steeds goede manieren in acht genomen. Alle vormen van onbeleefdheid en onfatsoenlijkheid worden strikt vermeden. Dit betreft ook de wat gewaagde, maar uiteindelijk mislukte verleidingspoging die een wellustige oudere koopman bij een braaf kamermeisje onderneemt (blz. 210).

Te beklemtonen valt hier echter de vergaande schatplichtigheid van de dialogen in het *Gazophylacium*. De Nederlandse samenspraken aldaar vertonen – op enkele, meestal onbeduidende kleinigheden na – een bijna letterlijke overeenkomst met die in de *Colloquia et dictionariolum septem linguarum* van 1616. De Poolse dialogen zijn echter niet aan het zestalige conversatieboek *Hexaglosson dictionarium cum multis colloquijs pro diversitate status hominum, quotidie occurrentibus* schatplichtig dat in 1646 in Warschau bij de uitgeverij van Petrus Elert is verschenen.

De teksten van de samenspraken en het ortografisch-grammaticale gedeelte in het *Gazophylacium* blijken uit verschillende bronnen afkomstig te zijn. Dit probleem dient echter nog nader onderzocht te worden.

Vermeldenswaardig is in deze samenhang een lichte "couleur locale" van het *Gazophylacium* die Neder-Silezië, de geboortestreek van Christophorus Warmer, betreft. Zo wordt in hoofdstuk 5, eigenlijk slechts terloops, Breslau (Wrocław) genoemd in een gesprek van twee kooplieden. In kapittel 8 vernemen we wat meer over de welbekende renaissanceresidentie "De gulden Kroone" op de Markt in deze stad. Bovendien wordt daar ook nog Brieg (Brzeg), de residentiestad van de Neder-Silezische hertogen van Legnica, Brzeg en Wolów, vermeld.

De typografische opbouw van het *Gazophylacium* die van de vakmanschap van de boekdrukkers in Košice getuigt is gebruikersvriendelijk te noemen. De Duitse, Poolse, Tsjechische, Nederlandse, Engelse, Latijnse, Franse, Spaanse, Italiaanse en Hongaarse samenspraken staan daarbij in parallelle verticale kolommen. Bij het drukken van Duitse, Poolse, Tsjechische en Nederlandse dialogen is altijd de fractuur toegepast. Samenspraken in de overige zes talen zijn in de antiqua gedrukt. Dit betreft ook de brieven en zakelijke teksten in kapittel 8.

In het *Gazophylacium* zijn de belangrijkste taalfamilies en talen van het Oude Continent vertegenwoordigd. Het mag wel symbolisch heten dat een dergelijk pan-Europees taalleerboek juist in Midden-Europa is uitgegeven.

5. Inleidende opmerkingen bij het taalgebruik in het Nederlandse gedeelte

In het eerste deel van het *Gazophylacium* ontbreken aanwijzingen voor de uitspraak van het Nederlands, maar in het grammaticale gedeelte (blz. 50-90) is het Nederlands wel in aanmerking genomen. Daarin is een vergaande invloed van de Latijnse grammatica te constateren. Vijf zelfstandige naamwoorden wier verbuiging hier gepresenteerd wordt, d.w.z. *de konste, de beere, dat ore, de sin, de dach*, zijn equivalenten van vijf Latijnse substantieven die vijf Latijnse declinaties vertegenwoordigen: I. *musa*, II. *dominus*, III. *auris*, IV. *sensus* en V. *dies*. Deze equivalenten zijn echter toevallige verzamelingen ten opzichte van de grammatica van het Nederlands. Voor deze zelfstandige naamwoorden heeft Christophorus Warmer grammatische vormen aangegeven die beantwoorden moesten aan zes Latijnse naamvallen in het enkelvoud en in het meervoud. Daardoor heeft hij echter de verbuigingsparadigma's van het Nederlands bovenmatig uitgebouwd.

Daarop volgt het verbuigingsparadigma van het adjectief *bonus* en zijn equivalenten in negen levende talen, daaronder ook in het Nederlands. Daarbij worden drie genera, twee numeri en zes casus aangegeven. Dit bovenmatig uitgebouwde verbuigingsparadigma is echter inadequaat voor de grammatica van het Nederlands van toen.

In aansluiting daaraan vindt men de werkwoorden zijn *esse, amare* en *habere* en hun equivalenten in negen opgenomen talen, daaronder ook in het Nederlands. Het paradigma omvat bijna alle vormen van de Latijnse vervoeging (voor *esse* en *habere* slechts in het actief en voor *amare* ook in het passief). Voor deze vormen zijn min of meer geschikte equivalenten in deze talen aangegeven.

Het Nederlandse gedeelte in hoofdstukken 1 t/m 8 van het *Gazophylacium* is - zoals eerder vastgesteld - verregaand schatplichtig aan de bovengenoemde *Colloquia et dictionariolum septem linguarum* van 1616. De Nederlandse tekst van deze *Colloquia* is echter verre van uniform. Uit de levensloop van Christophorus Warmer blijkt duidelijk dat hij nooit in de Lage Landen is geweest. Niet ongegegrond is dus de veronderstelling dat hij het Nederlands niet machtig was. Als compiler van het *Gazophylacium*

was hij zodoende niet in staat de Nederlandse tekst te uniformeren. Daardoor kan men dus ook het feit verklaren dat bepaalde woorden op verscheidene plaatsen orthografische, fonische of morfologische doubletten vertonen.

In de 17de eeuw was er nog geen sprake van eenheid van spelling. Het is dus niet verwonderlijk dat verschillende spellingsdoubletten bijzonder talrijk zijn. Daartoe behoren o.a. *brenger* : *brengher*, *Dauid* : *David*, *drije* : *drye*, *ghemein* : *ghemeyn*, *gheraken* : *geraken*, *gheuen* : *gheven*, *gheulochten* : *ghevlochten*, *God* : *Godt*, *herberge* : *herberghe*, *huis* : *huys*, *iae* : *jae*, *ic* : *ick*, *iaer* : *jaer*, *jemandt* : *yemand*, *merct* : *mercket*, *neue* : *neve*, *partije* : *partye*, *schuldich* : *schuldig*, *seuen* : *seven*, *syn* : *syn*, *stuiver* : *stuyver*, *tijt* : *tijdt*, *uren* : *vren*, *uut* : *wt*, *vrient* : *vriendt*. Inconsequent is ook het hoofdlettergebruik bij zelfstandige naamwoorden. Talrijke evidente drukfouten zijn daardoor te verklaren dat de uitgeverij van Johannes Klein in Košice vermoedelijk over geen corrector beschikte die het Nederlands machtig was.

Zelden kan men fonische doubletten tegenkomen, bijv. *borse* : *beurs*, *emmers* : *immers*, *huer* : *uur*, *laetsten* : *lesten*, *paert* : *peert*, *schencken* : *schincken*, *sendet* : *seyndt*. In tegenstelling tot *paert* : *peert* vertonen *eerweerdich*, *gheerne*, *herdt*, *leeg*, *leersen*, *neersticheyt*, *quellijck*, *steert*, *weert* echter geen varianten met (ae). Ook *bermherticheyt*, *Bertelemeus*, *dempich*, *kemmen*, *lanterne*, *merct*, *swert*, *werm* hebben geen doubletten met (a). Tevens is het opvallend dat men bij *diere* 'duur' en *vier* 'vuur' geen varianten met (ue) tegenkomt. Morfologische doubletten, bijv. *en* : *ende*, *heeft* : *hevet*, *moecht* : *meughet*, *op* : *oppe*, *ses* : *sesse*, *waerom* : *waeromme*, *wt* : *wte* zijn echter erg zeldzaam.

Bij sommige plaatsnamen in het Nederlandse gedeelte is een duidelijke interferentie van het Duits vast te stellen. In plaats van *Polen*, *Silesie*, *Swe-den*, *Weenen* vindt men daarin *Pohlen*, *Schlesien*, *Schweden*, *Wien*. Hetzelfde betreft ook enkele van plaatsnamen afgeleide adjectieven. In plaats van *Boheemsch*, *Pools* komen daarin *Boemisch*, *Polnisch* voor¹⁵.

Typisch voor het Nederlands in het *Gazophylacium* zijn bovendien nog twee kenmerken.

¹⁵ Hiermee betuig ik mijn oprechte dank aan mw. dr. M.A. Mooijaart (Instituut voor Nederlandse Lexicologie in Leiden) voor haar belangrijke opmerkingen i.v.m. de zeventiende-eeuwse vormen van de bovengenoemde plaatsnamen de ervan afgeleide bijvoeglijke naamwoorden.

1) Lexicale archaïsmen. Men moet daarbij beseffen dat het *Gazophylacium* meer dan drie eeuwen geleden is verschenen. Bovendien gaat de Nederlandse tekst op het conversatieboek van het jaar 1616 terug. Het kan ons dus ook niet verwonderen dat we daarin een reeks woorden tegenkomen die in het moderne Standaardnederlands niet meer gangbaar zijn, bijv. *alleleens, belgen, bonette, caroten, coutinghe, dwale, ghevader, heymelijke, inlandisch, lestent, paeyement, peys, potagie, proncken, Sinxen, snutten*.

2) Archaische collocaties en fraseologismen archaïsmen. Opmerkelijk zijn ook vaste woordverbindingen en fraseologismen die tegenwoordig niet gebruikelijk zijn, bijv. *t' uwe goeden beliefsten; t' uwen besten; ick breng u't; ick sal u bescheet doen; goede chiere maken; men sal u goeden coop gheuen; te degen, t'is al in goeden doene; sonder faute; tot uwen ghebode; ick sal u gheselschap houden; te Gode bevele ick u; behoudens uw gracie; ick sal u gheven goeden coop; coopmanschap doen; hoeveel loefdy 't stuck; met oorlove; daer en is gheenen raet toe; meer dan twintich reysen; hoeveel schillet; ter slinker handt; hoe vaerdy al; ick en sal u niet verloven; vreemd van talen; vrouwe ghevader; wat ure is't*.

6. Inleidende opmerkingen bij het taalgebruik in het Poolse gedeelte

Kurtzer Unterricht Wie man die Polnischen Buchstaben im Lesen und Reden aussprechen sol (blz. 17-19) omvat een degelijke beschrijving van de spelling en de uitspraak van het Pools. Daarin vinden we een bijna volledig overzicht van de fonemen van het Pools van toen en van hun spellingsmogelijkheden. Er ontbreken slechts de buitengewoon zeldzame *f'* en tevens *k'* en *g'* (d.w.z. de klanken met de zwakste fonologische zelfstandigheid) en bovendien ook *ch* en *j* die vermoedelijk door vergissing buiten beschouwing zijn gelaten. Daarbij zijn volgende klanken behandeld: *a* (de geneigde *a*), *á* (de heldere *a*), *q*, *b*, *b'*, *c*, *ć*, *cz* (*č*), *d*, *dź*, *dż*, *e* (de heldere *e*), *é* (de geneigde *e*), *ę*, *f*, *g*, *h*, *i*, *k*, *l*, *ł*, *m*, *m'*, *n*, *ń*, *o* (de heldere *o*), *ó* (de geneigde *o*), *p*, *p'*, *r*, *rz* (*ř*), *s*, *ś*, *sz* (*š*), *t*, *u*, *w*, *w'*, *y*, *z*, *ź* en *ż*. Er werd tevens vermeld dat *x* als *ks* gelezen wordt. Deze letter zag men dus slechts in woorden *xiaqdz*, *xiaqze*,

xięga en hun afleidingen. De geneigde vokalen zijn juist geschetst. De uitspraak van de geneigde *e* beschrijft de auteur nogal onduidelijk als *ein lautes e*, de geneigde *o* klinkt volgens hem *fast wie uo*, maar in eenlettergrepige woorden wordt het *gemeiniglich ausgesprochen wie ein u* en over de uitspraak van de geneigde *a* schrijft hij: *wenn es unbezeichnet und ohne Strichlein geschrieben ist, so wird es ausgesprochen fast wie ein o oder au im Worte Ange... Nasienie, der Same, würde auf deutsch fast also geschrieben wie Nauschienie*. Daaruit blijkt duidelijk dat hij de diftongische uitspraak van de lange Poolse *a* als *ao* of *ou* kende die voor een deel van de dialecten in Silezië en Groot-Polen kenmerkend was. Hij ondervond echter moeilijkheden om de juiste uitspraak van deze stemhebbende Poolse medeklinkers te beschrijven die in inheemse Duitse woorden ontbreken. Over *z* schrijft hij: *wird ausgesprochen wie das deutsche sch oder frantzösische ch*.

In het overzicht ontbreekt weliswaar de letter *j*, maar in aangehaalde voorbeelden wordt de onsyllabische *i* vrij consequent (slechts met één uitzondering) als *j* gespeld wat toen echter maar zelden werd toegepast. Deze letter is reeds in 1632 in de *Biblia gdańska* 'De Bijbel van Gdańsk' ingevoerd, maar pas aan het begin van de 19de eeuw heeft Alojzy Feliński over zijn inburgering beslist.

In het grammaticale gedeelte (blz. 50-90) kan men een duidelijke invloed van de Latijnse grammatica vaststellen. *Náuká, pan, ucho, zmysł* en *dzień* zijn equivalenten van vijf Latijnse zelfstandige naamwoorden die vijf Latijnse declinaties vertegenwoordigen: I. *musa*, II. *dominus*, III. *auris*, IV. *sensus* en V. *dies*. Ook in dit geval gaat het om toevallige verzamelingen wat de grammatica van het Pools betreft. Voor deze zelfstandige naamwoorden heeft Christophorus Warmer de enkelvouds- en meervoudsvormen van de nominatief, genitief, datief, accusatief, vocatief en ablatief aangegeven. De ablatiefvorm is gevormd uit het voorzetsel *od* met de genitiefvorm van het substantief in kwestie. De instrumentalis wordt slechts voor *náuká* en *pan* vermeld en de lokatief uitsluitend voor *náuká*.

Daarop volgt de declinatie van het adjectief *dobry*, de Poolse equivalent van *bonus*. Christophorus Warmer vermeldt daarbij drie genera, twee numeri en zes casus. De instrumentalis en lokatief ontbreken hier echter.

De werkwoorden *być, miłować* en *mieć* zijn de Poolse equivalenten van de Latijnse verba *esse, amare* en *habere*. Christophorus Warmer vermeldt bijna alle vormen van de Latijnse vervoeging en geeft ook min of meer geschikte Poolse equivalenten voor deze vormen aan.

Een bijzondere aandacht verdient de informatie die ons helpen kan de herkomst te bepalen van de auteur van het orthografisch-grammaticale gedeelte. Op blz. 18 wordt de vorm *záléty* 'Bulschafft' aangegeven. De vorm *záléty* in plaats van het Algemeenpoolse *zaloty* is kenmerkend voor Silezië en de streek van Wieluń en ze komt reeds bij Adam Gdaczusz voor. Op basis van deze beide kenmerken kan men dus veronderstellen dat de auteur van het orthografisch-grammaticale gedeelte een Sileziër is geweest. We laten het echter in het midden of hij ook auteur/vertaler/redacteur van de tekst van de Poolse dialogen is geweest.

In het tweede deel van het *Gazophylacium*, d.w.z. in de dialogen, brieven en bescheiden, worden de in het eerste deel uiteengezette spellingsrichtlijnen nageleefd, maar niet altijd consequent in acht genomen. Bovendien komen daarin vele duidelijke drukfouten voor die de weinig deskundige corrector niet verbeterd heeft. De naleving van bepaalde spellingsregels ging de mogelijkheden van het personeel te boven en misschien ook van de drukkerij-outillage in Košice. Vooral wordt de Poolse letter *ż* door *z* vervangen en de *l* en *ł* worden vaak niet uit elkaar gehouden. De geneigde *e* wordt buitengewoon zelden door *é* weergegeven, daarvoor wordt soms ook *y* gebruikt. Voor de geneigde *o* wordt de letter *o* nauwelijks toegepast: in plaats van *pół* wordt dus *puł* geschreven. Slechts de heldere *a* en de geneigde *a* worden meestal, maar ook niet altijd, als *á* respectievelijk *a* gedrukt. Vermeldenswaard is het feit dat ook de beschrijving van de Poolse spelling niet zonder fouten is.

De vorm *-ch* voor de 1e persoon enkelvoud van het werkwoord en de vorm *-chmy* voor de 1e persoon meervoud van het werkwoord zijn regionale kenmerken. Ze laten zich in dialogen vaststellen.

Indicat. praes.

-ch 14 = 52% *-m* 13 = 48%

-chmy 1 = 33% *-smy* 2 = 67%

Indicat. praet.

-ch 12 = 14% *-m* 73 = 86%

-chmy 0 = 0% *-smy* 3 = 100%

Condit.

-bych 32 = 82% *-bym* 7 = 18%

-bychmy 3 = 27% *-bysmy* 8 = 73%

De zinnen van het type *Jach jest z pokojem – Cozechmy dłużni? – Wydałech wszystkie pieniądze – Poczekalbych jeszcze – Kiedybychmy chcieli* wijzen op Silezië of op de westrand van Klein-Polen.

Op Silezië wijst ook een reeks lexicale regionalismen, meestal bohemismen en germanismen. Daartoe behoren de 24 keer gebruikte bevestigingspartikel *já*, het werkwoord *bráchowác*, de zelfstandige naamwoorden *gáláty*, *kup*, *mierzycá*, *szołdrá*, *szpendlik*, het bijwoord *po leku*, de woordverbinding *być z pokojem* die op het Duitse *zufrieden sein* teruggaat, en ook *ulmowe drzewo*. Duidelijke bohemismen zijn: *syc*, *wdolek*, *rozumitelny*, *zrzetelny*.

Karakteristiek voor het Pools in het *Gazophylacium* zijn tevens drie kenmerken.

1) Colloquialismen. Opvallend in dialogen is het gretige gebruik van gesproken omgangstalige vormen, bijv. *jákoż się ma wász ociec; á jeszczeście ná czczo; jeszczeście nie śniádáli; jać mu ták powiem; ják dtugoście tu byli; ják wieleż wam winien; ktożeście wy; trzebáli cię wołác; wiecieć wy to dobrze; wieleżeście przedáli tego dnia; wyście bárdzo skąpi; záprawdęście powiedzieli*.

2) Lexicale archaïsmen. Bij de analyse van de Poolse woordenschat in het *Gazophylacium* dient men voor ogen te houden dat dit conversatieboek meer dan 300 jaar geleden is uitgegeven. Het kan dus geen verbazing wekken dat we daarin enkele woorden aantreffen die in de moderne Poolse taal niet meer voorkomen of die tegenwoordig een andere betekenis hebben, bijv. *kieź*, *kmotrá*, *kwápny*, *lepák*, *nadobny*, *okrom*, *połowicá*, *przczem*, *przyjázliwie*, *śluzebnik*, *wždy*, *zimnicá*.

3) Archaïsche collocaties en fraseologismen. Tevens kunnen we Poolse vaste woordverbindingen en fraseologismen vaststellen die thans ongebruikelijk zijn of die nu een andere betekenis hebben, bijv. *miej bączność; na bączności mieć; bądźcie Pánu Bogu poruczeni; jáko cenicie tę sztukę; ledwie chleb suchy zyskác; po czemu dawacie funt tego será; dtugów się upominác; gospodá stać; dam wam w dobrym kupie; tácný kup; ja wam kup wypowídam; báwić się kupiectwem; tájáno by mnie teź; jáko mowią niby grájác; zda mi się, że się pokazujecie w obyczájności; więc przypiję wam; przyjacielstwa dostác; puszczę wam łácniej; wam je puszczę w tákiej cenie; rękómie postáwić; ále nie chcę ná nim szkodowác; Ja wam ślubuję za to; winszuję wam dobrą noc; ná wojnę ciągnác*.

De Nederlandse en Poolse dialogen bevatten tevens waardevolle taalsociologische en -pragmatische gegevens. We zien er o.a. de toen toegepaste aanspreek- en beleefdheidsvormen, de gebruikelijke titulatuur en enkele verschijnselen van de sociale differentiatie van deze beide talen.

7. Wijze van uitgeven

Uit het *Gazophylacium* zijn niet alleen de Nederlandse en Poolse dialogen overgenomen, maar ook de voor de schriftelijke communicatie belangrijke zakenbrieven en andere handelsdocumenten. Dit betekent dus dat we twee bestanddelen niet opgenomen hebben: de in het Duits opgestelde richtlijnen voor de uitspraak van het Pools, Frans, Hongaars, Spaans en Italiaans en het orthografisch-grammaticale gedeelte. Het eerste ervan omvat waardevolle gegevens, maar vereist een uitvoerig commentaar van fonetici van het Pools, Frans, Hongaars, Spaans en Italiaans. We zijn van plan daar op een andere plaats gedeeltelijk op in gaan. Het tweede is een poging verbuigingen en vervoegingen van negen levende volkstalen te presenteren naar het model van de Latijnse spraakkunst, d.w.z. in parallelle paradigmata. Tegenwoordig heeft deze benadering slechts waarde voor de geschiedenis van het vreemdetalenonderwijs.

De fractuur in het *Gazophylacium*, waarin alle Nederlandse en Poolse samenspraken zijn gedrukt, hebben we door de antiqua vervangen die voor tegenwoordige lezers zeker makkelijker leesbaar is. De spelling van de Nederlandse en Poolse samenspraken is nogal grillig en inconsequent. Er is echter niet nagestreefd ze te unificeren. Slechts het hoofdlettergebruik is aan de thans geldende spellingsnormen aangepast. Hetzelfde geldt ook voor het al dan niet aaneenschrijven van woorden en samenstellingen in het Nederlands. De interpunctie uit het *Gazophylacium* is in de uitgave gehandhaafd.

Sommige onregelmatigheden kan men ook bij de toepassing van de accenttekens in Poolse woorden vaststellen. Een en hetzelfde woord verschijnt soms met en soms zonder accent, bijv. *czas*, *czás*, *Dawid*, *Dáwid*. Wat dat betreft, streven we uniformering na.

Fonische en morfologische bijzonderheden van het zestiende- en zeventiende-eeuws Nederlands hebben betekenis voor de taalgeschiedenis. Daarom worden ze dus ook onveranderd overgenomen, bijv. *bernen*, *deure*, *dwale*, *gemeyn*, *ghenuecte*, *keese*, *meinigerhande*, *neersticheyt*, *wermen*; *coemt by den viere*; *hy en dert niet*; *ghy weet niet dat alle dinck diere is*; *ick sal 't gerne doen*; *ick lo(o)f 't vijf guldens*; *op de merckt*; *hy meughet*; *meyndy dat*; *schinckt ons te drincken*, *mijn sone*; *om vier te macken*. Bijzondere aandacht vereisen daarbij de dialectkenmerken van deze woorden.

Talrijke eigenaardige fonische en morfologische vormen, die voor het zestiende- en zeventiende-eeuws Pools typisch zijn, worden uiteraard gehandhaafd, bijv. *ociec; drogoście mi zacyмили; pokażę wam inszy sposob; jeśli nie dacie piętnaści groszi; wy to powiedacie; funt się dawna po groszu; dziesięć funtow flandryckich; czemu tak ráno wstawacie; jest pan domá; trze ich tám jest álbo cztere; wyście nie wesela; zá wászego náblizszego sąsiádá; nálywaj winá; Pánie Pietrze; ten máluczki podárunek, poczekejcie Hinrichu*. De regionale differentiatie van deze woordenschat dient nog onderzocht te worden.

In het Nederlandse en Poolse gedeelte van het *Gazophylacium* kan men talrijke drukfouten vaststellen. Thans is het echter niet meer mogelijk na te gaan of ze door de compiler zelf of misschien door de zetter of de corrector zijn veroorzaakt. Daarbij hebben we evidente eenvoudige drukfouten stilzwijgend hersteld. Dit betreft ook de toevoeging van diakritische tekens die in Poolse woorden vaak ontbreken, vooral bij de klinkers *ą* en *ę* en bij de medeklinkers *ć, ł,ń,ś,ź* en *ż*.

Bibliografie

- Alston R.C., *Bibliography of the English language from the invention of Printing to the Year 1800*, vol. II, Bradford 1967.
- Bradley H., *Dialogues in French and English by William Caxton*, London 1900.
- Bree C. van, *Historische grammatica van het Nederlands*, Groningen 1987.
- Bree C. van, *Historische taalkunde*, Leuven, Amersfoort 1990.
- Bruin-van der Helm J. de, Tutto el mondo non peza tanto – die ganze werelt en weget niet soe vele. Een Italiaans-Nederlands gesprekboek voor kooplieden, in: *Incontri (NS)*, 11 (1996), p. 111–130.
- Bukowcowa Z., Kucala M., *Bibliografia podręczna gramatyki historycznej i historii języka polskiego*, vol. 1–3, Wrocław [etc.] 1979–1981.
- Callaey F, La vie belge au temps jadis d'après les Manuels de conversation, in: *Bulletin de l'Institut Historique Belge à Rome*, V(1925), p. 1119–1136.
- Čaplovič J., *Bibliografija tlači vydaných na Slovensku do roku 1700*. Díel 1, Martin 1972.
- Claes F., Bakema P., *A Bibliography of Dutch Dictionaries*, Tübingen 1995.
- Czerner O., Rozpędowski J., *Bolków i Świny*, Wrocław 1960.
- Długosz-Kurczabowa K., Dubisz S., *Gramatyka historyczna języka polskiego*, Warszawa 1999.
- Estreicher K., *Bibliografia polska*, vol. 32, Kraków 1938.
- Falowski A. (Hrsg.), "Een Rusch Boeck". Ein russisch-deutsches anonymes Wörter- und Gesprächsbuch aus dem XVI. Jahrhundert, Köln-Weimar-Wien 1994.
- Gessler J. (red.), *Het Brugsche Livre des Mestiers en zijn navolgingen. Le Livre des Mestiers de Bruges et ses dérivés*, Brugge 1931.
- Grzegorzczak P., *Index lexicorum Poloniae*, Warszawa 1967.
- Günther E., Ein niederländisch-russisches Gesprächsbuch aus dem 17. Jahrhundert, in: *Zeitschrift für Slawistik*, 8 (1963), p. 485–496.
- Hermkens H.M., *Inleiding tot het zeventiende-eeuw*, 's-Hertogenbosch 1973.
- Hermkens H.M., Ketterij C. van de, *Grammaticale interpretatie van zeventiende-eeuwse teksten. Vertaalboek*, Groningen [s.d.].
- Hexaglosson dictionarium cum multis colloquijs pro diversitate status hominum, quotidie occurrentibus*, Varsaviae 1646.
- Hoffmann von Fallersleben A.H., *Gesprächsbüchlein*, Hannover 1854.
- Horák F., *Knihopis Českých a Slovenských Tisků. Díl II. Tisky z let 1501–1800. Část IX. Ročník XVIII. Sešit 251–263*, Praha 1967.

- Jakobson R., Schooneveld E. van, *Tönnies Fenne's Low German Manual of Spoken Russian*, Copenhagen 1961.
- Jöcher Ch.G., *Allgemeines Gelehrten-Lexicon*, Leipzig 1750-1751.
- Klein J.S., *Nachrichten von den Lebensumständen und Schriften evangelischer Prediger in allen Gemeinen des Königreichs Ungarn*, Leipzig-Ofen 1789-1873.
- Klemensiewicz Z., *Historia języka polskiego*, vol. 1-3, Warszawa 1976.
- Klemensiewicz Z., Lehr-Splawiński T., Urbańczyk S., *Gramatyka historyczna języka polskiego*, Warszawa 1965.
- Koelmans L., *Inleiding tot het lezen van zeventiende-eeuws Nederlands*, Utrecht 1978.
- Kooiman K., Populaire taalstudie in de zestiende eeuw, in: *De Nieuwe Taalgids* XII (1918), p. 65-75.
- Korne A. de, Rinkel T., *Cursus zestiende- en zeventiende-eeuws Nederlands*, Groningen 1978.
- Kronenberg M.E., Een Nederlandsch-Latijnsche samenspraak uit 't begin van de 16e eeuw, in: *De Nieuwe Taalgids* XVII (1923), p. 136-143.
- Kronenberg M.E., Het vocabulaire van Noël de Barlaimont, in: *De Nieuwe Taalgids* XII (1918), p. 172-173.
- Kuraszkiewicz W., *Gramatyka historyczna języka polskiego*, Warszawa 1972.
- Lehr-Splawiński T., *Język polski. Pochodzenie, powstanie, rozwój*, Warszawa 1978.
- Loey A. van, Nog fragmenten van een gesprekboekje, in: *Revue Belge de philologie et d'histoire*, 1935, p. 5-23.
- Loey A. van, *Schönfelds historische grammatica van het Nederlands*, Zutphen 1970.
- Łoś J., *Początki piśmiennictwa polskiego (przegląd zabytków językowych)*, Lwów 1922.
- Mayenowa M.R. (red.), *Słownik polszczyzny XVI wieku*, vol. 1-26 (A-Polżyć), Warszawa 1966-1998.
- Overdiep G.S., *Zeventiende-eeuwse syntaxis*, Groningen-Batavia 1931-1935.
- Pawlowska R., *Fonetyka języka polskiego nauczanego w Gdańsku w XVII wieku*, Gdańsk 1979.
- Plath J., *Kaschauer Chronik. Ausführliche Geschichte der k. Freistadt Kaschau seit ihrem Ursprunge bis zum Programm der feierlichen Begrüßung des ersten Lokomotivs im Kaschauer Bahnhofs*, Kaschau 1860.
- Prędota S., Der älteste mehrsprachige Sprachführer mit Niederländisch und Polnisch, in: P. Wiesinger, H. Derkits (Hrsg.), *Akten des X. Internationalen Germanistenkongresses Wien 2000. Zeitenwende - Die Germanistik auf dem Weg vom 20. ins 21. Jahrhundert*. Band 12, Bern [etc.] 2002, p. 61-66.
- Reczek S., *Podręczny słownik dawnej polszczyzny*, Wrocław, Warszawa, Kraków 1968.
- Riemens K.-J., Bijdrage tot de bibliografie van Noël van Barlaimont, in: *Het boek*, 1929, p. 11-22.
- Riemens K.-J., De datum van het vocabulaire van Noël de Barlaimont, in: *Het boek*, 1918, p. 372-373.
- Riemens K.-J., *Etude sur le texte français du "Livre des Mestiers", livre scolaire français-flamand du XVe siècle*, Paris 1924.

- Rizza R. (ed.), *Colloquia et dictionariolum octo linguarum*, Viareggio-Lucca 1996.
- Rombowski A., *Nauka języka polskiego we Wrocławiu (koniec wieku XVI – połowa wieku XVIII)*, Wrocław 1960.
- Rospond S., *Gramatyka historyczna języka polskiego*, Warszawa 1973.
- Sassen A., *Zeventiende-eeuwse teksten*, Groningen 1973.
- Slovenský Biografický Slovník*, vol. IV, Martin 1994.
- Słowiński L., *Nauka języka polskiego w szkołach Rzeczypospolitej przedrozbiorowej*, Poznań 1978.
- Stallaert K., Onderrigtingen om de tafel te dienen. Fransch en Nederduytsch. Fragment uit de XVe eeuw, in: *De Dietsche Warande* 1 (1855), p. 253–257.
- Steige B.G., *Bolkenhainische Denkwürdigkeiten*, Hirschberg 1795.
- Steige B.G., Teichmann A., *Chronik der Stadt Bolkenhain*, Bolkenhain 1911.
- Stein G., English-German/German-English lexicography. Its early beginnings, in: *Lexicographica* I (1985), p. 134–164.
- Sterkenburg P.G.J. van, *Een glossarium van zeventiende-eeuws Nederlands*, Groningen 1981.
- Strucyński J., *Elementy gramatyki historycznej języka polskiego*, Kraków 1999.
- Szabó K., *Régi Magyar Könyvtár*, vol. II, Budapest 1885.
- Szinnyi J., *Magyar írók élete és munkái*, Budapest 1891–1914.
- Terstyński J.B., *Cassovia vetus ac nova chronologice proposita*, Cassovia 1732.
- Verdenius A.A., *Studies over zeventiende-eeuws. Verspreide opstellen en aantekeningen*, [Z.p.] 1946.
- Verdeyen R., *Colloquia et dictionariolum septem linguarum*, in: *Verslagen en Mededelingen van de Koninklijke Vlaamsche Academie*, Gent 1909, p. 438–592.
- Verdeyen R., *Colloquia et dictionariolum septem linguarum. Gedrukt door Fickaert te Antwerpen in 1616 en opnieuw uitgegeven door prof. dr. R. Verdeyen*, Antwerpen, 's-Gravenhage 1926–1935.
- Vooy's C.G.N. de, *Geschiedenis van de Nederlandse taal*, Antwerpen–Groningen 1952.
- Vreese W. de, Een Fransch-Nederlandsche "Leere van Hoveschede" uit het einde der XVe eeuw, in: *Tijdschrift voor Nederlandse Taal- en Letterkunde* LII (1933), p. 86–142.
- Walczak B., *Zarys dziejów języka polskiego*, Wrocław 1999.
- Weijnen A.A., *Zeventiende-eeuwse taal*, Zutphen [s.d.].
- Zedler J.H., *Grosses vollständiges Universal-Lexikon*, Graz 1961.

Christophorus Warmers
Nederlandse en Poolse
samenspraken
van 1691

GAZOPHYLACIUM

Decem Lingvarum Europæarum apertum,

IN QVO

Non solum Pronunciationes . Declinationes & Conjugationes ; sed etiam
diversi Dialogi in Sermoni Germanico, Polonico, Bohemico, Belgico,
Anglico, Latino, Gallico, Hispanico, Italico & Vngarico reperiuntur.

Das ist:

Die Euroöfmerer Sprach-Kasten

Der fürnehmsten Leben Sprachen in Europa/

Darinnen nicht allein die *Pronunciationes*, *Declinationes* und *Conjugationes* in Deutscher, Polnischer,
Dänischer, Niederländischer, Engländerischer, Lateinischer, Französischer, Spanischer, Italienischer
und Vngarischer Sprache; Sondern auch unterschiedliche nützliche Gespräche in Gedachten Teben
Sprachen zu finden; von allerhöchster gemeinen Sachen und Geschäften welche täglich in der Handlung
in der Besamenshaft und andern Verrichtungen zu Hause und auff der Reise für fallen; Sondern vor die
sichere Jugend) etc. auch allen Liebhabern dieser Sprachen in Tebe mit sehrerem Nutzen
geschrieben und zu setzen gebracht Von

CHRISTOPHO WAXMAYER Artium Lib. & Lingv. Cultor,
& p. t. apud Caisovientes Ecclesiasticus germanico,

1650

Expedit JOHANNES KEISER, Anno Christi M. DC. XC. I.

[2] Przedmowa.

Do łaskawego czytelniká:

Wszystkiego dośw(i)adczaćcie, á co jest dobrego, tego się trzymajcie.

Jeśliby trąbá niepewny głos dáłá, ktoż się do boju gotować będzie?

Także i wy, lá(s)kawy Czytelniku, jeślibyście językiem nie wydáli mowy dobrze zrozumitelnej, jákoż będzie rozumiano, co się mówi? Ábo-wiem będziecie tylko ná wiatr mówić.

Ták wiele, jáko stychawamy, jest roznych językow ná świecie, á nic nie jest bez głosu. Jeślibym tedy nie znał mocy języká, będę cudzoziemcem temu, ktory mówi, á ten, co mówi, [4] będzie mi także cudzoziemcem.

Tá księgá, łaskawy Czytelniku, jest bárdzo pożyteczna ku czytaniu, ku pisaniu, także i ku mowieniu po niemiecku, po polsku, po czesku, po niderlandsku, po angielsku, po łacinię, po francusku, po hiszpańsku, po włosku i po węgiersku, ktora rozdzielona jest ná dwie części.

Pierwsza część zamyka w sobie pronuncyjacyją, deklinacyją i konjugacyją.

Druga część tej księgi rozdzielona jest na ósm rozdziałow, z ktorych

De Prologhe.

Tot den Leser:

Proeft alle dinck ende behout het goede.

So(o) de trompete een onseket gheluyt gheef(t), wie sal ten crijghe bereyt worden?

Also(o) ghy oock, beminde Leser, is (t) dat ghy metter tonghe geen duydeluycke sprake en geeft, hoe sal men weten, wat daer gesproken wort? Want ghy sult in den wint spreken.

Gelijc daer zijn so(o) veel verscheyden maniere van sprake in de werelt ende geen is stom. Is 't dan dat ic n(i)et en weet de cracht der sprake, sal ic vreemt van talen zijn hem, die spre(e)ckt, ende hy, die spreekt, sal my vreemt van talen zijn.

Desen boeck, beminde Leser, is seer profitelijck om leeren lesen, schrijven ende spre(e)cken Hochduytsch, Po(o)lsch, Bo(he)emsch, Vlaems, Engelsch, Latijn, Fransoys, Spaens, Itali(a)ens ende Ungariens, welck ghedeylt is in twee partijen.

De eerste partye van desen boeck houdt de maniere van pronuncieren, declinatie ende conjugatie.

De tweede partye van desen boeck is ghedeylt in acht capit(t)elen

siedm postáwione są przez osoby jáko rozmowy.

Pirwszy rozdział jest gościná dziesiáci osob, [6] á zámyka w sobie wiele pospolnych mow, ktore się przy stole używają.

Wtóry rozdział o kupowaniu i przedawaniu.

Trzeci rozdział uczy, jáko się długow upominác ma.

Czwarty rozdział uczy, jáko po drodze pytać mają, z inszemi pospolitemi mowami.

Piąty rozdział są pospolite rozmowy, gdyż się gospodą stoi.

Szesty rozdział jest rozmowa o wstawaniu.

Siodmy rozdział jest rozmowa o kupiectwie.

Osmy rozdział uczy, jáko listy, záписы, kwitunki i obowiązki piszą.

[8] Tá księga, láskawy Czytelniku, jest ták sposobna i pożyteczna, że dosyć wysławiana i wychwalana być nie może, ábowiem niemasz nikogo ani w Niemczech, ani w Polsce, ani w Czechách, ani w Niderlandech, ani w Anglijej, ani w Fráncyjej, ani w Hiszpánijej, ani we Włoszech, ani we Węgierech, ktory się kupiectwem bawi, ktoby nie potrzebował tych dziesiáci językow w tej książce opisanych á wyłożonych:

Bo jeśli kto kupczy álbo we dworze żyje, álbo ná wojnę ciągnie, álbo

waer af de seven gheset sijn by personagien als colloquien.

Dat eerste capittel is een maeltijt van thien personagien ende houdet veel ghemeyne reden die men over tafel besicht.

Dat tweede capit(t)el is om te coopen ende vercoopen.

Dat derde capittel is om sijne schulden te manen.

Dat vierde capittel is om naar den wech te vraghen, met andere gemeyne propoosten.

Dat vijfde capittel zijn ghemeyne coutinghen zynde ter herberghen.

Dat seste capittel: coutinghe van d'opstaen.

Dat sevente capittel: propoosten van coopman.

Dat ach(t)ste capittel is om te leeren macken brieven, oft missiven, voorwaerden, quitantien ende obligatien.

Desen boeck, beminde Leser, is soo nut ende profitelijck, dat sijn deucht niet om volprijsen en is. Want daer en is niemandt in Duytslant, noch in Polen, noch in Boh(ee)men, noch in Nederland, noch in Engelant, noch in Vranckrijck, noch in Spaengien, noch in Italien oft in Unger(ie)n handelende, hy en heeft van doen dese thien spraken die hierinne beschreuen ende verclaert sijn.

Want 't sy dat yemant co(o)pman-schap doet, of dat hy in 't hof ver-

w drogę jedzie, potrzebuje tłumacza [10] do każdego tych języków.

Dlatego rozmyślał nie bez mojego podłego kosztunku, lecz wam ku wielkiemu pożytkowi, a te języki także złożył i sporządził, abyście na potym żadnego tłumacza nie potrzebowali, ale łatwie sami mówić i nimi sobie służyć mogli, gdy tylko na baczności mieć będziecie sposob wymowienia obcych narodów, potym też tych dzi(e)siąci języków deklinacją i konjugacją.

Ktoż kiedy jednym tylko językiem u cudzych narodów [12] przyjacielstwą dostał, a wiele ich się z bogaciło okrom wiadomości tych języków?

Ktoż może dobrze rządzić mi(a)stą i krainy, gdy żadnego inszego języka nie umie, tylko swój macierzyński?

Ponieważ się tedy ta rzecz tak ma, łaskawy Czytelniku, rączcie tę księgę łaskawie przyjąć, przez którą do rozumu tych dziesiąci języków łatwie przyść możecie: którą jeśli pilnie i uważnie czytać będziecie, tedy się dowiecie, że sobie nie tylko pożyteczna, ale i wielce potrzebna będzie.

Jeżeli wam się nie lubi [14] całej się zgoła na pamięć nauczyć, tedy sobie wyjmiecie z niej, co wam osobliwie

ke(e)rt, of dat hy den crijch volgt, of dat hy een reysende man is, hy soude moeten hebben eenen taelme(e)ster om eenighe van dese spraken.

D'welck ick aensiende, hebbe tot mijn grooten costi, maer tot uwen grooten voordeel, deselve spraken hier alsoo byeen vergadert ende in orden ghestelt so(o) dat ghy van nu voortaan een talspreker niet en sult behoeven; maer sult se moghen by u selven spre(e)cken, en u daarmede behelpen, ende kennen de maniere van pronuncieren van verscheyden natien, daerna dese thien spraken declinatie ende conjugatie.

Wie heeft er oyt met een sprake de vrientschap van verscheyden natien con(n)en vercrijghen? Hoeveel isser rijck gheworden sonder kennisse van menigerhande spraken?

Wie can wel regeren steden en landen ende ghenen thalen buyten sijn moederlijcke tale wetende?

Want dit alsoo is, beminde Leser, soo wilt desen boeck blijdelijck ontfanghen door welcken ghy aen de kennisse van thien diversche spraken cont ghecomen: den welcken, indien ghy hem leest met verstandt ende neersticheyt, ghy sult bevinden dat hy u sal wesen n(i)et alleen profitelick; maer oock seer nootsae(cke)lijck.

Indien dat u niet geleghen en is dit gheheel van buyten te leeren, soo raept er wt 't ghene dat ghy meest

pożyteczno będzie; to czyniąc, z chęcią i jako mówią niby grając przydziecie do wiadomości rozmaitych językow.

van doen hebt: d' welck doende, soo suldij moghen met gheuechte ende in manieren van spreken al spelende ghecomen aen kennisse van menigerhande spraken.

Pirwszy rozdział
[90] Biesiadá

Dziesięć osob, zwłaszcza:
Hermes, Jan, Máryja, Dawid,
Piotr, Franciszek, Rogier, Ánná,
Henrych á Łukasz.

Dat. 1 Capitel
Een maeltijt

van thien personagien te weten
Hermes, Jan, Mayken, David,
Peeter, Fransois, Tanneken, Rogier,
Hendrick ende Lucas.

Hermes: Boże wam daj dobry dzień, Jánie.

Jan: I wam też, Hermes, dobry dzień [92] daj wam Pan Bog.

H.: Á jako się macie?

J.: Mam się dobrze, chwałá Bogu, sługá wászeci. Á wam, Hermes, jako się powodzi? Dobrze?

H.: Tákże mam się też dobrze. Jákoż się má wász ociec i wászá mátká?

J.: Mają się dobrze, chwałá Bogu.

H.: Czemuż ták ráno wstawacie?

J.: Jeszcze wam się nie zda czás wstác?

H.: Á jeszczeście ná czczo? Jeszczeście nie śniádáli?

J.: Jeszcze nie. Jeszcze to ráno. Á wy śniádáliście?

H.: Já, już dawno, což bym miał się ták długo pościć. Skądże idziecie?

[94] J.: Pytasz się, skąd ja idę? Ze szkoły, z kościołá, z tárgu.

Hermes: God gheve u goeden dach, Jan.

Jan: Ende u a(l)soo, Hermes, goeden dach gheve u Godt.

H.: Hoe vaert ghy?

J.: Ick vare wel, Godt danck, tot uwen ghebode. Ende ghy, Hermes, hoe is 't met u, wel?

H.: Ick vare oock wel. Hoe varen u vader ende u moeder?

J.: Sy varen wel, Gode sy lof.

H.: Wat maeck(t) ghy soo vroech op?

J.: Is 't niet tijdt op te sijne?

H.: Vast ghy noch? En hebby niet ontbeten?

J.: Neen ick, noch niet, het is noch te vroech. Ende ghy, hebby ontbeten?

H.: Ja ick, over een vre, soude ick soo langhe vasten? Van waer comt ghy?

J.: Van waer ick come? Ick come van der scholen, van der kercken, van der merckt.

H.: Gdzież idziecie?

J.: Do domu.

H.: Á wieleż zegar bil?

J.: Jest málem o dwunastej godzinie.

H.: Już jest tak pozno?

J.: Trzebá mi iść, mi náláje mojá mátká. Miej się dobrze, Hermes.

H.: Czemu się tak spieszycie? Nie pytał nász mistrz po nas?

J.: Nie słyszałem, nie mogę dłużej czekać. Miej się dobrze, ja pojedę.

H.: Idźcie, Boże was prowadź.

J.: Boże wam daj dobry wieczor, miła mátko, i wam wszystkim.

[96] M.: Jánie, skąd ty idziesz? Kędyżés tak długo był? Przecz tak nierychło idziesz? Prawieś to uczynił? Jam ci poruczyłá, ábyś się wrocil o czwartej godzinie, á już niedáleko szosta: powiedz mi tedy, gdzieś był? Boś ty już dawno ze szkoły wyszedł, to wiem dobrze. Ja to powiem twojemu náuczycielowi.

J.: Dopusćcie mi mowić. Teraz dopiero ze szkoły idę: nie wiedziałem, żeby tak pozno, nigdzie jem się nie zábáwil, możecie nášzego náuczycielá pytać, jezeli temu nie tak jest.

M.: Toć ja uczynię [98] i prawdy się dowiem.

Idź, á przykryj stoł, á pospieszaj się.

J.: Dobrze, miła mátko, toć ja uczynię. Kędyż jest obrus?

M.: Obrus leży w izbie ná szenkow-

H.: Waer gh(a)et ghy?

J.: Ick gae thuys.

H.: Wat ure is 't?

J.: Het is by den tw(a)elf uren.

H.: Is 't al so(o) laet?

J.: Ick moet gaen, ik sal bek(e)ven zijn van mijn moeder, te Gode Hermes.

H.: Hebby soo grooten haeste? En heeft ons(e) meester na my niet ghevraecht?

J.: Ick en hebbe niet (ghe)hoort, ick en mach niet langer toeven. Adieu, ick gae.

H.: Gaet, God gheleyde u.

J.: God geve u goeden avont, mijn moeder, ende al 't gheselschap.

M.: Jan, van waer coemt ghy?

Waer hebby so(o) langhe ghebeyt?

Waerom coemdy soo laet? Is 't wel ghedaen? Ick hadde u bevolen te comen te vier ueren, het is nu by den sessen: segt my nu waer ghy gheweest hebt, want ghy hebt langhe wter scholen gheweest dat weet ick wel: ick sal 't uwen meester segghen.

J.: Behoudens u gracie, ick come nu terstont van der scholen. Ick en wiste niet dat soo late was, ick en hebbe nerghens ghebeyt, ghy meughet doen onsen meester vraghen oft also(o) niet en is.

M.: Dat sal ick doen, ick sal de wa(e)erheit weten.

Nu gaet, deekt de tafel ende haest u seere.

J.: Wel, moeder, ick sal 't doen. Waer is d'ammelaken?

M.: D'ammelaken is daer binnen op

ni. Postaw sol napierwej, nie możesz tego pamiętać? Jużem ci powiedz(i)ąła więcej nizeli dwádzieścia rázow, niczego się nie uczysz, toć wielka háńbá. Idź, przynies tálérze, kubki i serwety.

J.: Já, miła mátko, kędyż są?

M.: Ty niczego naśc nie możesz. Tu są. Jákoś pięknie szukał. Idź, przynies chleb.

J.: Dobrze, dajcie mi pieniędzy. Za cóż go mam przynieść?

[100] M.: Kup zá dwá groszá połowicę białego á połowicę żytnego chlebá, káżdego zárownó, á przynies wszystkim nowóswięży.

J.: Dobrze, już idę. Pátrzcie, mátko, to chleb.

M.: Dobrześ uczynił. Przyniesze teraz i drew, ábysmy ogień złożyli, idź, poostrz nożow, nálej wody do konwásu, á záwieś tám biały ręcznik. Niech ogień gore. Twój ociec idzie i Dawid, twój stryj, idzie z nim, bież przeciwko nim, zdej m czapkę i pokłoń się obyczájnie.

J.: Uczynię, miła mátko, idę. Witajcie [102] miły ojczcie z wászym towárystwem.

D.: Pietrze, jest to wász syn?

P.: Já, to jest moj synek.

D.: Grzeczne to pácholę, daj to Pan Bog, áby rostał w obyczájach i cno-rách.

P.: Dziękuję wam, miły stryju.

D.: Á nie chodzi do szkoły?

't tresoor. Settet sout eerst, condy dat niet onthouden? Ick heb 't u gheseyt meer dan twintich reysen, ghy en leert niet, 't is groote schande. Gaet halen tellioren, croesen ende ser-vet(t)en.

J.: Wel, mijn moeder, waer zijn se?

M.: Ghy en cont niet vinden; daer zijn se. Is 't niet wel ghesocht? Gaet halen broot.

J.: Wel, gheeft my gheld. Voor hoe-veel sal ick brenghen?

M.: Breghe 's voor twee grooten, voor eenen stuyver wits en voor eenen stuyver bruyns, half een, half ander, en brenghet al n(i)eu-backen.

J.: Wel, ick gae. Siet, hier is broot, moeder.

M.: Ghy hebt wel gheda(e)n. Gaet nu hout halen, om vier te maken. Gaet wetten die messen, ghiet water in 't lauoor ende hangt daer een witte dwale. Doet dat vier bernen. Uader comt, ende David, u neue, comt met hem. Gaet henlieden teghen, doet u bonnete af ende nijcht eerli(j)k.

J.: Wel, mijn moeder, ick gae. Weest willecommen mijn vader ende u gheselschap.

D.: Peeter, is dat u sone?

P.: Jae 't, het is mijn sone.

D.: 't Is een schoon kint. God laet hem altijd in deuchden prospereren.

P.: Ick dancke u, neve.

D.: En gaet hy niet ter scholen?

P.: Já, teraz się uczy po francusku mówić.

D.: Áza prawdá? To jest bárdzo dobre. Jánie, umiesz też po francusku mówić?

J.: Nie bárdzo doskonałe, stryju, ále się uczę.

D.: Kędyż chodzisz do szkoły?

J.: Ná ulicy Lombar(d)skiej.

D.: Á dawnoś już do szkoły chodzil?

[104] J.: Bez málá puł roku.

D.: Uczysz się też pisác?

J.: Ták, miły stryju.

D.: Dobrze czynisz. Ucz się, im dálej, tym więcej.

J.: Tak uczynię, da li Pan Bog zdrowie.

M.: Witajcie, pánie stryju.

D.: Dziękuję wam, ciotko.

M.: Pánie stryju, chcecie tu zostác?

Czemuż nie idziecie do izby?

Podźcie, ugrzejcie się, potym będziemy jeść.

D.: Co? Mniemasz ty, że mi zimno álbo mię uzięba, toćby mi była háńbá.

M.: Stryju, jákoż się macie?

D.: Dobrze, dzięká Bogu.

M.: Gdzież moją ciotką? Czemużście z sobą mojej ciotki nie przywiedli?

[106] D.: Stęka, jest chora.

P.: Á prawdá? Chora jest, stęka? Coż ma zá chorobę? Ná coż choruje?

D.: Miewa zimnicę.

M.: Á długo ją już miałá?

D.: Málem ósm dni.

P.: Ja hy, hy leert Fransoys spreken.

D.: Doet hy? Het is seer wel ghe-daen. Jan, condy wel Fransoys spreken?

J.: Niet seer wel, neve, maer ick leer 't.

D.: Waer gady ter scholen?

J.: In de Lombaerdt strate.

D.: Hebby langhe ter scholen ge-gaen?

J.: Ontrent een half jaer.

D.: Leerdy oock schrijuen?

J.: Ja ick, neue.

D.: Dat is wel ghedaen. Leert altoos wel.

J.: Wel neue, belieuet God.

M.: Neue, weest willecome.

D.: Ick dancke u, nichte.

M.: Neue, wildy daer blyuen?

Waeromme en comdy niet binnen.

Coemt u wermen, dan sullen we gaen eten.

D.: Meyndy dat ick coude hebbe?

Het soude groote schande zijn.

M.: Neue, hoe is 't met u?

D.: Wel, God danck.

M.: Waer is mijn nichte? Waerom en hebby mijn nichte niet mede ghe-bracht?

D.: Sy is al sieck.

P.: Is 't waer? Is sy sieck? Wat sieck-ten heeft sy?

D.: Sy heeft de cortsen.

M.: Heeft sy die langhe ghehad?

D.: Ontrent 8 daghen.

M.: Tegom ja nie wiedzial. Ją nawie-
dzą. Jutro, da li Pan Bog.

Franciszku, przynieś sám stołek dla
twego stryjá.

Stryju, podźcie do ognia.

Franciszku, idź do drzwi. Kolącą,
pátrz, kto tám jest. Rogir będzie, toć
ja dobrze wiem.

F.: Uczynię, teraz idę. Ktoż puka we
drzwi?

R.: Dobry przyjaciel, otworz.

F.: Wyście tu, Rogier?

R.: Jach jest. [108] Jest twój ociec
domá?

F.: Jest, bá i mátká mojá. Podźcie do
izby, powiem ojcu mojemu, żeście
przyszli.

P.: Franciszku, nágotuj wszystko,
ábysmy jedli.

F.: Ojczy, już wszystko gotowo, mo-
żecie isć jeść, kiedysię wam podoba.

P.: Dobrze, przydę zaráz, zawałaj
dziatek.

F.: Uczynię, miły ojczy. Słyszysz,
Jánie, podź do stolá, kędyż się
báwisz. Coż tam działasz?

J.: Coż mam działác, mam tu do
czynienia.

F.: Á nie wiesz, że czás jeść? Podź,
mow pacierz przed jadłem.

[110] J.: Dobrze, pojđę.

P.: Jánie, czemuż ty nie idziesz, trze-
bá li cię wolać? Przynieś sám stolki.

M.: Pietrze, usiáđźmy, już czás.

P.: Dobrze, jach dla mnie z pokojem.

M.: Dawid, usiáđźcie tu zá stol.

M.: Dat en wist ick niet. Ick sal se gaen
besoecken. Morgen, belieuet God.

Fransois, brengt een stoel voor
u neue.

Neue, coemt by den viere.

Fransois, gaet daer voren, men clopt
daer, besiet wie daer is. Het sal Ro-
gier zijn, dat weet ick wel.

F.: Wel, moeder, ick gae. Wie is daer
voren?

R.: Het is vrient, doet de deure open.

F.: Sydy daer, Rogier?

R.: Ia, ick ben hier. Is u vader thuys?

F.: Ja hy, ende mijn moeder oock.
Comt binnen, ick sal 't mijn vader
seggen dat ghy comen zijt.

P.: Fransois, maket al ghereet om te
gaen eten.

F.: Vader, 't is al ghereet, ghy mocht
gaen eten als 't u belieft.

P.: Wel, ick come terstont, roept de
kinderen.

F.: Wel, mijn vader. Jan, waer sydy?
Ghy sout comen eten, waer blijfydy?
Wat maect ghy daer?

J.: Wat soude ick maken, ick heb
hier wat te doen.

F.: En weet ghy niet dat men gaet
eten? Comt segghen de benedicite.

J.: Wel, ick come.

P.: Jan, waerom en comdy niet, moet
men u roepen? Brengt hier stoelen.

M.: Peeter, laet ons gaen sitten, het
is tijdt.

P.: Wel, ick ben's te vreden.

M.: David, sit daerin nu.

D.: Ja li? Nie miejcie mi zá zle, ja tego nie uczynię, niech tam Piotr siedzi, o to proszę.

M.: Piotr tu nie siada, on tu będzie siedzieć. To jest jego miejsce. Jánie, mow pacierz przed stołem.

J.: Záráz, miła mátko. Boże wam požegnaj, memu ojcu i mej mátkce, i całemu towarzystwu.

M.: Franciszku, przynieś nam jeść, [112] przynieś sałatę i mięso solone. Nálej nam pić, nálej twemu stryjowi i káždemu zá stołem. Franciszku, siądz wászec do nas. Jánie, przynieś też polewkę dla twego brátá, á niech to drugie w skok gotują, idź rychło.

J.: Brácie, weź twoję polewkę, nie wiele to ná ciebie?

F.: Já, wiele.

J.: Nie zjádej wszystkiego, niech ostátek zostanie.

P.: Czemuż nie jész twojej polewki, poki jeszcze ciepła jest?

F.: Jeszcze jest bárdzo gorąca.

M.: Jánie, przynieś sám chlebá. Rogier nie ma [114] chlebá. Przynieś sám tálerz, przynieś sám gorczycę.

P.: Podajcie mi konewkę z piwem.

R.: Weźcie ją, nie dajcie jej upásć.

P.: Dajcie mi ją sám, jać ją dobrze dzierzę.

M.: Pietrze, nie pij ták prętko ná polewkę, bo to niezdrowo. Jedzcie pierwej nieco, nizeli będziecie pić. Pietrze, ukrojcie mi mięsá. Ukrojcie mi też chlebá. Dajcie Franciszkowi jeść, nie ma nic jeść.

D.: Ick? En belgt u niet, dat en sal ick niet doen, laet Peeter daer sitten, dat bidde ick u.

M.: Peeter en is niet ghewent daer te sitten, hy sal hier sitten, het is sijn plaetse. Jan, seght de benedicite.

J.: Wel, mijn moeder. God segh(e)ne u, mijn vader, mijn moeder, ende al u gheselschap.

M.: Fransois, brengt ons t' eten: brengt dat salaet ende (t) ghesouten vleesch. Schenck(t) ons te drincken, schenck(t) uwen neve ende voort alomme. Fransois, sidt by ons. Jan, gaet halen potagie voor uwen broeder, ende doet d' ander ghereet maken, loopt seere.

J.: Broeder, houdt u(we) potagie: hebdijs te vele?

F.: Ja, ick heb's te vele.

J.: En etet niet al, laet het ghene dat ghy te vele hebben sult.

P.: Waerom en eet ghy uwe potagie niet, dewyle dat sy heet is?

F.: Sy is noch te heet.

M.: Jan, brengt hier broot. Rogier en heeft geen broot. Haelt een teliore en brengt hier mostaert.

P.: Gheeft my den bierpot.

R.: Houdt daer, hout(t)en wel.

P.: Laetten gaen, ick houden wel.

M.: Peeter, en drinct niet na uwe potagie, want het is onghesont. Eet eerst een luttel, eer ghy drinct. Peeter, snijt my vleesch, snijt my oock broot. Snijt Fransois t'etene, hy en heeft niet t' etene.

P: Mamże ja mu służyć? Á nie może się sam opátrzyć? Ukrojcie sobie sámi, wszákżeście dość wielcy, pomózcie sobie sámi. Bo ja wam nie będę usługowác; [116] ja żadnemu nie sluguję, tylko sámemu sobie.

M.: Dajcie mu jeść, bo on się wstydzi. Nie śmie jeść. Toć ja dobrze widzę.

P.: Weźcie, przynieście co inszego.

J.: Jeszcze nie gotowo.

M.: Pátrż, oglądaj, jeśli pásztety i wdolki przynieśli? Idź á przynieś sám pieczyste, á nálej sám winá. Nálej twemu ojcu, nálej pełno. Nie lej ták pełno, nie widzisz, co czynisz? Przeléwasz. Rogir nie ma winá, nie widzisz tego?

J.: Uczynicie tu plác do postáwienia mis.

M.: Witajcie [118] wszyscy wespołu.

A.: Tu jest wiele jadlá. Wieleście kosztunkow waźáli ná to.

M.: Nie, záprawdę nic. Żal mi, że więcej niemász, lecz musicie zá wdzięcznie przyjąc.

A.: Záprawdę dobrze rzeczono.

M.: Pietrze, ukrojcie tej szoldry, przynieście sám rzodkwie, pásternaku i káppárow, przedložcie Dawidowi nieco od tego zájácá i od tego kroliká, rozkrojcie kuropárwy, wy nam nic nie náslugujecie. Bądźcie wszyscy weseli, proszę was.

R.: Tu jest záprawdę dostátek w czym się rádowác i rozweselić.

P: Moet ick hem dienen. Can hy niet hem seluen dienen? Snijdt selue, ghy sijt groot ghenoech, helpt u seluen, want ick en sal u niet dienen. Ick en diene niemant dan my seluen.

M.: Geeft hem t'etene want hy schaemt hem. Hy en derf niet eten, dat sien ick wel.

P.: Wel, hout daer. Brengt hier wat anders.

J.: 't En is noch niet ghereet.

M.: Besiet oft de pasteyen ende de taerten ghebracht zijn. Gaet halen 't ghebraet ende schinct hier wijn. Schinct voor uwen vader, schinct al vol. En schinct niet soo vol, en siet ghy niet wat ghy doet? Ghy stort. Rogier en heeft gheenen wijn en sie dy dat niet?

J.: Maect daer plaetse om de schotellen te setten.

M.: Nu sijt t'samen alle willecomme.

A.: Hier is wel waer mede. Ghy hebt te vele kosten ghedaen.

M.: Ick en hebbe sekere, het is my leet datter niet meer en is, maer ghy moet patientie hebben.

A.: 't Is seker wel gheseyt.

M.: Peeter, ontgint de schouder, brengt hier radijsen, caroten en cappers, dient Daudid van dien hase en van die conijnen, ontghint die patrijsen. Ghy en dient ons niet. Maeckt alle goede chiere, ick bid's u.

R.: Hier is wel om goede chiere te maken.

P: Jánie, [120] nálejcje nam pić.
 J: Niemász tu winá.
 P: Idźcie po insze. Co się wam zda o tym winie?
 D.: Zda mi się, że jest dobre.
 P: Chcemy dáć przynieść od tego?

D.: Jáko się wam podoba.
 J: Gdzież ma(m) iść po nie?
 P: Tám, gdzieś teraz po to był: álbo idź po nie ná Rynek pod Białą Lilią, álbo kędykolwiek chcesz.
 J: Já k wieleż mam przynieść?
 P: Przynieś dwie miáry, álbo półto-rej miáry. Jenó rychló, á przydź zás zaráz.

J.: Prętko pobieże, ojczec.
 M.: Franciszku, wstań ty teraz, [122] á posługuj przy stole, miej bączność, jeśli czego nie dostawa. Chcesz li więcej jeść, tedy powiedz śmieie.
 F.: Nie, mátko, dościem jadł. Dzięká Bogu.
 M.: Pijże teraz: jest piwo w twej kowneuce?
 F.: Jest, mátko, jest jeszcze dość w niej.
 M.: Jeśl(i) niemász w niej, tedy idź, á przynieś.

A.: Á nie puka kto we drzwi? Idź, á pátrż.

F.: Ktoż tám kołáce?

H.: Jach jest, otworz: dłużej jem tu stał niż puł godziny.

F.: Coż chcecie?

H.: Dobry wieczor, moj przyjacielu. Jest pan domá?

[124] F.: Já, czemu? Chcecie z nim mowić?

P: Jan, schinckt ons te drincken.
 J.: Hier en is gheen en wijn meer.
 P: Gaet anderen halen. Wat dunct u van desen wijn?
 D.: My dunct dat hy goet is.
 P: Willen wy doen brengen van den seluen?

D.: Alsoo 't u belieft.

J.: Waer sal ick gaen halen?

P: Daer ghy desen ghehaelt hebt, oft haelten op de merckt, op de Witte Lelie, oft daer hy wilt.

J.: Hoe vele sal ick's brenghen?

P: Brengh'es twee potten, oft drij pinten. Gaet rasch, ende comt haest weder.

J.: Ick sal altoos loopen, vader.

M.: Fransois, staet nu op ende dient ter tafelen. Besiet, oft er niet en ghebreect. Wildy noch t'eten hebben, segghet stoutelijck.

F.: Neen ick, moeder. Ick hebbe ghenoech (ge)geten. God sy des gheloofst.

M.: Drinck(t) nu dan: isser bier in uwen pot?

F.: Jae 't, moeder, daer is ghenoech in.

M.: Isser niet in, gaet hale's.

A.: Clopt men niet aen de deure? Gaet besiet het.

F.: Is daer yemand?

H.: Jae 't. Doet open. Ick hebbe hier gheweest meer dan een half vre.

F.: Wat belieft u?

H.: Goeden auont, vrient. Is de me(e)ster thuys?

F.: Ja hy. Waerom? Wildy hem spreken?

H.: Já, kędyż jest?

F.: Siedzi zá stolem, żądacie wy czego, rad mu oznajmię. Ktoż mam powiedzieć, co po nim pyta?

H.: Sam ja z nim mówić muszę. Powiedz mu, że tu jest jego wujá slugá, álbo mu rzecz, żem przyszedł od jego stryjá.

F.: Dobrze. Jać mu ták powiem, oczekajcie tu trochę. Ojczce, jest tu jeden mąż, ktory z wámi chce mówić.

P.: Coż jest zá mąż?

J.: Nie znam go, ojczce. Powiáda, że idzie [126] od mego wujka.

P.: Pytajże go, co chce.

J.: Powiáda, że sam musi z wámi mówić.

P.: Dobrze, niech sám przydzie.

F.: Przyjacielu, podźcie do izby.

H.: Ktoż tárn jest, jest tárn wiele ludzi?

J.: Nie, trze ich tárn jest álbo cztere.

H.: Boże wam daj szczęście, dobrzy przyjaciele.

P.: Witajcie Hendrychu, coż niesiecie dobrego?

H.: Piotr, moj pan, mnie tu posłał, ábym was prosił, żebyście jutro ná obiádzie jego gościem byli.

P.: Jáko się ma moj stryj?

H.: Dobrze się ma, dzięká Bogu.

P.: Á jego cáła czeladź?

[128] H.: Jeszcze wszystká zdrowa.

P.: Toć ja słyszę z chęcią rad, powiedz mu ále, że mu ja przyjacielsko dziękuję, á rzecz, że mi niemożno ná

H.: Ja ick. Waer is hy?

F.: Hy sidt ter tafelen, belieft u wat, ick sal de bootschap wel doen. Wie sal ick segghen die na hem vraegt?

H.: Ick moet hem selue spreken. Segt hem dat ick ben sijns ooms dien(a)er, oft seght hem dat ick come van synen oom.

F.: Wel. Ick sal 't hem gaen seggen, beyt hier een luttel. Vader, hier is een man die u spreken wil.

P.: Wat man is 't?

J.: Ick en kenne hem niet, vader. Hy seyt dat hy coemt van mijnen oom.

P.: Vraeght hem wat hem belieft.

J.: Hy seyt dat hy u spreken moet.

P.: Wel, doet hem binnen comen.

F.: Mijn vrient, comt in.

H.: Wie is daer binnen, isser veel volcks?

J.: Neen, drie oft viere.

H.: God segghen(e) al 't gheselschap.

P.: Willecomme Hendrick, wat segdy goets?

H.: Peeter, mijn meester, heeft my hier gesonden, u biddende, dat u belieue morgen te middaghe te comen met hem eten.

P.: Hoe vaert mijn oom?

H.: Hy vaert wel, God danck.

P.: Ende al sijn huysghesin?

H.: 't Is al in goeden doene.

P.: Dat hoor ick gheerne: maer ghy sult hem seggen dat ick hem bedancke met goeder herten, ende dat(tet)

południe przyść, bom jest wezwány od innego przed cztermá dni. Gdyby to nie było, radbych był przy-szedł, ále przedsię do niego przydę jutro po obiedzie bez wszelákiej zá-wády.

H.: Dobrze jest, jać mu ták powiem. Boże wam daj dobrą noc.

P.: Poczekajcie Hinrichu, pijcie pierwej niżeli pojdziecie.

H.: Nie chce mi się pić, dziękuję wam.

F.: Czekajcie trochę, musicie trunek pić.

H.: Muszę iść.

[130] M.: Á jeszcze się to Jan nie wrocil? Á kędyż tak długo zostáje?

F.: Teraz idzie.

P.: Jánie, dlaczego tak długo zostájesz?

J.: Ojczy, nie mogłem rychlej przyść. Było tam wiele ludzi, zázszem bieżał.

M.: Nuże, nálej sám winá.

P.: Dawide, kosztuj, jeśli dobre?

D.: Toć ja rad uczynię. Nálejcie mi tu. To drugie było lepsze.

R.: Nie, da li Bog, to jest lepsze według mego rozumu.

M.: Hanuško, wyście nie wesela, á skądże to, że nic nie mowicie?

A.: Coć mam powiedzieć? Lepsza jest milczeć niżeli źle mowić. [132] Ja nie umiem dobrze po francusku mowić, przetoż ráczę milczeć.

M.: Coż wy powiádacie. Mowicie

my onmoghelijk is te middaghe te comen, want ick ben wtgenoot ouer vier daghen. 't En wa(e)r dat, ick soud' er gerne gaen, maer ick sal by hem comen morgen na noene, sonder eenighe faute.

H.: Wel, ick sal 't hem segghen. God gheue u goeden nacht.

P.: Beyt Hendrick, drinct ee(r) ghy gaet.

H.: Ick en heb gheen en dorst, ick bedancke u.

F.: Beydt, ghy moet eens drincken.

H.: Ick moet gaen.

M.: Is Jan noch niet comen? Waer toeft hy so(o) lange?

F.: Hy comt.

P.: Jan, hoe comet dat ghy soo langhe toeft?

J.: Ick en mocht niet eer comen, vader. Daer was veel volx, ick hebbe altoos gheloopt!

M.: Wel, schenck hier wijn.

P.: David, proeft of hy goet is.

D.: Dat sal ick doen. Schenck my da(e)rinne. Den anderen was beter.

R.: Hy en was, desen is beter na mijn verstand.

M.: Tanneken, ghy en maect gheen goede chiere: hoe comet dat ghy niet en seght?

T.: Wat soude ick seggen? 't Is beter te swijghen dan quaet te spreken. Ick en can niet wel Fransois spreken, daerom swijghe ick.

M.: Wat segdy? Ghy spre(e)ct soo

ták dobrze jáko ja i owszem lepiej.

A.: Nie jest ták temu, życzyłábych sobie, choćby mnie kosztować miáło dwádźiesięć złotych.

M.: Dawid, wy nic nie jecie, ukrojcie mi co od tego. To jest bárdzo uwárzono, á to máło wypieczone, nie jestze temu ták?

D.: To mnie się też zda.

A.: Rogir, pożyczcie mi wászego nożá, proszę was.

R.: To macie, ále mi go zász zaráz dajcie, kiedy (się) nájecie.

A.: Jeśli wam go zász nie dam, tedy mi go nie [134] pożyczajcie więcęj.

R.: Záprawdę nie.

A.: Dobry to noż, což wieleż was kosztował?

R.: Kupilem go zá trzy groszy.

A.: To jest lácny kup, przedajcie mi go zásię zá te pieniądze, dam wam zásię wásze pieniądze.

R.: Jach jest z pokojem.

M.: Rogir, wy nic nie jecie, zda mi się, że się pokazujecie w obyczájności, ukrojcie sobie sámi nieco, álbo się wstydzicie?

R.: Ázaż dość nie jem? Ja więcęj jem, niż kto inny zá tym stołem.

M.: Tego wy nie czynicie.

A.: Wy sámi nic nie jecie.

M.: Jach zászwe jadlá.

P.: Pijmyż tym lep(í)ej, [136] ponieważ máło jadlá mamy.

A.: Coż wy mowicie? Izali tu nie dość jadlá? Záprawdę tu jest

wel als ick doe, ende beter ook.

T.: Ick en doe, dat soude ick wel willen ende dat my ghecost ware twintich guldens.

M.: David, ghy en eet niet, snijdet my daer af. Dat is seer ghesoden, ende dit is te luttel ghebraden, is 't niet?

D.: Dat dunckt my oock.

T.: Rogier, leent my u mes, ick bid's u.

R.: Nemet, maer gheuet my weder als ghy (ghe)gheten hebt.

T.: En gheue ick 't u niet weder, en leenet my niet meer.

R.: Ne(e)n, ick seker.

T.: 't Is een goet mes, hoe veel heuet u ghecost?

R.: Het heeft my ghecost drij grooten.

T.: Het is goeden coop, latet my hebben voor den prijs, ick sal u gelt weer gheuen.

R.: Ick ben's te vreden.

M.: Rogier, ghy en eet niet, my dunct dat ghy pronct: helpt u seluen, schaemdy u?

R.: En eet ick niet wel? Ick eet meer dan jemandt die ter tafelen is.

M.: Ghy en doet niet.

T.: Ghy en eet selue niet.

M.: Ick heb altoos ge(g)eten.

P.: Laet ons wel drincken, is 't dat wy hebben qualijck t'eten.

T.: Wat segdy? Is hier niet wel t'eten? Hier is genoeg t'etene voor

ták wiele potraw, żeby się dwádzie-
(ś)ci(á) osob násyć mogły. Zá-
prawdę wyście wiele nákladów wa-
żyli ná to.

P: Nie, záprawdę nic. Więc przypiję
wam, á wieszując proszę zá cále
towárystwo i nápierwej zá wászego
náblížszego sąsiadá. Á chcecie mi
spełnić?

A.: Já, z chęcią ráda, zá pomocą Bo-
żą. Nuże, pijcie, nie wszystkoście
wypiłi. Náleję wam zásię pełno.

P: Przeczże to [138] uczynić chce-
cie? Izalim nie wypił? Ják wieleż
bráchuje? Ja wypiję. Wej, pátrż. Te-
razem dopił. Spełni mi teraz. Ty nie
lowisz nic inszego, tylko ábyś mnie
oszydził.

A.: Záprawdę, ja tego wypić nie mo-
gę, to bárdzo wiele ná mnie.

P: Czegoż ci nie dostawa? Jach áż
do dná wypił.

A.: Tyś nie pił ták wiele jáko ja. Twój
kubek nie był ták pełny.

P: Já, był ták pełny.

A.: Nie był ták pełny.

P: Prawda, ále moj kubek jest wiele
większy niżeli wász.

A.: Frymárczmy (z) sobą je.

[140] P: Jach jest z pokojem, dajcie
mi sám wász.

A.: Ja tego nie uczynię, ja swoj przede
mnie podzierzę, otrzymajcie wy też,
co macie.

P: Pijcie wždy raz.

twintich personen. Ghy hebt ghe-
daen te grooten cost.

P: Ick en doe. Nu ick bringe 't u en-
de ick bidde u voor alle 't ghesel-
schap ende in den eersten voor uwen
naesten ghebuer. Su(l)dy my be-
scheet doen?

T: Ja ick, met goeder herten, indien
dat God belieft. Nu drinct: ghy en
hebde's niet wtghedroncken, ick sal
u noch eens vol schencken.

P: Waeromme soudy dat doen? En
heb ick's niet wtghedroncken? Hoe
veel schillet? Ick sal 't wtdrincken.
Siet daer. Nu is 't wt. Doet my be-
scheet. Ghy en soeckt niet dan my
te bedriegen.

T: Ick en soude niet mogen dit wt-
drincken, ick heb's te veel.

P: Wat sou u ghebreken, ick heb
't wel wtghedroncken.

T: Ghy en hadde's niet also(o) veel
als ick. Uwen croes en was niet vol.

P: Hy was emmers.

T: Hy en was.

P: 't Is waer, maer mynen croes is
meerder dan den uwen.

T: Wel, laet ons mangelen.

P: Ick ben's te vreden, geeft my den
uwen.

T: Ick en sal, ick houde my aen den
mynen, bewaert dat ghy hebt.

P: Drinct dan.

A.: Wnet będę pić. Pátrzcie teraz, je-
ślim nie wypił?

M.: Já, przecze chcecie, żeby wam się
modlono? Do kogoście pili? Przypij-
cież mi raz. Jesteście źli ná mnie?

A.: Czemuż bych się miała z wámi
gniewać?

M.: Dlatego, że do mnie żaden raz
nie pijecie.

A.: Przypiłam wam.

M.: Jam nie słyszáła. Dosyc się już
o picciu mówiło, musimy też jeść.
[142] Bo ja bárdzo łáknę, ukrojcie
mi tám kásek mięsá.

A.: Á nie macie rąk?

M.: Mam, ále nie mogę dobrze do-
siąc do misy.

P.: To ja wam posłużę, macie teraz
dość?

M.: Jeszcze nic nie mam.

P.: To teraz macie, macie teraz do-
syc?

M.: Wejcie, co mi to dawa. Cożby mi
to pomogło? Schowajcie to przed
siebie, á zjedzcie sámi. Rogir, ukroj-
cie mi co od tej szoldry.

R.: Dobrze, weźcież.

M.: Dziękuję wam.

P.: Jánie, przynieś chlebá i nálewaj
[144] winá wszystkim wokoło.

M.: Pukáją we drzwi, nie słyszysz ty,
Jánie?

J.: Spátrzę, mátko. To Łukasz jest,
Jędrzejow służebnik.

M.: Czegoż chce ode mnie?

J.: Niesie coś.

M.: Áza prawdá? Niech sám przy-
dzie.

T.: Wel terstont. Siet nu oft niet al
wt en is.

M.: Ja. Waeromme doet ghy u also(o)
bidden? Wien hebdiĳ 't ghebracht?
Brenghet my eens. Sydy gram op my?

T.: Waerom soude ick op u gram
sijn?

M.: Omdat ghij 't my niet en brenghet.

T.: Ick heb 't u ghebracht.

M.: Ick en heb's niet ghehoort. 't Is
genoech van drincken, wy moeten
oock eten. Ick hebbe grooten hon-
ger, snijt my daer een stuck vleesch.

T.: Hebdy geen handen?

M.: Ja ick, maer ick en can niet wel
gheraken aen de schotel.

P.: Wel, ick sal u dienen, hebdiĳ 's ge-
noech?

M.: Ick en hebbe noch niet.

P.: Houdt daer, hebdiĳ 's nu ghe-
noech?

M.: Besiet, wat hy my geeft. Wat mach
dat helpen? Houdet voor u ende etet
ghy selue. Rogier, snijdt my van die
schouder.

R.: Wel, ne(e)mt daer.

M.: Ick dancke u.

P.: Jan, brengt broot ende schenct
wijn, schenct al omme.

M.: Men clopt daer voren, en hoor-
dy niet, Jan?

J.: Ick gae, moeder. Het is Lukas,
Andries knape.

M.: Wat wilt hy my hebben?

J.: Hy brengt wat.

M.: Doet hy? Doet hem binnen
comen.

J.: Łukaszu, podźcie sám.

L.: Boże wam pożegnaj obiad.

P.: Jesteście tu, Łukasz?

L.: Já, Pietrze.

P.: Coż nam nowego powiádadacie?

L.: Niewiele, pánie Pietrze.

P.: Jáko się ma wász pan?

L.: Dobrze się ma, Pietrze. Kazał wam dobrą noc powiedzić i się poruczyć wászej łásce, á to wam posyła [146] prosząc, ábyście to przyjęli z dobrą chęcią, á żebyście nie tylko upátrowáli ten máluczki podárunek, ále ráczej jego dobrą wolą ku wam, ábowiem wam go posyła ná znák łáski swej, przetoż rácz wászmość za wdzięcznie przyjmąc.

P.: Przyjázliwie panu wászemu podziękujecie á jemu powiedzcie, że mu to zász chcę odstúżyć, da li Pan Bog.

L.: Dobrze, uczynię, Pietrze.

P.: Nálejcje Łukaszowi nico pić i świećcie mu ná dwor.

L.: Winszuję wam dobrą noc, Pietrze, i wászemu cálemu towarzysztwu.

P.: Dobrą noc, Łukasz, piliście?

[148] L.: Piłem, Pietrze.

M.: Jánie, utrzyj świece. Pátrz, jeśli drugie gotowo. Nieś to wszystko precz, á przynieś co innego, przynieś czyste rálérze, przynieś nam owocu ze sérem.

F.: Ojcz, już jest wszystko.

P.: Weźmi misę precz.

A.: Dawid, przypijcie mi jednę.

D.: To rad serdecznie uczynię. Boże wam daj zdrowie z całego serca życząc.

J.: Lukas, gaet binnen.

L.: God segen 't gheselschap.

P.: Lukas, sijdy daer?

L.: Ja ick, Peeter.

P.: Wat segdy nieus?

L.: Niet veel, Peeter.

P.: Hoe vaert u meester?

L.: Hy vaert wel, Peeter. Hy doet u goeden nacht seggen ende hy gebiet hem in u goede gracie, ende seyndt u dit u biddende, dat ghij 't ontfangen wilt met goeder herten: ende en wilt niet alleene ontfanghen die cleyn ghifte, maer oock synen goeden wille, want hy sendet u in teeken van liefde: daeromme willet in dancke ontfangen.

P.: Ghy sult uwen meester bedanken ende sult hem se(g)ghen dat ic 't verdienen sal, belieuet God.

L.: Wel, Peeter.

P.: Schenck Lukas te drincken ende licht hem uut.

L.: Goeden auont, Peeter, ende u gheselschap.

P.: Goeden auont, Lukas, hebby ghedroncken?

L.: Ja ick, Peeter.

M.: Jan, snut de keerse. Besiet oft d'ander gereet is. Doet dit al wech ende brengt wat anders, brengt schoon tellioren ende brengt ons 't fruyt met den keese.

F.: 't Is hier al, vader.

P.: Neem die schotel wech.

T.: Daid, brenghet <my> eens.

D.: Dat sal ick gheerne doen: ick breng 't u met goeder herten.

A.: Pan Bog wam pożegnaj. Rad przyjmuję, spełnię wam.

D.: Rogier, nie wiecie co nowego?

R.: Záprawdę nic. Ja nic nie słyszę, tylko wszystko dobre.

[150] D.: Nie powiádają nic o pokoju?

R.: Nie wiem nic o żadnym pokoju powiedzieć. Wierzę, że jeszcze pokoj dáleko od nas jest.

D.: Nie słyszeliście powiedzieć, jáko krol francuski zбитy i porázon jest od Hiszpanów.

R.: Toć-echci ja też słyszał, lecz ludzie łżą tak wiele, że nie wiemy, co wierzyć mamy. O dziwnych rzeczách gadają, ále sam Pan Bog wie, co się stánie.

D.: Prawdę mowicie.

R.: Kiedybychmy chcieli pokoj z nim uczynić, wojná by niedługo trwála.

[152] D.: Toć jest zápewnie prawdá. Jánie, sprzátaj to wszystko, á przydź zás i dziękuj Panu Bogu.

J.: Teraz idę, ojczy. *Gratias agimus tibi etc.* Pan Bog wam pożegnaj, ojczy i mátko, i cálemu towarzystwu.

P.: Pijmyż po modlitwách.

R.: To dobrze powiedziáno, ále też musimy drugie dziękowanie uczynić. Pietrze, wieleżesmy winá mieli? Zápłácimy wino.

P.: Nie, wprawdzie, nie macie nic dać. Jeden da zá wszystkie: mogłem li wam dać jeść, tedy wam też mogę dać i pić.

T.: Wel moet u becomen, ick wacht 's gerne, ick sal u bescheet doen.

D.: Rogier, en weet ghy niet nieuws?

R.: Neen, ick sekere. Ick en weet niet dan goet.

D.: Spreect men niet van den peys?

R.: Ick en weet van geenen peys te spreken. Ick gelooue dat den peys noch verre te soecken is.

D.: Hebdy niet hooren segghen, hoe de coninck van Vranckrijck den strijdt verloren heeft tegen de Spaingia(e)ren.

R.: Dat heb ick we(l) hooren segghen, maer men liecht so(o) vele, dat men niet en weet, wat men ghelooouen sal. Men seyt veel wonders, maer God weet alleene, wat er geschieden sal.

D.: Ghy seght waer.

R.: Waer 't dat wy wouden met hem paeys maken, d'oorloghe en soude niet langhe dueren.

D.: Dat is seker waer. Jan, doet dit al wech ende coemt segghen de gracie.

J.: Ick come, myn vader. *Gratias agimus tibi etc.* Wel moet u becomen, myn vader, moeder, ende al het gheselschap.

P.: Laet ons drincken na de gracie.

R.: Dat is wel gheseyt, maer wy moeten oock de tweede gracie seggen. Peeter, hoe veel wijns hebben wy ghehad? Wy willen den wijn betalen.

P.: Ghy en sult sekere, ghy en sult niet gheuen. Eens voor al. Heb ick de middel ghehadt u t' eten te gheuen, ick sal se oock wel hebben om u te drincken te gheuen.

R.: Á cožby to było? [154] Wino teraz jest drogie.

P.: Nie słyszycie, co ja powiadam?

D.: Dobrze dla nas, przetoż wam dziękujemy, gotowismy zaśię to nagrodzić.

M.: Już to odslużono.

P.: I ja wam też dziękuję, żeście do nas przyszli. Franciszku, przynieś snopek drew, á uczynь dobry ogień, żebysmy się ugrzáli.

F.: Ogień już gore, pánie ojczy.

D.: Nam nie jest zimno. Musimy iść, bo już czas jest.

M.: Czemu się ták spieszycie?

A.: Już niedálekó dziesiáta.

M.: Jeszcze nie jest ták późno.

R.: Wprawdzie jest.

M.: Jánie, idź po [156] látárnię.

D.: Nie požádamy látárnie, wszák jasno ná dworze. Nie potrzebujemy żadnej látárnie.

H.: Boże wam daj dobrą noc.

P.: I wam tákże. Bądźcie Pánu Bogu poruczeni.

R.: Wat soude dat sijn? Den wijn is nu diere.

P.: Ghy hoort wat ick u segghe.

D.: Wel dan, wy dancken u, het staet ons te verdienen.

M.: 't Is al verdient.

P.: Ick dancke u oock dat ghy gecomen sijt. Fransois, brenghet eenen mutsaert, ende maect goet vier om ons te wermen.

F.: 't Vier is ontsteken, mijn vader.

D.: Wy en hebben geen coude. Wy willen heenen gaen, want het is tijt.

M.: Wat haest hebby?

T.: Het is wel thien vren.

M.: 't En is noch niet.

R.: 't Is ymmers.

M.: Jan, haelt de lanterne.

D.: Wy en willen de lanterne niet hebben, het is claer weder. 't En is geen noot.

H.: God geue u goeden nacht.

P.: Ende u oock. Te Gode beuele ick u.

Wtóry rozdział o kupowaniu i przedawaniu.

Kátáryná, Margrytá, Daniel.

C.: Boże wam daj dobry dzień, pánie kmotro, i wászemu towárystwu.

M.: I wam tákże, pánie kmotro.

C.: Coż wy tu spráwujecie ták ráno w zimie? [158] Ják długoście tu byli?

Dat 2. Capit(t)el om te leeren coopen ende vercoopen.

Lijnken, Grietken, Daniel.

L.: God gheue u goeden dach, vrouwe ghevader, ende u gheselschap.

M.: Ende u alsoo, vrouwe ghevader.

L.: Wat maect ghy hier soo vroech in de couwe? Hebt ghy langhe hier gheweest?

M.: Bez málá godzinę.

C.: Wieleżeście przedáli tego dnia?

M.: Cożech miałá przedác ták ráno?
Jeszczem nic ná rękę nie dostálá.

C.: Ja też nic.

M.: Bądźcie dobrej myśli, jeszcze ráno. Pan Bog wam pošle jákich kupcow.

C.: Spodziewam się tego. Wejcie, już idzie jeden, on sám przydzie. Moj przyjacielu, což chcecie kupić? Podźcie sám, chcecie co kupić? Oglądajcie, jeśli czego nie mam, co by wam służyło. Podźcie sám, ja mam dobre welniáne sukno, lniáne płotno rozmaitego sposobu, [160] dobre jedwabne máteryje, kamelot, ádámászek, áksámity. Mam też dobre mięso, dobre ryby i dobre śledzie, dobre másło i dobry ser rozmaity. Chcecie kupić nadobną czapkę czyli piękną księgę, francuską álbo niemiecką czyli łacińską, czyli księgę do písania? Kupcie nieco, obejrzyjcie, jeśli wam się co kupić podobá. Puszczę wam łacniej, powiedźcie, czego chcecie, pokazę wam. Oglądanie was nic nie będzie kosztowác.

D.: Jáko drogo cénicie jeden łokieć [162] tego sukná?

C.: Cenię go zá pięć ortow.

D.: Á wieleż mnie będzie kosztowác łokieć tego sukná?

C.: Kosztuje dwádzieścia holandskich stiberow.

M.: Ontrent een ure.

L.: Hebby veel verkocht van desen daghe?

M.: Wat soude ick hebben alrede verkocht? Ick en hebbe noch geen handgift ontfangen.

L.: Noch ick oock.

M.: Hebt goeden moet, 't is noch vroegh. God sal ons senden eenighe cooplieden.

L.: Ick hope 't: hier coemt een, en hy sal hier comen. Vrient, wat wildy coopen? Comt hier, belieft u yet te coopen? Besiet oft ick en niet heb dat u dient. Comt binnen, ick heb hier goet laken, goet lijnen laken van alle sootte: goet syden laken, camelot, damast, fluweel. Ick heb oock goet vleesch, goeden visch ende goede haringhen. Hier is goede boter ende oock goede keese van alle sorte. Wildy coopen een goede bonnet oft eenen goeden boeck in Fransois, oft in Duytsch, oft in Latijn, oft eenen schrijfboeck? Coopt wat, besiet wat u belieft te coopen. Ick sal u gheuen goeden coop. Eyscht wat u belieft, ick (s)al 't u laten sien, 't gesichte en sal u niet kosten.

D.: Hoe veel sal ick betalen van der elle van dit laken?

L.: Ghy sult er afbetalen vijf schelling(h)en (o)ft Orts.

D.: Hoe veel sal my kosten d'elle van dit laken?

L.: Sy sal u kosten twintich stuyuers.

D.: Po czemu dawacie funt tego será?

C.: Funt się dawa po groszu.

D.: Zá což jest konew tego winá?

C.: Konew kosztuje sześć groszy.

D.: Jáko cenicie tę sztukę?

C.: Cenię ją zá pięć złotych jednym słowem.

D.: Co wam mam dáć zá ten kęs? Ále mi nie ceńcie drogo.

C.: Nie, da li Bog. Nie będę wam drogo cenić, [164] powiem wam słowem: macie zá to dáć siedmnaście czeskich i poł groszá, jeśli się wam podoba.

D.: Toć jest zá wiele.

C.: Nie, da li Bog. Ják wiele wy mi chcecie dáć? Podajcie mi co, bo go nie mogę dáć zá to, co wy mi podawacie. Przydajcie wždy co.

D.: Coż mam ná to podać? Drogoście mi zácynili.

C.: Nie, záprawdę, wszákże jeszcze nie wyrzeczono, żebych taniej dáć nie miała, tylko jáko rzeklá, powiedzcie mi, co chcecie dáć.

D.: Dam wam dwánaście niderlandskich [166] stiberow.

C.: Ták tanio dáć nie mogę, podawacie mi ná szkodę, podawacie mi bárdzo máło. Mam ci tu syc insze, co je przedają zá te pieniądze; ále nie jest tak dobre jáko to: pokażę wam inszy sposob, który spuszczyć tym taniej, ále tanio kupować nie ząwsze pozyteczno jest. Nie możecie lepiej

D.: Hoe veel gheldet pont van desen keese?

L.: 't Pont gelt eenen grooten.

D.: Wat ghelt den pot van desen wijn?

L.: Den pot ghelt sesse grooten.

D.: Hoe veel loefdy 't stuck?

L.: Ick (l)o(o)f 't vijf guldens met eenen woorde.

D.: Wat sal ick gheuen daer voor? Maer en verloue 's my niet.

L.: Neen, ick seker. Ick en sal ('t) u niet verlouen, ick sal 't u segghen met eenen wo(o)rde: ghy sult er afbetalen seuenthien Bo(h)e(e)m-sch(e) grooten ende eenen haluen, is 't dat u belieft.

D.: Het is veel te veele.

L.: 't En is seker, hoe veel biedt ghy my? Biedt my wat, ick en sal 't niet gheuen voor 't ghene dat ghy my biedt, bied(t) my wat.

D.: Wat soude ick daer op bieden? Ghy hebbet my te veel ghelooft.

L.: Ick en hebbe: maer 't en is niet gheseydt dat ick 't niet gheuen en sal voor min dan ick gheseyt hebbe: seght my wat ghij er voor gheuen wilt.

D.: Ick salder afgheuen twaelf stuyuers.

L.: Voor dien prijs is 't niet te gheuen, ghy bie(d)t my verlies, ghy biedt te luttel. Ick heb's hier wel die ick u gheuen sal voor dien prijs, maer 't en is niet soo goet als dat. Ick salder u wel laten sien eene sorte die ick u gheuen sal voor minderen prijs, maer den minsten prijs en is niet altoos goet

uczynić, jáko gdy kupicie co dobre-
go. Byście wy brát moj byli, nie mo-
glábym wam taniej dáć.

D.: Chcecie moje pieniądze mieć?

C.: Ták nie chcę.

D.: Jeszcze przydam [168] dwa gro-
sze i puł groszek.

C.: Nie mogę, musiálábych ná nim
szkodowác.

D.: Ja też nie mogę więcej dáć.

C.: Dobrze, Pan Bog was prowadź.
Pátrzcie gdzie indziej, jeśli go mo-
żecie taniej kupić. Indziej go taniej
nie dostániecie. Ja wam go mogę
w ták tanim kupie dáć, jáko kto in-
szy, ále nie chcę ná nim szkodowác.
Wam je puszcę w tákiej cenie,
jákom je sámá kupilá. Muszę nieco
zysku mieć, dármo tu nie siedzę,
ábych nic nie spráwiłá. Z tego się
muszę żywić. [170] Wiecie to do-
brze, że wszystko jest drogo. Jeden
drugiego musi náśládowác. Jeśli nie
dacie piętnaści groszy, dálej wam
pomoc nie mogę. Wyście bárdzo
skąpi.

D.: Ten wprawdzie jestem.

C.: Nic od was zyskác nie mogę.
Kiedy by kázdy ták (s)kąpy był jáko
wy, lepiej by było, żebych moj sklep
zámknęłá, bobyh ledwie chleb su-
chy zyskálá, ktory jeść mam.

D.: To się tylko wam lubi tak gadác.

C.: Zápewnie prawdá.

D.: Słuchajcie krotko.

ghesocht. Ghy en meucht niet (beter)
doen, dan coopen wat goets. Al war-
dy mijn broeder, soo soude u niet
connen beter gheuen.

D.: Wildy mijn gelt hebben?

L.: Also(o) niet.

D.: Ghy sult noch hebben twee
grooten ende eenen haluen.

L.: Ick en mach (niet), ick souder
aen verliesen.

D.: Ick en mach niet meer gheuen.

L.: Wel, God gheleyde u. Gaet el-
ders besien, oft ghy condt beter
coop coopen. Ghy en sullet nergens
hebben voor minderen prijs. Ick
hebbe de macht u te gheuen also(o)
goeden oop als een ander, maer ick
en wil niet verliesen. Ick verlaete
't u byna voor dien prijs dat my ghe-
cost heeft. Ick moet wat winnen,
ick en sit hier niet om niet te win-
nen. Ick moet er af leuen. Ghy weet
wel dat alle dinck diere is. D'een
moet d'ander volghen. Is 't dat ghy
niet gheuen en wilt de vijfthien
grooten, ick en can u niet helpen.
Ghy sijt te vroet.

D.: Dat ben ick seker.

L.: Men mach (aen) u niet winnen.
Dat een yeghelijck ware soo vroet
als ghy sijt, ick soude wel moghen
mijnen winckel sluyten, want ick en
soude 't broot niet winnen dat ick
eeten soude.

D.: Dat belieft u te segghen.

L.: 't Is seker waer.

D.: Nu ho(o)rt een woordt.

C.: Dobrze, powiedzcie tylko.

D.: Dam jeszcze jeden czeski grosz á nic więcej. Nie mogę więcej dác, [172] ináczej by mi nálájáno.

C.: Cożby ná tym zależało? Toć by podła rzecz była. Łájáno by mnie też, kiedy bych łácniej dálá. Izaliście przyw(i)ázáni do jednego groszá? Sromota jest, że mnie ták długo trápicie o jeden grosz. Coż wam pomoże jeden álbo dwá groszá?

D.: Já, dobrze wy mowicie. Jeden grosz tu i ná drugim miejscu zás drugi grosz, to są już dwá groszá. Nu dobrze, nie chcecie mi spuścić?

C.: Nie zá to.

D.: Więc miejcie się dobrze, ja idę precz.

C.: Z Panem Bog(i)em. Nuże podźcie sám, á bierzcie. Nie chce mi się puścić pierwszego kupcá. Lepák to będzie zá tanie.

[174] D.: To wy powiedacie. Ja mowię, że jest bárdzo drogo. Oszukáliście mnie.

C.: Ja wam kup wypowiadam, jeśli ná tym nie przestawacie.

D.: To by mnie była háńbá, gdybym to uczynił. To macie wásze piéniądze. Wieleż macie mieć?

C.: Wieceć wy to dobrze: trzynaście funtow á puł funtá. Á nie ták li?

D.: Dobrze, weźcie, wydajcie mi dzie sięć czeskich.

C.: Nie mam żadnych piéniędzy. Zá coż mi to dájecie?

L.: Wel, seght.

D.: Ick sal noch gheuen een Bo(h)e(e)mschen grooten ende niet meer. Ick en mach niet meer gheuen, ick soude bekeuen sijn.

L.: Dat waer een cleyn sake. Ick soude oock bekeuen sijn dat ick 't min gauē. Sijdijs op eenen grooten na? 't Is schande dat ghy my soo langhe rempteert om eenen grooten. Wat mach u helpen eenen groote oft twee?

D.: Ja, ghy seght wel. Eenen grooten hier ende elders eenen anderen, het sijn twee grootes oft sr(u)ivers. Wel, sal ick 't niet hebben?

L.: Om dien prijs niet.

D.: Adieu, ick gae.

L.: God gheleyde u. Nu coemt hier, nemet. Ick en mach mijn handgift niet ontsegghen. 't Is te goeden coop.

D.: Dat segt ghy. Ick segghe dat(tet) te diere is. Ghy hebt my bedroghen.

L.: Ick s(ch)elde u quijte, is 't dat ghy sijt qualijck te vreden.

D.: Het waere my schande, dat ick dat dede. Houd(t) daer u gelt. Hoe veel moet ghy hebben?

L.: Dat weet ghy wel: derthien ponden ende een half. Is 't so(o) niet?

D.: Wel, houdt daer, gheeft my weder thien Bo(h)e(e)msche.

L.: Ick en hebbe gheen paeyement. Voor hoe veel ghe(e)fdij my dit?

D.: Zá cztery niderlandskie szelągi i sześć denarow.

C.: Tak drogo go nie wezmę, nie płáci tak wiele.

D.: Já, płáci záprawdę [176] tyle, pytajcie się.

C.: Dajcie mi inszych pieniędzy. Nie mogliąbych tych wydać.

D.: Możecie. Ja wam ślubuję zá to. Jeśli go nie będziecie mogli wydać, tedy mi je ząsię przynieście. Dam wam inne pieniądze, czekajcie, to macie insze pieniądze.

C.: Teraz ná tym przestawam. Chcecie je dáć odnieść? Dam wam je odnieść. Słuchaj ty, chłopcze, weźmi to, á idź z nim.

D.: Nie potrzeba tego, zániosę je sam sobie. Miejcie się dobrze, páni.

C.: Dziękuję wam, moj przyjacielu. Kiedy drugi raz będziecie czego potrzebować, przydźcie ząs do mnie. Dam wam w dobrym kupie.

[178] D.: Dobrze, páni, rad to uczynię. Zostąjcie z Bogiem.

D.: Voor vier schellingen ende ses penninghen.

L.: Voor dien prijs en sal ick 't niet ontfangen. 't En is so veel niet we(e)rt.

D.: 't Is immers, vraghet.

L.: Gheeft my ander gelt. Ick en soude dit niet connen begheven.

D.: Ghy sult wel. Ick doe 't u go(e)dt. Is 't dat ghij 't niet wtgeuen en kunt, brenget my weder. Ick sal u gheuen ander gelt, houdt, daer is een ander.

L.: Nu ben ick te vreden. Wildij 't ghe-draghen hebben? Ick sal 't u doen draghen. Neemt dat, ghy knecht, ende gaet met hem.

D.: 't En is ghene noot. Ick sal 't wel draghen. Adieu, vrouwe.

L.: Grooten danck, mijn vrient. Als ghy te doene hebt van eenich dinck, comet tot my, ick sal u gheuen goeden coop.

D.: Wel, vrouwe, ick sal 't ge(e)rne doen. Te Gode sijt beuolen.

Rozdział trzeci

O upominaniu się długow

Morgand, Walther,
Ferdynand

M.: Boże wam daj szczęście, moj przyjacielu.

W.: I wam też.

M.: Wiecie wy dobrze, przeczem do

Dat III. Capittel

Om een schuldt te eyschen

Morgant, Gautier,
Ferdinand

M.: Goeden dach, mijn vrient.

G.: Ende u oock.

M.: Ghy weet wel, waerom ick hier

was przyszedł, nie wspominać sobie?

W.: Wprawdzie nie wiem.

M.: Co? Nie wiecie, ktoch ja jest? Nie znacie mnie?

W.: Nie. Ktożeście wy?

M.: Jużeście zapomnieli, żeście mi niedawno [180] coś odkupili?

W.: Já, to záiste prawdá.

M.: Kież tedy od was moich pieniędzy dostanę?

W.: Záiste teraz żadnych pieniędzy nie mam. Wydałem wszystkie pieniądze, com ich miał, musicie jeszcze ósm dni ze mną cierpliwość mieć.

M.: Nie mogę dłużej czekać. Ja chcę zapłaty. Jużem dość długo czekał. Stójcie się, że pieniądze dostanę, inaczey was dam do árestu wziąć: álbo mnie się záręczcie.

W.: Wieleż jest, com wam winien?

M.: Wiecie wy dobrze.

W.: Záprawdęch zapomniał. Napisałem sobie, [182] ále nie wiem kędy.

M. Dłuźniście mi dziesięć funtow i cztery szelągi, áza nie prawdá? nie ták?

W.: Wierzę záiste, że temu ták jest.

M.: Obiecáliście mi, że mi chcecie pieniędzy dáć przed dwimá miesiácami, toć wiecie dobrze, áleście wászej obietnicy nie spełnili.

W.: Prawdá jest. Álem żadnych pieniędzy nie mogł dostać od tych, którzy mi dłuźni są.

M.: Mnie nic do tego, niech wam zapláca.

come, en doet ghy niet?

G.: Neen, ick seker.

M.: Hoe! En weet ghy niet wie ick ben? En kendt ghy my niet?

G.: Nee ick. Wie sydy?

M.: Hebby vergeten dat ghy laetst hadt coopmanschap van my?

G.: Het is seker waer.

M.: Wel, wanneer sal ick mijn ghelt hebben?

G.: Ick en hebbe seker nu gheen gelt. Ick hebbe wtghegheuen al 't gelt dat ick hadde. Ghy moet noch hebben acht daghen patientie.

M.: Ick en mach niet langer beyden. Ick wil betaelt sijn. Ick hebbe ghe-noech ghebeyt. Maect dat ick ghelt hebbe, oft ick sal u doen arresteren: oft geeft my borghe.

G.: Hoe veel is 't dat ick schuldich ben?

M.: Dat weet ghy wel.

G.: Ick heb 't seker vergheten. Ick heb 't geschreuen, maer ick weet niet waer.

M.: Ghy sijt my schuldich thien ponden, vier schellinghen, is 't niet waer? Is 't niet alsoo?

G.: Ick ghelooue seker dat alsoo is.

M.: Ghy hadt my ghelo(o)ft ghelt te gheuen ouer twee maenden, dat weet ghy wel, maer ghy en hebt uwe belofte niet ghehouden.

G.: Het is wel waer, maer ick en hebbe gheen ghelt connen cryghen van den ghenen die my schuldich sijn.

M.: Daer mede en hebbe ick niet te doen. Doet u betalen.

W.: Já. Gdy ále ludzie żadnych piędzdy nie máją, což mam z nimi czynić? Muszę czekác, aż je będą mieli. [184] Musimy ták twárdzi nie być. Mamy społżalowanie z naszym bliźnim mieć, jáko nam Pan Bog rozkazał.

M.: Prawdác jest. Álem ja wam już dość długo czekał. Wprawdzie nie mogę dłużej czekác, ábowiem ci, ktorymeh ja też dłużen, nie chcą dłużej czekác. Kiedyby to nie było, poczekałbych jeszcze.

W.: Więc podźcie ze mną, zápłacę wam, ábo wam rękomie postawię.

M.: Dobrze, podźmyż, przestawam ná tym, ále což wy mniemacie?

W.: Podźcie sám, moj przyjacielu, ten mąż będzie zá mnie ręczył.

[186] M.: Á tego też uczyni? Prawdác jest, moj przyjacielu? Chcecie wy ręczyć zá tego mężá?

F.: Já, chcę. Ják wieleż wam winien?

M.: Dziesięć funtow flandryckich.

W.: Co jestże ták wiele? Nie jest tyle.

M.: To jest ták wiele.

W.: Nie, záprawdę mogę przysiąc, że tyle nie jest.

M.: Ják wieleż tedy?

W.: Nie więcej, tylko 9 funtow. Toście wy mi teraz sámi powiedzieli.

M.: Jach wam powiedział? Nie, záprawdę nie.

W.: Záprawdęście powiedzieli.

G.: Ja! En als de lieden gheen ghelt en hebben, wat sal ick henlieden doen? Ick moet wel beyden tot dat sij 't hebben. Men behoort niet soo straf te syne. Wy behooren te hebben medelyden met malcanderen, al-soo God ons beuolen heeft.

M.: Het is wel waer, maer ick hebbe langhe genoech ghebeyt. Ick en mach niet langer beyden, want de ghene welke ick schuldig ben, willen oock niet langer beyden. 't En ware dat, ick soude wel beyden.

G.: Nu, comt met my, ick sal u betalen, oft ick sal u borghe gheuen.

M.: Wel, gaen wy, ick ben's te vreden. Wel, wat seghdy?

G.: Comt hier, mijn vrient, desen man sal blyuen borghe voor my.

M.: Sal hy dat doen? Is 't waer, mijn vrientd? Wildy borghe blyuen voor desen man?

F.: Ja ick. Hoe veel is 't dat hy u schuldich is?

M.: 't Is thien pondt groote.

G.: Hoe? Is 't so(o) veele? 't En is soo veel niet.

M.: 't Is emmers.

G.: 't En is seker, ick sal sweren, dat' soo veel niet en is.

M.: Hoe veel is 't dan?

G.: 't En is niet meer dan neghen pondt. Ghy hebbet my selue nu terstont gheseyt.

M.: Hebbe ick 't u gheseyt? Ick en hebbe.

G.: Ghy hebt ymmers.

M.: Więc niechże tak będzie, áczkolwiek mi się zda, [188] że jest dziesięć funtow, álem jest z pokojem, ponieważ wy powiedácie i wierzę, że ich tyle jest. Ale kiedy mi będą záplácone?

W.: Zá dziesięć dni.

M.: Jach jest z pokojem, ále trzymajcie wászę obietnicę.

W.: Toć ja uczynię bez wątpienia.

F.: Kiedy wam on nie zápláci, tedy ja wam záplácę.

M. Przystawa(m) ná tym. Zostańcie z Bog(i)em.

F.: Miejcie (się) dobrze, moj przyjacielu.

M.: Wel, also(o) sy dan, my dunct nochtans dat het thien is, maer ick ben tevreden naer dat ghy seght dat niet meer en is. Wanneer sal ick betaelt sijn?

G.: Binnen 10 daghen.

M.: Ick ben's te vreden, maer houdt u wo(o)rt.

G.: Dat sal ick doen, sonder faute.

F.: Indien dat hy u niet betaelt, ick sal u betalen.

M.: Ick ben's te vreden. Adieu.

F.: Adieu, mijn vrient.

Czwarty rozdział

Jáko się ma po drodze pytać z inszemi pospolitemi mowámi

A.: Bog wam daj szczęście, mistrzu [190] Ruprecht.

B.: Moj pánie, użyczaj wam Pan Bog długiego, dobrego żywotá.

A.: Jákoż się powodzi, jáko się macie ná zdrowiu po te czásy, jákom was nie widział.

B.: Ták miernie.

A.: Zda mi się, że się teraz ták dobrze nie macie, jákościę się przedtym mieli.

B.: Skądże to baczycie?

A.: Z wászej twarzy, ktora ták bláda.

B.: Miałem pięć álbo sześć rázow zi-

Dat IIII. Capittel

Om naer den wech te vraghen met ander(e) ghemeyne propoosten

A.: God groet u, meester Robrecht.

B.: Mijn heere, God gheue u een goet leuen.

A.: Hoe gaet het al met uwe ghesont-
heyt, sints dat ick u sach?

B.: Sus en soo.

A.: My dunckt dat ghy so(o) wel niet en vaert, ghelijck ghy pleeght.

B.: Waeraen merct ghij 't?

A.: Aen u aensicht dat soo bleeck is.

B.: Ick heb vijf oft ses stercke kort-

mnice, ktora mnie bárdzo pomdliłá,
á wszystkie chęć odjęłá.

A.: Zła to niemoc álbo chorobá. Kę-
dyż jedziecie ták pomáłu?

B.: Do Lipská ná wielkonocny jár-
márk.

A.: Ja tákże. Jeśli się wam libi, [192]
pojedziemy pospołu.

B.: Mnie się dobrze podoba, ále wy
jedziecie prętczej á wártcej niżeli ja.

A.: Jedźmy, jáko się wam podoba,
wszystko mi zá jedno, bo moj koń
idzie pomáłu szłápią.

B.: Ále moj twárdo capki chodzi.
Nu, jedźmyż w imię Boże. Coż to są
zá ludzie, co tám przed námi idą?

A.: Ja ich wprawdzie nie znam, są
kupcy. Pospieszajmy się trochę, áby-
śmy ich dogonili, ábowiem się boję,
żebychmy z prawej drogi nie zesšli.

B.: Nie, nie zeszlismy, nie stárajcie
się.

A.: Przedsię lepiej, że się pytamy.

[194] B.: Pytajcie tej owczárki.

A.: Przyjáciolko, ktora jest práwa
drogá odtąd do Lipská?

C.: Prosto przed wámi. Nie wystę-
pujcie áni ná práwą, áni ná lewą rękę,
poki nie przydziecie áż do wysokiego
ulmowego drzewá. Potym się
trzymajcie drogi ku lewej ręce.

A.: Á wieleż mił mamy odtąd áż do
náblizszej wsi?

C.: Dwie mili i puł á trochę więcej.

sen ghehadt die mij seer gewackt
hebben ende hebben my allen appe-
tit genomen.

A.: Dat is een quade siecte. Waer rij-
dy soo properlijck?

B.: Nae Leipzig ter Paesschen merct.

A.: Ende ick oock. Is 't dat ghy wilt,
wy sullen t'samen gaen.

B.: Het beliest my seer wel, maer
ghy rijdt wat te seer voor my.

A.: Laet ons rijden soo 't u beliest,
't is my alleleens, want mijn peerdt
gaet wel ghemackelijck den tel.

B.: Ende het mijne draeft te hart. Nu
laet ons rijden in Gods name. Wat lie-
den sijn-dat die daer voor ons gaen?

A.: Ick en ken se sekens niet, 't sijn
cooplieden. Laet ons wat aenryden
om hen t' achterhalen, want ick sor-
ghe dat wy vut den weghe sijn.

B.: Wy en sijn niet, en hebt gheen
vreese.

A.: Nochtans is 't goet dat men
vraghe.

B.: Vraghet desen schaep-herdere.

A.: Mijn lief, waer leyt den rechten
wech van hier na Leipzig?

C.: Al recht voor u. Niet wijckende
noch ter rechter noch ter slincker
syden, tot dat ghy comt a(e)n eenen
hooghen olm, dan slaet ter slincker
handt omme.

A.: Hoe veel mijlen hebben wy van
hier tot aen 't naeste dorp?

C.: Twee mijlen en half ende een lut-
sken meer.

A.: Jedźmy teraz po leku, ábowiem się już teraz nie boję. Widzę ono drzewo, o którym nam powiedziáá. Kurzy się bárdzo, á ten proch mié zászlepuje.

B.: Weźcie [196] ten kobierzec przed oblicze, ten was będzie bronić od tego prochu i od słońca.

A.: Nie potrzebá, ábowiem już słońce záchodzi. Obawam się, że we dnie do miástä nie przyjedziemy.

B.: Zá dozwozeniem, nie ták. Ále to bárdzo źle, że tá drogá zbojćami niebezpieczna jest. Przeszlych dni jednego bogátego kupcá obráli podle tego drzewá. To mnie też frásuje, żeby nas z koni nie zszádzono, kiedy bychmy się dobrze nie wárowáli.

A.: Ja widzę wieże tego miástä. Jeśli się ináczej nie myślę.

B.: Záprawdę [198] będzie pozno, niżeli tám przydziemy. Boję się, że do miástä nie wnidziemy.

A.: Przebaczcie mi, nie zamykájá forty przed dziewięcią godziną.

B.: Tym lepiej jest, bo ja nierad nocuję ná przedmieściu.

A.: Áni ja też.

B.: Pytajmy się tych ludzie, która jest nálepsza gospodá w tym to mieście.

A.: Nie frásujcie się. Wiem ci ja, która tu nálepsza gospodá w tym mieście: jest Pod Czerwonym Lwem, ná ulicy Siána. Pospieszajmy się, proszę was, bo mi się zda, że już zázieszájá most.

A.: Laet ons nu ghemackelijck rijden, want ick ben vuter sorgen. Ick sie den boom daer sy ons af gheseydt heeft. 't Is seer stofachtich, het stof maect my blindt.

B.: Neemt dat taffet af om voor u aensicht te doen ende 't sal u beschermen van het stof en van de sonne.

A.: 't En is niet van noode, want de sonne gaet onder. Ick hebbe sorghe dat wy by daghe in de stadt niet en sullen comen.

B.: Met oorloue, maer d'ergste is dat desen wech sorchlijck is om de straetschende(r)s willen. Men sette lestent eenen rijcken coopman af neffens desen boom. D' welck my doet vreesse hebben van afgheset te worden, is 't dat wy niet voor ons en sien.

A.: Ick sien den toren van der stadt. Is 't dat ick niet bedroghen en ben.

B.: Sekers, 't sal spade sijn eer wy er gheraken. Ick sorghe dat wy niet en sullen in gheraken.

A.: Met oorloue, men sluyt de porten voor negen vre niet.

B.: Soo veel te beter, want ick en herberghe niet gheerne in de voorstadt.

A.: Noch ick oock.

B.: Laet ons de lieden vragen, waer de beste herberge van deser stadt is.

A.: En sorght er niet voor. Ick weet wel de beste herberghe van der stadt: 't is in den Rooden Leeuw, in den Hoystrate. Laet ons wat haesten, ick bid 's u, want my dunct dat men de valbrugge optrect.

B.: Jach ták strudzony, że nie będę mogł [200] dálej iść, á do tego moj koń chromie. Zda mi się, że mu gwoźdz do nogi wbity, álbo ná grzbiecie odcisńiony. Ku temu tá drogá ták kámienna, zem wszystek od trzęsienia zemdlá.

A.: Wjedźmyż tám tedy.

B.: Ick ben so(o) moede dat ick niet soude connen voordere comen, ende dat meer is, mijn peert hinckt. Ick peynse dattet vernagelt is, oft gequetst op den ruggen. Ende dan is dese cassye so herdt dat se my heel ende al breckt.

A.: Laet ons dan inryden.

Piąty rozdział

Pospolita rozmowá,
gdy się w gospodzie stoi.

Ruprecht, Simon,
gospodarz i inni.

A.: Szczęścia! Pan Bog was strzeż od nieszczęścia, pánie gospodarzu.

B.: Witajcie, moi pánowie.

A.: Chcecie nas przenocowác [202] tej to nocy?

B.: Já, bárdzo rad, moj pánie. Wieleż was jest?

A.: Jest nas sześć pospolu.

B.: Mamy miejscá dość i ná trzykroć tyle. Zsiádajcie z koni, jeśli się wam lubi.

A.: Macie dobrá márstálnią, dobre siáno, dobry owies, dobre legowisko? Macie piwo, dobre wino?

B.: Mamy to nálepsze w całym mieście. Możecie go kosztowác.

A.: Macie co jeść?

B.: Já, moi pánowie, zsiádajcie jedno, nie będzie wam nic bráchowáło.

Dat V. Capittel

Ghemeine coutinghen
sijnde ter herbergen.

Robrecht, Symon,
den weert ende andere.

A.: Godt bewaer u voor ongheluck, heer weert.

B.: Sijt willecome, mijn heeren.

A.: Sullen wy hier wel herberghen voor desen nacht?

B.: Ja, ghy trouwens, mijn heere(n). Hoe veel sydy?

A.: Wy sijn ons sessen te hoope.

B.: Wy hebben logijs ghenoech voor drymaels so(o) vele. Sidt af, als (t) u belieft.

A.: Hebdy goede stallingen, goet hoy, goede hauere ende goeden leegher? Hebdy bier, goeden wijn?

B.: Den besten van der stadt. Ghy sult er af proeuen.

A.: Hebdy wat t' eten?

B.: Ja ick, mijn heeren, (s)idt slechts af, want ghy en sult niet ghebreck hebben.

A.: Pátrzcie nas dobrze, bosmy się strudzili i ná poly umárli od głodu i prágnienia.

[204] B.: Moi pánowie, będziecie dobrze częstowáni i wásze koni tákże.

A.: Dobrze r(z)eczono! Utrzy mego koniá, á gdy go odsiodłasz, rozw(i)ąż mu ogon, uczyń mu dobre legowisko, weź tę uździenicę, która ná siedle jest. Jeśli żadnej niemász, tedy kup jednę. Ja zaś tobie piędzi-dze dam, á jeszcze do tego ná piwo dostániesz.

C.: Moj pánie, w tem nie będzie żadnego niedostátku. Á pil wász koń?

A.: Nie, lecz go jeszcze nie náprawajcie, bo mu goráco jest. Innáczej by się ochwacił. Powódź go trochę, [206] á gdy nieco poje, zawiędź go do wody. Pátrż, jeśli strzemioná nie zlamáne. Przynieś mi moje brzemiąszko, które ná siedle wisi, wyzuj mi boty, wyczyś(ć) je pięknie, á włoż potym do nich moje póńczochy.

C.: Stánie się, pánie. Lubi się wászmości teraz do wieczery przysć?

A.: Dobrze mówisz, grzecznyś ty páchołek. Więc podźmy. Jam jest gotow.

D.: Ja pojđę ná wieczery. Jeśli by kto po mnie pytał, najdziecie mnie w trezorowym domie, álbo mu rzecz-

A.: Tracteert ons wel, want wy sijn moede ende half doot van hongher ende dorst.

B.: Mijn heeren, ghy sult wel ghe-tracteert worden ende u peerde oock.

A.: 't Is wel gheseyt. Wrijft mijn peerdt te degen, als ghij 't ontsadelt hebt, ontulecht den steert, maect hem goeden legher, neemt synen halster, die in den sadel-buydel is. Heuet gheenen, soo coopt er eenen. Ick sal u u ghelt weder gheuen ende ghy sult u drinck-gelt hebben.

C.: Mijn heere, daer en sal gheen ghebreck aen sijn. Heeft u peerdt ghe-droncken?

A.: Neen 't, maer (en) leydet noch niet te drincken, want het is noch te heet. Ghy soudet doen dempich worden. Leydet wat ende als 't een lutsken (ghe)gheten sal hebben, soo sult ghij 't ten drinck leyden. Besiet of de singhelen niet gebroken en sijn. Brengt mijn boeget die aen den sadelboem hanght, trect myne leerssen wte en maect se schoon, dan leght er de struyphosen inne.

C.: 't Sal gheda(e)n worden, mijn heere. Belieuet u nu ten auontmale te comen?

A.: Ghy seght (wel). Ghy sijt een goet gheselle. Nu wel, laet ons gaen. Ick ben al ghereet.

D.: Ick gae vut eten. Is 't dat yemandt nae my vraeght, ghy sult my vinden ten huise van den tresorier, oft

cie, że ząsię wnet po jadle [208] przydę.

A.: Słyszcie wy, jutro ráno, pierwiej niżeli mojego koniá nápoicie, záprowadźcie go do kowalá, á niech da do-bry pozor, áby mu gwoździ do nogi n(i)e wbił.

D.: Wy, pánowie, nie zápominajcie do mnie pić. Ja wam wszystkim spełnię.

A.: Zá prawdę źle czynicie, iż ták dobre towarzysztwo rozpraszacie.

D.: Niemász żadnego inszego śrzodku. Jutro wam cały dzień towarzyszem będę.

A.: Coż tám jest zá lud?

B.: Są goście.

A.: Skąd są?

B.: Z tego miástá. Lubi się wam z nimi jeść? [210]

A.: Wszystko nam zá jedno.

B.: Boże wam pożegnaj, pánowie.

E.: Boże wam záplác, pánie gospodarzu.

B.: Proszę was, bądźcie weseli z tem, co macie, á nie oszczędzajcie winá, bo jest ciepło. Nálewaczu, nátocz puł miáry czerwonego winá, że go skosztują. Goście, co wam się zda o tem winie? Nie dobrze li smákuje? Nie ma li pięknej fárby? Á godno, ábysmy je pili?

A.: Jest piękne i dobre. Kędyż jest gospodyni?

seght hem dat ick terstont nae den auondmale weder comen sal.

A.: Hoort hier: Morgen vroeck, eerghy mijn peert ten drinck leydt, soo leyet totten hoefsmid, ende dat hy toesie dat hij 's niet en vernagele.

D.: Mijn heeren, en verghetet my niet te brenghen. Ende ick sal u alle ghelijck bescheet doen.

A.: Sekers, ghy hebt groot onghe-lijck, so(o) goeden gheselschap te breken.

D.: Daer en is gheenen raet toe. Ick sal u morghen al den dach gheselschap houden.

A.: Wat wolck is daer binnen?

B.: 't Sijn gasten.

A.: Van waer sijn se?

B.: Van deser stadt. Belieuet u met hun t' eten?

A.: Het is ons alleleens.

B.: Godt segghen u, mijn heeren.

E.: Ick bedancke u, mynen weerd.

B.: Ick bidde u, maect goede ciere van 't ghene datter is, ende en spaert den wijn niet, want het is heet. Kelder-meester, tapt een uperken rooden wijn, om hun te laten proeuen. Mijn gasten, wat dunct u van desen wijn? En smaect hy niet wel? En heeft hy niet een schoonen couleur? Is hy niet wel weert dat men hem drincke?

A.: Hy is schoon en(de) goet. Waer is de weerdinne?

B.: Przydzie zaraz. Bądźcie wy zátym [212] weseli i dobrej myśli z tem, co macie. Będziecie drugi raz lepiej traktowani.

A.: Przystawamy dobrze ná tem, pánie gospodarzu, dziękujemy wam.

B.: Pánie, piję do was.

A.: Czekam od was, pánie gospodarzu, spełnię wam serdecznie rad.

B.: Pánie, chcecie mi dozwolić, ábych wam przypił?

A.: Dziękuję wam sto tysięcy rázow.

B.: Zda mi się, żem was przed tym widział, ále sobie nie mogę ná to wspominać gdzie, zda mi się, że w Śląsku, we Wrocławiu.

A.: Záprawdę, jach jest z Wrocławia.

B.: Nie miejcie mi zá złe, iż pytam [214] po wászym imieniu. Jáko was zowią?

A.: Zowią mię Samson.

B.: Z ktoregoście pokolenia?

A.: Z narodu dworskiego, álbo dworzánow.

B.: Dobrze mówicie, terazem was poznał. Jako się wam powodzi?

A.: Jáko wászemu przyjacielowi, wam gotowemu ku służeniu.

B.: Dziękuję wam zá wászę dobrą wolą. Skąd jedziecie teraz? Z Szwecyjej przez morze?

A.: Nie, ja idę z Fráncyjej, z Anglijej i z n(i)emieck(i)ej ziemię.

B.: Coż powiádają nowego w francuskiej ziemię?

B.: Sy sal terstont comen. Maect te wijle goede chiere van 't ghene dat ghy hebt. Ghy sult op een ander reyse beter getoefst worden.

A.: Wy sijn seer wel, heer weerd, wy dancken u.

B.: Mijn heere, ick breng 't u.

A.: Ick wacht 's van u, heer weerd, ick sal u bescheet doen met goeder herten.

B.: Mijn heere, belieuet u my oorlof te gheuen dat ic 't u brenghe?

A.: Ick bedancke u hondert duysent mael.

B.: My dunct dat ick u eertijts ghesien hebbe, maer my en staet niet wel voren waer, my dunct datter in S(i)lesien te Bresslau is.

A.: Jae 't seker, ick ben van Bresslau.

B.: Ghy en sult u niet belgen dat ick uwen naem vrage. Hoe heet ghy?

A.: Ick heet Samson.

B.: Van wat geslachte sidy?

A.: Van den geslachte der Hofmannen.

B.: Ghy segt waer, nu word ick u kennende. Hoe vaerdij al?

A.: Als uwen vrient, ghereedt om u vrientschap te doen.

B.: Ick bedancke u van uwen goeden wille. Van waer comdij nu? Vut Sweden van ouer zee?

A.: Neen, ick come vut Vranckrijck, vut Engelant ende van Duytslant.

B.: Wat seyt men nieus in Vranckrijck?

A.: Záprawdę niewiele dobrego.

B.: Skądże to?

A.: Ták są rozpaleni jeden przeciwko drugiemu, iż się brzydzą [216] wiele o tem mówić.

B.: Uchowaj nas Pan Bog od wewnętrznej wojny, bo to jest ciężkie trapienie, ale musimy cierpliwość mieć. Będziemy pokój mieli, będzie li się to Bogu podobáło.

A.: Coż powiádają nowego w tym mieście? Co dobrego słuchają?

B.: Jeszcze wszystko dobre, nic nowego nie wiem.

A.: Moi pánowie, nie ráczcie mi zá zle mieć. Poczynam się zle mieć.

B.: Miły pánie, jeśli się zle macie, tedy idźcie ná pokój. Komorá wászá gotowa jest. Johanno, wzniećcie dobry ogień w jego komorze, áżeby czego nie dostawáło.

A.: Przyjaciółko moją, [218] posłaliście łóże moje. Jestże dobre?

F.: Já, moj pánie, jest dobre, kwápne łóžko i prześcierádlá są piękne.

A.: Zzujcie mi pończochy i zágrzejcie mi łóże, bowiem się nie prawie dobrze mam. Trzęsę się jáko osicowy list. Ugrzejcie mi moję główną chustkę, á zwiążcie mi głowę dobrze. Au, niestetyż, wiążecie mocno. Przynieście sám poduszkę, á przykryjcie mnie dobrze. Záciągnicie firęgi á zápnicie je szpilką. Kędyż jest urinał? Gdzie jest wychod?

F.: Podźcie zá mną, ukazę wam dro-

A.: Sekers, niet goets.

B.: Hoe datte?

A.: Sy sijn so verhit d'een op d'andere dat ick eenen grouwel heb daer af te spreken.

B.: Godt bescherme ons van den inlandischen crijgh, want het is een quade plaghe, maer wy moeten verduldich sijn. Wy sullen den peys hebben, als 't Godt belieuen sal.

A.: Wat seyt men nieus in dese s(t)adt? Wat seyt men goets?

B.: 't Is al goet, ick en weet niet nieus.

A.: Mijn heeren, en belght u niet. Ick ghevoel my wat sieckachtich.

B.: Mijn heere, is 't dat ghy u si(e)ckachtich voelt, so(o) gaet u rusten. U camer is bereedt. Janneken, maect goet vier in sijn camere, ende dat hy gheen dinck van doen en hebbe.

A.: Mijn lief, is mijn bedde ghemact? Is 't goet?

F.: Jae 't, mijn heere. 't Is een goet pluymbed ende de slaeplakenen sijn seer schoon.

A.: Treckt mijn coussen vut ende viert mijn bedde, want ick ben seer qualijck te passe. Ick beue ghelijck het loof op den boom. Wermt mynen slaepdoeck ende bindt my mijn hoofd wel. Hola, ghy bindt te stijf. Brengt mijn oorcussen ende dect my wel. Schuyft de gordynen ende speet se met een spelle. Waer is den pispot? Waer is de heymelijke?

F.: Volgt my, ende ick sal u den wech

gę. [220] Wstąpcie ku gorze prosto, tám go najdziecie ná prawej ręce. Je-śli nie ujdrzycie, tedy będziecie wo-niać. Moj pánie, nie żądacie nic wię-cej? Już wszystko dobrze?

A.: Już, przyjaciółko moją. Żągásście świeczkę, á przystąpcie trochę bliżej do mnie.

F.: Zgászę, kiedy z komory wynidę. Czego żądacie? Jeszczeście niedo-brze opátrzeni?

A.: Głowá moją bárdzo nisko leży, podnieście mi trochę tego żágłówká, nie mogę ták nisko leżeć. Moją kochánko, pocałujcie mnie raz: tedy będę tym lepiej spał.

F.: Spicie, spicie. [222] Wy nie stęka-cie, ponieważ jeszcze o obłápianiu mówicie. Ráczej bych umárlá, niżeli-bych miała męską osobę w swoim łózu obłápiąć álbo gdzie indziej. Spi-cie w imię Boże. Boże wam daj do-brą noc á dobre odpoczywánie.

A.: Dziękuję wam, moją piękna corko!

wijsen. Gaet daer bouen al recht vut, ghy sult se vinden aan de rechte handt. Is 't dat ghy se niet en siet, ghy sult se wel riecken. Mijn heere, en belieft u niet anders? Sydy wel?

A.: Ja ick, mijn lief. Doet de keerse vut ende comt wat by my.

F.: Ick sal se vutdoen, als ick vuter camerén ben. Wat belieft u? Sijdy noch niet wel?

A.: Mijn hoofd leyt te leege, heft een lutsken den hooftpeulinck oppe, ick en soude soo leege niet connen lig-ghen. Mijn lief, kust my eens, en ick sal des te beter slapen.

F.: Slaept, slaept, ghy en sijt niet sieck, nu ghy spreekt van cussen: lieuer te steruen, dan een man in sijn bedde te cussen oft elders. Rust in Gods name. God gheue u goedén nacht, ende goede ruste.

A.: Danck hebt schoon dochter.

Szosty rozdział

Rozmowá o wstawániu

Simon, Robert, Artusz.

A.: Więc, hola, słysz! Á nie chcemy wstáć? Á jeszcze nie czas wstáć?

B.: O ktorejże godzinie jest?

[224] A.: O wtorej, o trzeci godzinie. Chłopcze, przynieś sám świeczkę, á uczynń ogień, ábysmy mogli wstáć.

Dat VI. Capittel

Coutinghe van het opstaen

Symon, Robrecht, Aertus.

A.: Hou, sullen wy opstaen? En is 't niet tijdt op te staene?

B.: Wat vre is 't?

A.: Het is twee vren, het is dry vren. Jonghen, brengt hier licht, ende maect vier, dat wy moghen opstaen.

B.: Wołajcie głośniej, bo was nie słyszysz.

C.: Owom tu jest, pánie. Coż chcecie? Wszak jeszcze nie dzień, możecie jeszcze dobrze dwie godzinie spać, niż dzień będzie.

A.: Idź, idź, á zlož ogień. Ty nas chcesz i tak leniwymi uczynić i takim gospodarzem, jákiś ty jest. Osusz mi koszulę, że mogę wstać.

B.: Niech zostanie w łozu, kto chce, ále co się mnie dotycze, mam wiele do spráwowania.

A.: Kędyż jest [226] woźnicá? Idź, á powiedz mu, żeby mego koniá nápoil, á gdy go dobrze ochędoży, grzywę wyczesze, osiodła, ogon záplec(i)e, niech mu się da dobrze nápić, á potym mu ná to niech da poltory mierzyce owsá.

B.: Idź, á kup mi tuzin stąg: stęgowe dziurki u moich gálátow się rozdárly. Pożyczcie mi wászego szydlá.

C.: Wstáliście, pánie?

B.: Já, wstałem, áza nie czas?

C.: Wszak jeszcze nie pozno, bo jeszcze krámárze nie otworzyli sklepów swoich [228] áni towárow swoich nie wyłozyli. Obłoczcie się w skok.

A.: Pojdzimy do kościoła, nágotuj zátym nieco ná śniadanie.

C.: Coż wam nágotowác mam? Dziś jest rybny dzień. Jest postny dzień.

A.: Poprawdziem ja nań nie pámiętał: nie wiedziałem, żeby dzień post-

B.: Roept luyder, hy en hoort u niet.

C.: Hier ben ick, mijn heere. Wat belieft u? Het en is noch geen dach, ghy moecht noch wel twee goede uren slapen, eer dat' dagh is.

A.: Gaet, gaet, onsteket vier. Ghy wilt ons ook so(o) luy maken ende so(o) goeden huyslieden als ghy. Droocht mijn hembde, op dat ick op mach staen.

B.: Blijue in 't bedde die wil, aengaende van my, ick hebbe te veel te doen.

A.: Waer is den stalknecht? Gaet hem seggen, dat hy mijn peerde te water leyde, als hij 't wel ghewreuen ende gheroskamt heeft, de mane gekemt, ghesadelt ende den steert ghelochten, dat hij 't wel laet drincken, ende dat hij 't daerna geue anderhalf spinte haueren.

B.: Gaet, coopt my een dosijn nestelen, de nestelgaten van mijn coussen sijn ghebroken. Leent my uwen priem.

C.: Sijdy ouer eynde, mijn heere?

B.: Jae ick, en is 't niet tijdt?

C.: 't En is niet spade, de coopliden en hebben noch haer wi(n)ckels niet open gedaen, noch hun goet voortghedaen, cleedt u met ghemake.

A.: Wy gaen ter kercken, maect daerentusschen den ontbijt reede.

C.: Wat sal ick u reede maken? Het is heden vischdach. Het is vastendach.

A.: Ick en dacht er voorwaer niet oppe: ick en wist niet dat' vasten-

ny był. Nágotuj nam tedy tuzin świeżych jajec w popiele pieczonych, ciepły kołaczy á świeżego máslá. Podźmyż pánowie, á jużeście gotowi?

B.: Záprawdę piękne to i bogáte miásto. Pátrzcie, jáko to piękne ulice [230] i jáko známienite domy.

A.: To jest zacny kościół, piękny kościół.

B.: To jest piękna corá, dworska páni, grzeczny mąż.

A.: Ktoż jest ten szláhcic?

B.: Ten jest naszláchetniejszy, naśmielszy, naucziwszy, namędrzszy, nabogátszy, napodlejszy, naobyczájniejszy, naszczodrzejszy

A.: Coż to jest zá człowiek?

B.: Ten jest nawysokomyślniejszy, nałákomszy, nagorliwszy, nazgnielszy, nawstydliejszy, nauboższy, nawiększy plotká.

[232] A.: Coż to zá páni?

B.: To jest napiękniejsza,

dach was. Bereyt ons dan een dozyne versche eyeren in d' asschen ghebrayen, werme coecken ende versche boter. Laet ons gaen, mijn heeren, sijdy ghereet?

B.: Seker, dit is een schoone ende rijcke stadt. Siet die schoone straten ende de schoo(n)e huysen.

A.: Dat is een schoonen tempel, een fra(e)y kercke.

B.: Dit is een schoone dochter, een fraey vrouwe, een schoon man.

A.: Wat edelman is dat?

B.: 't Is den alderedelsten, den alderstoutsten, den aldereerbarsten, den alderwijsten, den alderrijksten, den alderoetmoedichsten, den alderheu(sch)sten, den aldermiltsten.

A.: Wat man is dat?

B.: ('t Is) den spijsichsten, den ghierichsten, den iaeloersten, den blootsten, den vervaersten, den armsten, den grootsten, mont-speelder.

A.: Wat vrouwe is datte?

B.: 't Is de schoonste,

napoćciwsza,
naskromniejsza,
tá nalepsza,
tá naszcz(e)śliwsza,
tá nienaszczęśliwsza

A.: Coż to jest zá pánná?

B.: Teraz żadna pánná, już szlá zá mąż.

A.: Nie poszła zá mąż.

B.: Záślubiona jest,
jest wdową,
jest dobra gospodyni,
ma dobre wiáno,
ma wielki posag.

A.: Coż tedy ma w swoim stanie małżeńskim?

B.: Ma cnotę i poczciwość, izali to nie dość?

A.: I owszem.

B.: Kto tu leży [234] pochowan i pogrzebion?

A.: Jest książę z N.

B.: Toć piękny pogrzeb, cudny i kosztowny grob. Czytajmy ten grobowy nápis.

A.: Pojdzimy zásię rychtlo do domu śniádanie stráwić, potym nákupime, co nam potrzebá.

de eerlijkste,
de cuyschste,
de beste,
de gheluckichste,
de rampsalichste.

A.: Wat jonckvrou(w) is datte?

B.: Dat is gheen jonckvrou(w), sy is gehouden.

A.: Sy en is niet ghehoudt.

B.: Sy is ondertrouw(t),
sy is weduwe,
t' is en goet huyswif,
sy heeft een goede bruytgaue,
sy heeft houwelijcxgoet.

A.: Wat heeft sy om houwen?

B.: Sy heeft deucht ende eerba(e)rheyt, en is 't niet genoeg?

A.: Ja 'et.

B.: Wie leyt hier in d'ae(r)de ghestecken ende begrauen?

A.: 't Is den vorst van N.

B.: Dat is een schoon graff, een schoone ende rijke begravinghe. Laet ons de dootschrift lesen.

A.: Laet ons nu weder thys gaen, om t' ontbijten, en dan sullen wij coopen 't ghene dat ons ghebreeckt.

Siodmy rozdział
Rozmowá
o kupiectwie.

Dat VII. Capittel
Propo(o)sten
van coopmanschap.

A.: Wy, pánowie, co chcecie kupić? Oglądajcie, jeśli co mam, [236] co by wam tu służyło. Ja wam w tak

A.: Mijn heeren, wat soudy gheerne coopen. Besiet oft ick yet hebbe dat u dient. Ick sal u soo goeden coop

łácnym kupie dam, jáko kto inny w mieście, podźcie sám.

B.: Macie też strzeszną máteryjá flanderskiej fárby?

A.: Mam, pánie, mam tego rodzaju bárdzo piękny i dobry: z nalepszych co w mieście, bá i w całej angielskiej ziemi być może. Od jákiej fárby go żądacie? Szárej, siwej bárwy, złotogłogowej, kástinowej, czerwonej, złotej, fijołkowej. Mam go rozmáitých farb i rozdzielnej ceny.

B.: Ják wysoko cenicie łokieć tej czarnej máteryjey? Proszę, nie ceńcie go wysoko.

A.: Chcicie [238] jednym słowiem? Was ma kosztować łokieć szeroki talar.

B.: To názbyt wiele, dam wam czternaście czeskich.

A.: To záprawdę bárdzo málo, musiałbych ná nim strácić, mnie więcej kosztuje. Weźmicie całą sztukę zá dwánaście dukatow á czternaście czeskich i sześć hálerzy. To są tylko sześćnaśc(ie) czeskich á sześć halerzy zá łokieć.

B.: To bárdzo drogo, á wieleż go jest łokci?

A.: Obaczycie je mierzyć. Tu jest dwádziesią i połosmá łokci i pol czterci.

B.: Dam wam jednym słowem dwádziesią i cztery talárow. [240] Puściłem ták dobrego, ják to jest, groszem taniej łokieć.

A.: Możecie je wziąć, upewniam was, kiedybyście nie byli moj dobry znájomek, tedybyście go nie byli łácniej

gheuen als yemandt die in stadt is, coemt binnen.

B.: Hebby carseyen van Vlaemscher verwen?

A.: Jae ick, mijn here, ick hebber seer schoone ende goede: de beste van der stadt, iae die in Engeland sijn. Van wat verwen begeerdy se? Bruyne, grauwe, goutgheil, tanneyt, root, gheel, violet? Ick hebber van alle coleuren ende t' allen prijse.

B.: Wat loofdy d'elle van dit swert? Ick bid u, en overlouet my niet.

A.: En begeerdy maer een woordt? 't Sal u kosten een croone d'elle.

B.: 't Is te vele, ick sal u 14 grooten geuen.

A.: 't Is voerwaer te luttel, ick (<s)ouder aen verliesen, het cost my meer. Neemt het heel stuck voor 12 ducaeten, 14 B(oh)eemsche en ses penninghe. 't Is maer 16 B(oh)eemsche grooten ses penningen d' elle.

B.: 't Is te diere, hoe vele ellen sijn der?

A.: Ghy sult se sien meten, daer sijn der seuenentwintich en half ende een half vierendeel.

B.: Ick sal der met eenen woorde 24 daelders afgheuen. Ick heb 's soo goeden ghelaten als ditte, eenen grooten beter coop op d' elle.

A.: Ghy beho(o)rdet te nemen, ende ick beloue u, waer dat ghy mynen callant niet en waert, ghy en soudet

dostáli, tylko zá 12 dukatow á zá piętnaście flandryckich groszy, ále ponieważżeście wy jest, tedy wam upuszczam więcej niżeli 9 soldy ná każdej sztuce. Spodziewam się, że mej szkody żądać nie będziecie, á wprawdzie, jeśli się wzbraniacie, tedy je żaden człowiek ná świecie zá te pieniądze dostać nie ma, áni choćby też moj własny brát był.

B.: Nuże więc, jeszcze mi macie [242] dziesięć denarow wytrącić, áby ráchunek rowny był.

A.: Ja dla dziesięć denarow niewiele słow zgubię.

B.: Záplączę wam dobrem i ważniem złotem.

A.: Wszystko mi zá jedno, drobne pieniądze są mi ták mile jáko złoto, ále po prawdzie jesteście bárdzo skąpi, lecz przecię ja wolę szkodę mieć ná tym, niżeli was pozbyć. Ufam, iż wy m(i) drugi raz wászych pieniędzy przed inszymi zyczyć będziecie.

B.: I owszem. Ja was nie opuszczę dla inszego. Radbych miał nádzielniká álbo nosicielá, bo jeszcze mam [244] innych rzeczy nákupić, á moja gospodá jest dáleko odtąd.

A.: Czegoz więcej chcecie?

B.: Kęs álbo dwa áksámitu.

A.: Ja wprawdzie tego nie mam, ále idźcie do nablížszego kramu ná drugiej stronie tej ulice, tám wam ten pan tanio przeda dla mnie.

niet min hebben dan 12 ducaeten, vijfthien schellingen groot. Maer om dat ghy 't sijt, ick slaen u af meer dan negen schellingen op 't stuck. Ick peyse dat ghy mijn verlies niet begheeren sout, ende seker ontsegt ghij 't. Niemand ter werelt en sal 't voor dien prijs hebben, iae al waer 't mijn eyghen broeder.

B.: Nu wel, ghy sult my de thien penninghen afslaen, om de rekenin-ghe effen te maken.

A.: Ick en sal op thien penningen niet sien.

B.: Ick sal u betalen met goet gout ende ghewichtich.

A.: 't Is my alleens, 't payment is my soo goet als 't gout, maer seker ghy sijt te scherp, nochtans soo heb liever te verliesen dan u t' ontseghen. Ick ho(o)pe dat ick op een ander tijt voor een ander van u ghelt hebben sal.

B.: Jae, ghy voorwaer. Ick en sal u niet laten om een ander. Ick woude dat ick eenen arbeyder hadde oft eenen dragher, want ick moet vele ander(e) dingen coopen, ende mijn herberghe is verre van hier.

A.: Wat belieft u meer?

B.: Een stuck of twee fluweels.

A.: Ick en heb's seker gheene, maer gaet in den naesten winckel op d'ander syde van der straten, de man sal der u beter coop gheuen om mijnent wille.

C.: Moj pánie, czego żądacie? Szukacie dobrego áksámitu, jedwabnych máteryje, jádámászku, bárszánu, burszátu, bugronu, kitajki álbo cokolwiek inszego sukná jedwabnego? Czego chcecie? Da wam się w taniej cénie.

[246] B.: Ten chłopiec ma dobrą gębę, szuka swemu mistrowi zysku. Ukażcie mi kęs czarnego áksámitu.

C.: Já, dobrze, ukażę. Pátrzcie, izali ten nie dobry? Widzieliście też kiedy lepszy niżeli ten?

B.: Á nie macie żadnego lepszego?

C.: Já, owszem mam, ále też dáleko droższy jest.

B.: Nie żal mi tego, co zań dam, gdy tylko dobry jest.

C.: Toć jest od najlepszego áksámitu, ktoregoście kiedy dotknęli.

B.: Rádzi byście mnie námowili, ábych temu wierzył. Widziałem ci lepszy i też podlejszy, nie rozkládajcie wszystkiego, [248] jużem go widział.

C.: Nie szkodzi nic, kto go rozłożył, ten go zásię złożyć może. Młodzieńcowa praca zá nic się nie ráchuje.

B.: Co mnie będzie od tego jeden łokieć kosztował?

C.: Dwadzieścia flandryckich groszy.

B.: Zá drogo go dzierżycie.

C.: Nie wprawdzie, bo nie można, áby lepszy mógł nálezione być, áni piękniejszej máści.

B.: Możecie mówić, co chcecie, ja ále ták wiele nie dam.

C.: Mijn heere, wat begeerdy? Soect ghy goet fluweel, satijn, damast, fustein, oeset, bograen, taftaf, oft eenighe sorte van sijden laecken? Wat begeerdy? Men sal u goeden coop gheuen.

B.: Die leer-ionghen can wel clappen, hij is wacker om sijns meesters profijt. Toont mij een stuck swert fluweels.

C.: Wel, ick sal 't doen. Besiet, en is 't niet goet? Saegdy oyt sulcx?

B.: En hebdijs gheen betere?

C.: Jae ick voorwaer, maer het is meerder van prijse.

B.: My en roert niet wat het cost, soo verre als 't goet sy.

C.: Dit is van 't beste fluweel dat ghy oyt handelde.

B.: Ghy willet my wijs maken. Ick heb 's beter gesien ende ook ergher, en ontvouwe 's niet heel, ick hebber 't gesichte af ghehad.

C.: Daer en leydt niet a(e)n, die 't ontvouwen heeft, sal 't wel weder vouwen. Slauenarbeyt en wort niet gerekent.

B.: Wat sal my daer af de elle costen?

C.: Twintich schellingen groote.

B.: Ghy louet te vele.

C.: Ick en doe seker, want 't en is niet moghelijck dat men 's beter soude vinden, noch van schoonder verwen.

B.: Ghy sult seggen wat ghy wilt, maer ick en sal der soo vele niet af gheuen.

C.: Coż tedy chcecie dąć, ábych przedał, á od was przecie nieco dostał. Ja spodziewam się, [250] że mi dobre szczęście przyniesiecie.

B.: Dam wam zań 17 flandryckich groszy jednym słowem, mogą li go mieć?

C.: Nie wprawdzie, nie mogą go za te pieniądze przedać. Toć wy dobrze wiecie, nie trzeba wam o tym powiadać. Sámeo mnie więcej kosztuje, niżeli wy mi podawacie. Wiele bych ná niem zgubil.

B.: Ják wysoce mi cénicie te dwa kęsy pospołu? Hándlujmy tylko jednym słowem.

C.: Chcecie li jednym słowem powiedzono? Tedy możecie zá nie wylńczyć 32 funtow. Bá, jedno słowo niech płáci tyle jáko sto. Nie macie też áni jednego hálérzá [252] urwác.

B.: Nie może to być, wyście bárdzo drodzy, powiedzcie krotkimi słowy, á nie zátzymawacie mnie ták długo.

C.: Moj pánie, jużem wam powiedział. Jach jest krotkiej mowy, lácniej go nie mogę puścić, chyba że bych chciał ná nim szkodowác.

B.: Ponieważecie mąż krotkiej mowy, tedy musimy dálej isć, bo wy wásze towáry nád miarę wysoko cenicie.

C.: Idźcie, kędy się wam lubi w imię Boże, szukajcie swego zysku. Jest mi milej, iż kto inny ná nim zyska, [254] niżelibych ja miał szkodę

C.: Wat wildij er dan af gheuen op dat ick vercoope ende dat ick van u ghehantgift worde. Ick ho(o)pe dat ghy my gheluck sult brengen.

B.: Ick sal der af gheven seuenthien schellingen met eenen woorde, sal ick 't hebben?

C.: Neen, ghy seker, ick en mach 't voor dien prijs niet vercoopen. Ghy wetet wel, men en moetet u niet seggen. Het cost my meer dan ghy my biedt. Ick sou te vele verliesen.

B.: Hoe veel loefdy de twee stucken t' samen? Ende laet ons maer een woort maken.

C.: En wildy maer een woort? Ghy sult er af betalen twe(e)endertich pondt. Soo veel met een woorde als met hondert. Ghy en sult er niet een mijte afslaen.

B.: Neen, neen, ghy sijt te diere, seght my d' leste woordt ende en laet my niet soo lange beyden.

C.: Mijn heere, ick heb 't u gheseyt. Ick ben een man van eenen woorde, ick en soud's niet min connen geuen, 't en waer dat ick er aen verliesen woude.

B.: Omdat ghy een man van eenen woorde sijt, so(o) moeten wy elders gaen, want ghy loeft u ware buiten de redene.

C.: Gaet daer 't u belieft in Godts name, soeckt u beter. Ick hebbe lieuer dat een ander daer aen winne dan of ick er aen verlose. Maer ick can

mieć. Ale w tym was upewnić mogą: choćbyście szli do wszystkich kramow w Amsterdamie, tedy nigdzie nie natreficie, aby wam kto tak cenil, jako ja cenię. Ale przecie jeśli lepszego nie znajdziecie, przydźcie zaśię, już moję cęnę wiecie.

B.: Wászá drogość nie jest przed nas.

C.: Dobrze, niech będzie według wászej woli, wiecie, co macie czynić.

B.: Nuże więc, ponieważ się zgodzić nie możemy, Boże was potkaj. Mieście się dobrze, a bądźcie łaskawi.

C.: Jako się wam podoba. Kież bych wam był mógł łacniej puścić, [256] tedy byście je też tak tanio byli mieli, jako kto inny ná świecie, a záiste dla tego, który wam do mnie ukazał.

D. Idą precz, szli precz.

C.: Niech idą, niech bieżą. Kiedy się ubiegają tam i sám po rynku i strudzeni będą, tedyć się będzie onym podobáło návrocić się.

E.: Pánie, zda mi się, iż ten áksámit dobry jest, jeśli go opuścimy, nie wnet takowej znajdziemy w takowej wážności. Pytajmy, jeśli by nie popuścił tych 40 holandskich szelągów. Chcemy go wziąć?

C.: Já, wászmość. [258] Jeśli mi wierzycie, tego wam žal nie będzie.

D.: Mistrzu, wracają się zaśię.

C.: Tedy ich przywitamy, jeśli pięniądze niesą.

u een dinck versekeren dat al waer 't dat ghy gingt in allen de winckelen in Amstelredam, soo en suldy sulcken aenbieden niet vinden, als ick u doe. Nochtans is 't dat ghy niet beteren vindt, soo compt weder, ghy weet mijnen prijs.

B.: Vwen prijs is niet voor ons.

C.: Wel aen, t' uwen besten, ghy weet wat ghy te doen hebt.

B.: Nu wel, midts dat wy niet eens en connen worden, adieu. Vaert wel.

C.: T' uwer goeden belieften, waer 't dat ick mochte voor minderen prijs laten, ghy soudet soo haest hebben als yemandt ter werelt, ook ter liefden des ghenen die u tot my ghesonden heeft.

D.: Sy gaen wech, sy sijn wech gheghaen.

C.: Laet se gaen, laet se loopen. Als sy moede gelooopen sullen hebben langs de merct, soo sullen sy wel blijde sijn weder te keeren.

E.: Mijn heere, my du(n)ct dat dat fluweel seer goet is, is 't dat wij 't laten gaen, wy en sullen niet lichtelijck sulcx vinden voor den prijs. Laet ons hem vraghen of hy wil afslaen de veertich schellinghen. Sullen wij 't nemen?

C.: Ja wy. Is 't dat ghy my ghelooft en 't en sal u niet berouwen.

D.: Mijn meester, sy comen wederom.

C.: Sy sullen willecomme sijn, is 't dat sy ghelt bringhen.

B.: Miły, proszę, nie dajcie nam już dálej biegąc. Chcecie sześćdziesiąt szerokich talarów mieć za te dwie sztuce bez dalszego targowania, tedy wam będziemy pieniądze liczyć.

C.: Wyście zaprawdę nieobyczajni, wy nic na to nie dbacie, choćbych szkodę albo zysk miał, to wam jedno płaci, więc niech tak będzie, mierzmy.

B.: Nie, nie trzeba, już ja to mam zamierzone, wierzę wam tego. Dzierżcie sam, toć są waszy pieniądze.

[260] C.: Ten angellot jest za mały. Tá słoneczna koroná jest bárdzo leka, te sztuki od dziesięci holanderskich szelągów są obrzezane. Ten dukat nie jest ważny, tá flandrycka koroná u nas nie idzie. Ten krolewski jest z prostego złotá, ten talar nie ma dobrego srebro, te hiszpánski reale nie są z dobrej miedzi.

B.: Wyście bárdzo omierzli do odbierania pieniędzy. Kiedybych to był wiedział, choćbyście mi wasze towary byli chcieli dać za dwadzieścia złotych, wprawdzie nie byłbych ich za to przyjął.

C.: Moj pánie, na waszej woli jest, [262] możecie wziąć i niechąć. Nie mam ja tak wielkiego zysku na tym, żebych miał złe pieniądze wziąć, albo których ludzie nie biorą.

B.: Jam ich wprawdzie nie nákuł, ani nie wytłoczył.

C.: Temuć ja wierzę, áleć ja temu nie krzyw i tego przemienić nie mogę.

B.: Ick bidde u, en doet ons niet langher wandelen. Wildy nemen tsestich rijks-daelders voor de twee stucken sonder meer te dinghen ende wy sullen u ghelt tellen.

C.: Seker ghy sijt quellijck, ghy en geeft er niet omme, oft ick verliese oft winne, 't is u alleleens. Nu wel, wel, laet ons meten.

B.: Neen, neen, ick houd 't voor gemeten, ick betrouwe my wel op u. Houd, daer is u ghelt.

C.: Desen engelot is te cleyne. Dese sonne croone is te licht. Dese stucken van thien schellingen sijn gesc(h)royt. Desen ducaet en is niet ghewichtich, dese Vlaemsche croone en is niet gangbaer. Desen reael is van slecht gout. Desen daelder en is gheen goet siluer. Dese Spaensche realen en sijn niet goet van alloye.

B.: Ghy sijt wel quellijck om ghelt t'ontfanghen, had ick dat gheweten, al hadt ghy my uw coopmanschap vercocht voor twintich guldenen, voorwaer ick en soude se niet beghoort hebben.

C.: Mijn heere, ghy hebt keur dat te nemen of te laten. Ick en winner soo veel niet aen dat ick behoore licht gelt te nemen, of dat ongangbaer sy.

B.: Ick en heb's seker niet ghemunt noch gheschroeyt.

C.: Ick geloof 't wel, maer ick can's niet ghebeteren.

B.: To macie moj mieszek, á zplaćcie sobie według upodobania wászego.

C.: To jest zly grosz.

B.: Przybicie go ná podwojach.

C.: To się stnie, przyniećcie mi sm młot i gwoźdź. Życzyłbych sobie, by tego uszy, ktory go ukul, tk przybite były jáko t monet.

B.: Niewiele by [264] n tem zleż. Nuże więc, przestawacie n tem?

C.: Przestawam, pánie, dziękuję wam, nie oszczędzajcie pilnoćci, bych od was miał tk dzienny grosz, tk i zyskowy grosz.

B.: Dziękuję wam, pánie. Robotniku, weź to n twój grzbiet  znieć do mojej gospody.

E.: Nie wiem, kędy wsz gospod jest, pánie.

B.: Pod Złotym Lwem w Komorskiej ulicy,  powiedz, by jadło n gotowli, bo záraz przydziemy.

C.: Chcemy jedn atk albo dwie kupi przed násze dziatk(i)?

E.: Kup [266] nam obim.

B.: Pni gospodyni, będziemy jeć?

G.: Umyjcie si, jećli chcecie,  usiadźcie.

B.: Niech konie osiodlj i ochalznj. Jużbysmy byli mieli by dwie mili od td.

C.: Pospieszajcie si, jedźmy stojc, pođźmy w skok.

B.: Houdt, daer is mijn borse, be-taelt u naer uw ghenoeegen.

C.: Dat is eenen grooten die valsch is.

B.: Nagelt (hem) aen desen stijl.

C.: 't Sal geschieden, brengt my den hamer ende eenen naghel. Ick woude dat d'ooren van den ghenen dien geslaghen heeft, soo wel ghenagelt waren als hy is.

B.: Daer en soude niet aen gheleghen sijn. Nu wel, sydy te vreden?

C.: Ja ick, mijn heere. Ick bedancke u, en spaert gheen dinck dat ick hebbe, soo wel sonder ghelt als met ghelde.

B.: Danck hebt, heere. Arbeyder, neemt dat op uwen rugghe ende draghet in mijn herberghe.

E.: Ick en weet niet waer ghy ter herbergen sijt, mijn heere.

B.: In den Gulden Leeu, in de Camerstrate, ende segt dat men d'eten reede make, want wy sullen daer terstont sijn.

C.: Sullen wy een poppeken oft twee coopen voor onse kinderen?

E.: Coopt er voor ons beyden.

B.: Wel weerdinne, sullen we gaen eten?

G.: Wascht u als 't u belieft ende gaet sitten.

B.: Doet onse paerden sadelen ende toomen. Wy beho(o)rden alreede ouer twee mijlen van hier te sijn.

C.: Voorts, laet ons al staende eten. Laet ons gaen.

E.: Poráchujmy się z sobą, pánie gospodarzu, cozechmy dłużni?

H.: Dłużniście cztery niderlandski szelągi i sześć hálérzow zá siebie i zá konie.

B.: Weźcie ták, á jesteście wy ták z pokojem?

H.: Jestem, pánie.

B.: Kędyż jest dziewká? To macie, moją przyjaciolko, ná szpendliki. Párobek, wywiedzdzicie [268] mojego konia. Pilnowaleś go też dobrze?

J.: Já, dobrze, pánie, nie miał żadnego niedostátku.

B.: To masz ná piwo, jákom ci obiecał dlatego, ábyś drugi raz ná mnie pamiętał.

J.: Pięknie dziękuję wászmości, záwsze mię najdziecie gotowego wam ku słuzeniu. Nie pogárdzajcie tą gospodą, kiedy záś sám przydziecie, bo tu będziecie ták dobrze częstowáni i usługowáni jáko w ktorej gospodzie, ktorekolwiek w Amsterodamie są.

B.: Tákem się tego dowiedz(i)ął. Dla innego tej gospody nie przemienię.

E.: Laet ons rekenen, heer weerd, wat sijn wy schuldich?

H.: Ghy sijt schuldich vier schellinghen ses penninghen, man ende paerdt.

B.: Houdt daer, sydy te vreden?

H.: Ja ick, mijn heere.

B.: Waer is de maerte? Houd mijn lief, dat 's voor u spelgelt. Knecht, brengt hier mijn paerdt. Hebdij 't wel bestelt?

J.: Ja ick, mijn heere, het en heeft niet met allen ghebreck gehad.

B.: Neemt, dat 's u dringelt, soo ick u beloofst hebbe, op dat ghy mijnder op een ander tijt gedachtich sijt.

J.: Ick dancke u, mijn heere, ghy sult my altijt bereyt vinden, om u dienst te doene. Spaert de herberghe niet, als ghy hier doer coemt, want ghy sult er soo veel ghetoeft ende ghedient worden als in eenige herberge die in Amstelredam sy.

B.: Ick heb 't soo gheuonden. Ick en sal se om een ander niet veranderen.

[270] Osmý rozdział
uczy, jáko listy,
zápisy, obwiázki
i kwitungi písác.

Kształt álbo sposób,
jáko się ma list písác
do dobrego przyjaciela.

Nápis:

Ten to list
należy
mojemu miłemu Ojcu, Pietrowi
z Bárlemontu, mieszkájacemu
w Paryżu ná Wysokiej ulicy blisko
Złotej Tarcze.

Uczciwy, wielce námilejszy Oj-
cze, poruczam się pokornie lásce
wászej i równie też tak mojej námilej-
szej [272] Páni Mátce, á wam ná ro-
zumne dawam, zem jeszcze świeży
i zdrowy (chwalá Bogu), ále tego
przed wámi zátáić nie mogę, miły Oj-
cze, iż sobie wielce žádam wiedzieć,
jáko się wam powodzi, bom do was
pisał, dwa álbo trzy rázy, álem jeszcze
žadnej odpowiedzi nie dostał, co mi
bárdzo dziwno jest, poniewáz nie
wiem, co tego zá przyczyná jest.
Przetoż mam wielkie stárání o was
i boję się, by was snadź jákie nie-
szczęście nie potkáło. Przetoż was
proszę, miły Ojcze, ábyście mię dálej
zostáwić nie raczyli w tym staraniu,
[274] ále was proszę dla miłości, kto-
rą ku mnie macie, ábyście mi raczyli

Dat 8. Capittel
om te leeren maken
missiuen, voorwaerden,
obligat(i)en ende quitancien.

Een missiue
om te schrijuen
aen eenighen vrient.

Dat opschrift:

Desen brief
sy ghegheuen
mijnen beminden vader, Peeter
van Barlaimont, wonende t' Parijs
in de Ho(o)chstrate, naest den
Gulden Schilt.

Seer eerwerdighe en wel beminde
vader, ick gebiede mij seer ootmoe-
delijck in u goede gracie, ende oock
desghelijcks tot mijnder seer bemin-
de moeder. We(e)et dat ick ben in
goeden voorspoede, God sij ghe-
loeft, maer weet oock, lieue vader,
dat ick heb groote begeerte te weten
hoe dat met u is, want ick hebbe
u gheschreuen twee oft drye brie-
uen, maer ick en hebbe noch geen
antwoorde ontfangen, waer af ick
ben seer verwondert, niet wetende
hoe dattet comen mach. Daerom
hebbe ick groote sorghe voor u,
grootelijck vreesende dat eenighen
teghenspoed u aenghecomen sij. Ick
bidde u dan, mijn lieue vader, dat
ghy my niet en wilt langher laten in
dese sorghe, maer ick bidde u, op al-

pisć o wászym stanie przez posłć tego listu álbo przy náblížszej przylezytości, ktorą mieć będziecie. Wiedziecie też, miły Ojczy, że bårdzo potrzebuję trzech álbo czterech złotych ku råtowaniu w mojej potrzebie, o ktore proszę, ábyście je mi posłali przez tego posłć. Nie ráczcie lepák mienić (mniemć), że ja márnie moje pieniądze strawię, ábowiem ja wam ráchunek uczynię od wszystkich pieniędzy, ktoreście mi [276] posłali. Dálej przyjacielsko proszę dla wászej láski, ábyście mnie pięknie rekomendowć chcieli wszystkim przyjacielom. Nic wiecej ná ten czás, tylko Páná Bogá proszę, áby was przez miłosierdzie swe záwsze świezých i zdrowých záchowć raczył. Zostawam wász posłuszny syn Jan z Barlamontu mieszkájć we Wiedniu ná Rynku Pod Koroną. Dniá pierwszego májć roku Pánskiego tysiácnego sześćsetnego ósmdziesiátego i wtorego.

[278] Odpowiedź

Bog rácz być z námi.

Moj miły Synu,

dostałem dwudziestego dniá májć listu twego písanego pierwszego dniá tego miesiáćć, z ktoregom rozumiał, żeś zdrow, co mi jest miło slyszeć, á iż z wielką żádostíć wiedzieć chcesz, jáko się mamy. Tákże, żeś mi posłć dwá álbo trzy listy, lecz masz wiedzieć, żeś żadnego innego nie do-

le die liefde die ghy tot my hebt, dat u belieue my te schrijuen van uwen state by den brenger van desen oft by den eersten die ghy vinden sult. Item weet, lieue vader, dat ick hebbe gro(o)telijck van doene drye of vier guldenen, om my te helpen in mijnen noot. Ick bid u dat ghy se my senden wilt by den brenger van desen. Ende en wilt niet meynen dat ick mijn gheld verteere onnuttelijck, want ick sal u rekeninghe doen van alle 't ghelt dat ghy my hebt ghesonden. V sal oock belieuen, by uwe goede gracie, my te ghebieden tot alle onse vrienden. Anders niet op desen tijt, dan dat God belieue door sijn bermherticheit u altijd te gheuen sijn goedertieren gracie. By my, uwen ootmoedigen sone, Jan van Barlaimont, wo(o)nend(e) te Wenen op de merct in de Croone. Den eersten dach Mey in 't iaer ons Heeren duysent seshondert tachtentich ende twee.

Antwoorde

Weest gegroet!

Myn lieue sone,

Ick hebbe ontfanghen den twintichsten dach Mey uwen brief, geschreuen den eersten van der voorseide, by den welcken ick hebbe verstaen dat ghy ghesont sijt, dat welcke my beghaeghlijck is om te hooren ende dat ghy hebt groote begheerte te weten hoe 't met ons is. Oock dat ghy my

stał, tylko tego jednego. Rad bych ci był częściej pisał, álem żadnego [280] posłać nie mogł, ktoremu bych był te listy dał. I do tegom nic nie miał potrzebnego tobie pisać. Co się ále nas dotyczy, jestesmy wszyscy zdrowi, chwałá Bogu. Mátká twojá chora byłá dwá álbo trzy dni, ále teraz zásię ozdrowiałá, dzięká bądź Bogu. Posyłam ci tym posłem cztery złote, lecz pátrż, byś ich niepożytecznie nie náłożył, co by wprawdzie źle uczynione byłó, ponieważech ja je z wielką pracą á z potem ciáłá mego zarábił. Chowaj się zówždy [282] uczciwie, á bądź pilnym, przed wszystkimi rzeczámí strzeż się złego towárzystwá. Dobrześ się poczył, áleć to nic nie pomoże, chyba żebyś w dobrym trwał. Nic więcej ná ten raz, tylko bądź Pánu Bogu polecony.

List
ktory się pisze
do dłużników.

Moj miły Przyjacielu Dawid, życzę wam wiele szczęścia á was proszę przyjacielsko, ábyście mi z nápierszą okazyją posłać raczyli one dwádziesiąć złotych, ktoreście mi dłuźni, bo záiste [284] ich teraz bárdzo potrzebuję jednemu człowiekowi záplá-

ghesonden hebt twee oft drie brieuen, maer weet sekerlijck dat ick geen andere en heb ontfanghen dan desen lesten. Ick soude u hebben dicwils gheschreuen, maer ick en hebbe gheen boden gevonden om de brieuen te senden ende oock, ick en heb niet ghehad nootsakelijcke dingen om u te schrijuen. Aengaende van onsen state, wy sijn al ghesont, God sy ghe-loeft. U moeder he(e)ft sieck ghe-weest twee oft drye daghen, maer sy is nu al ghenesen, God danck. Ick sende u met desen bode vier goud guldenen, maer wacht u wel die te verteeren onnuttelijck, het ware qualijck ghedaen, want ick heb se gewonnen met grooten arbeyt in den sweete mijns lichaems. Doet altijt wel ende sijt neerstich, ende boven alle dinck wacht u wel van quaet geselschap. Ghy hebt begonnen redelijck en wel, maer ghy en doet niet 't en sy dat ghy perseueert. Niet meer, te Gode bevele ick u.

Eenen brief
om te schrijven
tot zijne schuldenaers.

David, mijn goede vriend, na alle ghebiedenissen ick bidde u minnelijck dat u believe my nu te senden de twintich guldenen die ghy my schuldich zijt, want sekerlijck ick heb se gro(o)telijck van doene, om eenen man te betalen dien ick schuldich

cić, ktoremuch je dłużen, bo mnie bårdzo trapi we dnie i w nocy. By to nie było, rad bych wam dłużej czekał, ále potrzebá wielka nálega ná mnie i ciśnie mię, dlatego miejcie mię zá wymowionego. Zyczyłbych sobie, byćie raz do Prábutu przysli obweselić się, tedy bysmy mogli zrzetelnie z sobą mowić o nászych rzeczách. Proszę was, piszcie nam o wászym zdrowiu. Co się mnie dotyczy, jach zdrow, dzięká Bogu. Proszę was, ábyście mi zásię odpowiedź pisáli przez tego poslá, [286] á wiedzcie, jeśli mnie potrzebujecie, nie mijajcie mię, w czym mi jedno możne jest, gotowem wam służyć. Pan Bog z wami.

Odpowiedź

Moj łaskáwy Przyjacielu Rogierzu, przyjąłem wász list, w którym żądacie, ábym wam posláł te piędądze, ktorech wam winien, to mi ále niemożno jest ná ten czas uczynić, lecz wam je posłę ná nadłuższe zá tydzień bez wszelkiego zámieszkánia. Bo jeden, ktory mi dłużen jest, obiecał mi [288] piędądze dáć, ktore wam posłę, nie miejcie o to żadnego stáránia. Dlatego was proszę, ábyście ták długo cierpliwość mieli, á nie ráczcie być złymi ná mnie, iż was ták długo zátzymawam, ábowiem mi możecie zápewnie wierzyć, że ináczej być nie może. Daj wam Pan Bog pokoj bez przestánku.

ben, die my niet en laet in vrede by dage noch by nachte. 't En ware dat, ick soude noch wel beyden, maer grooten noot bedwing(t) my, daerom wilt my excuseren. Comt eens tot Straesbourg om u te recreeren, soo sullen wy mogen met moeyten spreken van onse saken. Wilt ons doch schrijuen van uwe gesontheit. Aengaende van my, ick ben in goeden doene, Godt sy gelooft. Ick bidde u oock dat ghy my wilt antwoorde schri(j)ven by desen bode ende weet, is 't dat ghy mijns van doene hebt, en spaert my niet in allen 't ghene dat my mogelijck sal sijn voor u te doen. God blijue met u.

Antwoorde

Rogier, mijn goede vriend, ick hebbe ontfangen uwen brief by de welcke ghy my schrijft, dat ick u soude senden het gheldt dat ick u schuldich ben d' welck my is onmogelijck nu te doen, maer ick sal u senden ten alderlangsten binnen acht dagen sonder eenige faute. Want een man die my schuldich is, heeft my gelooft ghelt te geven, d' welck ick u senden sal, en hebt daer voren geen sorge. Daerom wilt soo lange patientie hebben ende en wilt niet gram sijn dat ick u doe soo langhe beyden, want weet vo(o)rwaer dat anders niet sijn en mach. Gode gheue u peys sonder eynde.

Jako się ma dług
zapłacić z wymówką

Moj dobry Przyjacielu Rogirzu, winszuję wam wiele szczęścia á posyłam wam [290] tym posłem, który moj brát jest, te dziesięć grzywien flandryckich, ktorech wam był dłużen, á dziękuję wam pięknie, żeście tak długo czekáli. Żal mi, że nie mogł rychlej posłać. Wszakem wszelkiej pilności nakładał według możności mojej, ále ják trudno jest teraz pieniędzy dostać, nie może się nikt wydziwić. Przetoż nie chciejcie tego zá złe mieć i rázcie mi záś posłać zápis, którym wam dał. Nic więcej ná ten raz.

Inny list

Miły Przyjacielu Pietrze, [292] życzę wam wszystkiego dobrego. Wiedźcie, że nie jest z pokojem z wámi, i żeście mi odmówili pożyczyć wászej księgi. Wprawdzie nie wiem, jákom to u was záslużył. Teraz ále widzę, co byście wy mi k woli uczynili, ponieważście mi zápowili tak máłuczka rzecz. Słowa wásze á umysł wász nie zdádzą mi się pospołu zgádzáć. Kiedy byście wy byli požádáli ode mnie jákiej rzeczy, ná ktorej by więcej zależało, nie byłych wam onej odmówił. Ále prawda jest, jáko one pospolne przy-

Om een schult
te betalen met excusatie

Rogier, mijne goede vriend, ick gebiede my in (u) goede gratie, ick seinde u met desen bode, die mijn broeder is, de thien ponden grooten, die ick u schuldich ben, u bedanckende dat u belieft heeft soo langhe te beyden. Het is my leed dat ick se u niet en hebbe eer connen senden. Ick hebbe nochtans groote neersticheit gedaen n(a)e mijn vermogen, maer 't ghelt is nu soo quaet te crijgen, dat wonder is. Daerom wilt niet qualijck te vreden sijn ende wilt my d'obligatie weder senden die ghy van my hebt. Niet meer.

Eenen anderen brief

Peter, mijn goede vriend, naer alle ghebiedenissen, weet dat ick ben see(r) qualijck te vreden op u om die sake dat ghy my niet en hebt willen lenen uwen boeck. Ick can niet peynsen hoe ick 't uwaerts verdient hebbe. Nu mercke ick wel, dat ghy soudt doen seer luttel voor my, als ghy my ontseght soo cleynen dinck. V woorden ende ghedachten en ghelijcken niet wel d' een den anderen. Dat ghy my versocht haddet van dingen van veel meerder importancien, ick en soude u niet gheweyghert hebben. Het is wel waer dat men ghe-

słowie brzmi: [294] próbować trzeba pierwej przyjaciela, niżeli go potrzebujemy, ábowiem w potrzebie doświadczać już pozno jest. Lecz mi dość jest, żem was sprobował.

Umowa álbo zápis
o nájemie domu

Ja Benjámin Hell z Hellenfeldu wyznawam i oświadczam, iżem nájął Pietrowi Márschálkowi moj dom we Wrocławiu leżący ná Rynku, názwany Przy Złotej Koronie, ze dworem i ze studnią ná [296] čás od sześci lat, ktore się począc mają ná przyszle gody roku ósmdziesiątego i wtorego zá sześćset talárow i zá dziesięć groszy ná káždy rok. Ále odłożyć ma káżdego poł roku trzystá talárow i pięć groszy, á íście z tym sposobem, áby káżda część z nas obu jedná drugiej wypowiedziáła obwiazkę ná końcu tych sześci lat poł roku przedtem bez wszelkiego oszukánia.

Kwit dla czynszu
nájętym domie

Ja Benjámin Hell z Hellenfeldu [298] wyznawam i oświadczam, żem dostał od Pietrá Marschálká w summie trzystá talárow i pięć groszy zá poł roku domowego czynszu, ktory się dáć ma ná Boże Náródenie ósmdziesiątego i trzeciego roku, ktore mi

meynlijk seyt: men behoort altoos sijn vrienden t(e) beproeven, eer dat men se behoeft, want die te proeven in den noot dat waer te spade. Daerom het is my ghenoech u beproeft te hebben.

Een voorwa(e)rde van
huyshueringhe

Ick Benjamin Hell van Hellenfeld kenne ende belijde verhuert te hebben Peeter Marschalck mijn huys te Breslau gheleghen op de merckt, in de gulden Kroon, met een plaetse ende eenen borneput, den termijn van ses jaer(e)n, ingaende te Kersmisse naestcomende, in 't jaer twe(e)entachtich om seshondert daelders ende om thien grooten 's jaers. Te betalen alle halve iaren dry(e)hondert daelders ende vijf grooten, by conditie hier inne ondersproken dat elck van ons beyden sal moeten ontseggen in 't eynde van de ses jaren een half jaer te voren sonder eenich bedroch.

Quitancie van
huys-huere

Ick Benjamin Hell van Hellenfeld kenne ende belijde ontfangen te hebben van Pe(e)ter Marschal(c)k de somme van dryehondert daelders ende vijf grooten van een half iaer huysuere verschenen te Kermissen, in't iaer lxxxiii, die hy my schuldich

był dłużen od mego domu stojącego we Wrocławiu ná Rynku, Pod Złotą Koroną názwanego, ktory był ode mnie nájął. Od ktorego poł roku wyznawam, zem záplácony jest od Piotrá teraz wspomnionego i zá wszystkie przeszle terminy aż do tego dnia. Ná świadectwo tego [300] jach się swoją własną ręką podpisał i pieczęcią moją potwierdził, pierwszego dnia styczniá.

Obligacyjá álbo záwiázká
ná niektory terminy

Ja Jan z Rotenfelssu, obywatel we Widniu, wyznawam á oświadczam, zem dłużen jest Herkulesowi Márschálkowi, kupcowi mieszkającemu w Ant(d)orffie, álbo ukazującemu tego, summę od trzydzieści grzywien, dziesięci szelągów i sześci denarów flandryckiej monety, á to zá pięć kęsy angielskiego sukna, ktorem kupił, [302] á od niego dostał, ná którym suknie jach dobrze przedstawam. Przetoż tu ślubuję mu záplácić tę wyższej pomienioną summę, álbo jednemu káżdemu ukáżującemu to we trzech terminach, zwlaszczá dziesięć funtow ná świąteczny jármárk w Antdorffie teraz przychodący. Tákże i dziesięć funtow ná jármárk Św. Bawońskiego, á ostátek ná zimni jármárk w Berku náśládujący. Dla więtszej pewności podpisałem się, etc.

was van mijn huys ghelegen te Breslau op de merct, gheheeten de gulden Kroone, dat hy van my houdt. Van welck half jaer ick houde my betaelt ende schelde quijte den voorseyden Peeter hieraf ende van alle andere voorleden termijnen tot nu toe. In kennisse van desen hebbe ick hier onder mij handteeken gheset, den eersten dach Januarij.

Een obligatie
by paeementen

Ick Jan Rothenfelss, woonende in Wenen, kenne ende belyde schuldich te zijn Hercules Marschalck, coopman woonende te Antwerpen oft den brenger van desen, de somme van dertich ponden, thien schellinghen ende ses penninghen Vlaemsche munte. Ende dat van vijf Enghelsche lakenen die ick ghecocht hebbe ende ontfanghen van hem, van den welcken lakenen ick houde my wel te vreden. Daerom beloue ick hem te betalen die voorseide somme, oft den brengher van desen, in drye pa(e)y(e)menten: te wetene thien ponden in die Sinxen merct van Antwerpen naest comende, noch thien pond te Bamis merct, ende de reste in de coude merct van Bergen naeuolgende. In sekerheit der waerheyt hebbe ick hier, etc.

Obligacyja álbo zawiązka
ná pożyczane pieniądze

Ja Piotr Sigemund [304] mieszkający we Wrocławiu zeznam i oświadczam, iżem winien Janowi Blankartowi álbo okazicielowi tego w summie czterystá flandryckich funtow, ktorej summy mi pożyczyl z dobrogo przyjacielstwa. Dlatego je zás sľubuję oddać jemu álbo okazicielowi zápisu, gdy będzie žádał. Ku potwierdzeniu tego podpisałem się, etc.

Kwit

Ja Dawid Franke przebywając w Brzegu wyznam i oświadczam, iżem dostał od Janá Wielkiego, [306] obywatela we Gdańsku, summy od dwádziesciá złotych polskich, z ktorých káždy kęs pláci dziesięć czeskich, ktorech mu był pożyczyl, od ktoregom dľugu zgubil zápis, w ktorým to stało nápisáno dziesiętego dnia kwietniá roku ósmdziesiętego i wtorego. Od tej sumy i od wszystkich innych dľugow, ktore mi był dľužen áz do tego dnia, wyznam, zem wyplácony jest i kwituję go zgoła. Ná więtsze potwierdzenie podpisałem się własną ręką.

[308] Tytuły listow

Tych násládujących słow ma się używać ná tytułách jednegu listu, ále się musi dobry pozor dáć, áby się

Obligatie
van gheleent ghelt

Ick Peeter Sigemund woonende in Bresslau kenne ende belijde schuldich te sijne Jan Blanckaert, oft den bringer van desen, de somme van vierhondert ponden groote, welcke somme hy my gheleent heeft door groote vrientschap. Daerom belove ick hem die weder te gheuen, oft den bringer van desen, als 't hem belieuen sal. In kennisse van desen hebbe ick hier, etc.

Quitancie

Ick David Francke wo(o)nende te Briegghe kenne ende belijde ontfanghen te hebben van Jan de Groote wo(o)nende te Danswijck de somme van 20 Poolsche guldenen, van thien grooten 't stuck, die ick hem gheleent hadde, waer af ick hebbe de obligatie verloren de welcke was van den thiensten dach van April in 't jaer twee(e)ntachtentich. Van welcke somme ende van alle ander schuldt, die hy my schuldich gewe(e)st heeft tot nu toe, ick houde my wel vergolden ende schelde hem quijte van alle. In kennisse mijns hantte(e)kens hieronder ghesedt.

Opschriften van brieven

Dese nauolghende woorden sal men besigen om buyten te schrijven op de sendt-brieuen. Maer men

przywłaszczył jednej kázdej osobie
tákowe słowá, ktore jej należą.

moet wel toesien dat men eenen yeg-
lijcken persoon toeschrijue alsulcke
woorden als hem toebehoort.

* * *

* * *

Mądreму,
Przemądreму,
Cnotliwemu,
Uczciwemu,
Opátrznemu,
Wysoce ostrożnemu,
Poćciwemu,
Wielce poćciwemu,
Zacnemu,
Osobliwie sławnemu,
Szláchetnemu,
Zacnie urodzonemu
Mocnemu,
[310] Wielkomożnemu,
Oświeconemu,
Najásniejszemu.

Den wijsen,
Seer wijsen,
Eerwe(e)rdighen,
Seer eerwe(e)rdighen,
Voorsienighen,
Seer voorsienighen,
Eerbaren,
Seer eerbaren,
Bysonderen,
Seer bysonderen,
Edelen,
Seer ed(e)len,
Machtighen,
Seer machtighen,
Aen den doorluchtighen,
Den alder-doorluchtigsten.

Liczby

jeden, dwá, trzy, cztery, pięć, sześć,
siedm, ósm, dziewięć, dziesięć, jedenaście,
dwánaście, trzynaście, czternaście,
piętnaście, szesnaście, siedmnaście,
ośminaście, dziewiętnaście, dwádzieścia,
jeden i dwádzieścia, dwa i dwádzieścia,
trzy i dwádzieścia, trzydzieści, czterdzieści,
pięćdziesiąt, sześćdziesiąt, siedmdziesiąt,
ośmdziesiąt, dziewięćdziesiąt, sto, tysiąc,
[312] dziesięć tysięcy, sto tysięcy,
millijon.

't Ghetal

een, twee, drie, viere, vijfve, sesse,
seven, achte, neghen, thien, elve,
tw(a)elf, derthiene, ve(e)rthien, vijf-
thien, seshien, seventhien, ach-
thien, neghentien, twintich, eenen-
twintich, twe(e)entwintich, dryen-
twintich, dertich, veertich, vijftich,
tsestich, tseventich, tachtentich,
tneghentich, hondert, duysent,
thien duysent, hondert duysent, mi-
lio(e)n.

Czás

Wiosná, láto, jesień, zimá.
Boże Narodzenie (Gody),
Wielkánoc, Świątki, S. Jan,
S. Michał, S. Bartłomiej.

Dni tygodniowe

Niedziela, poniedziałek, wtorek,
śrzedá, czwartek, piątek, sobotá.
Tydzień, jeden dzień, ósm dni, pięć-
naście dni, miesiąc, rok, poł roku.
Ráno, ná południe, ná wieczor, [314]
w nocy, rychło, zaráz, ná ostátek,
koniec.

* * *

Musimy się wszyscy pokázác
przed sądowną stolicą Chrystusową,
áby káždy odniósł, co czynił w ciele,
według tego, co czynił dobre lub złe.
Dlatego pokutujcie, á wierzcie ewán-
geliej, bo się czás wypełnił i Kroles-
two Boże się przybliżyło, i owszem
przybliża się wszystkiemu

KONIEC.

Den tijt

Den lenten, den sommer, den herfst,
den winter. de Kersmisse, Paesschen,
de Sinxen, S. Jan, S. Michel, S. Berte-
lemeus.

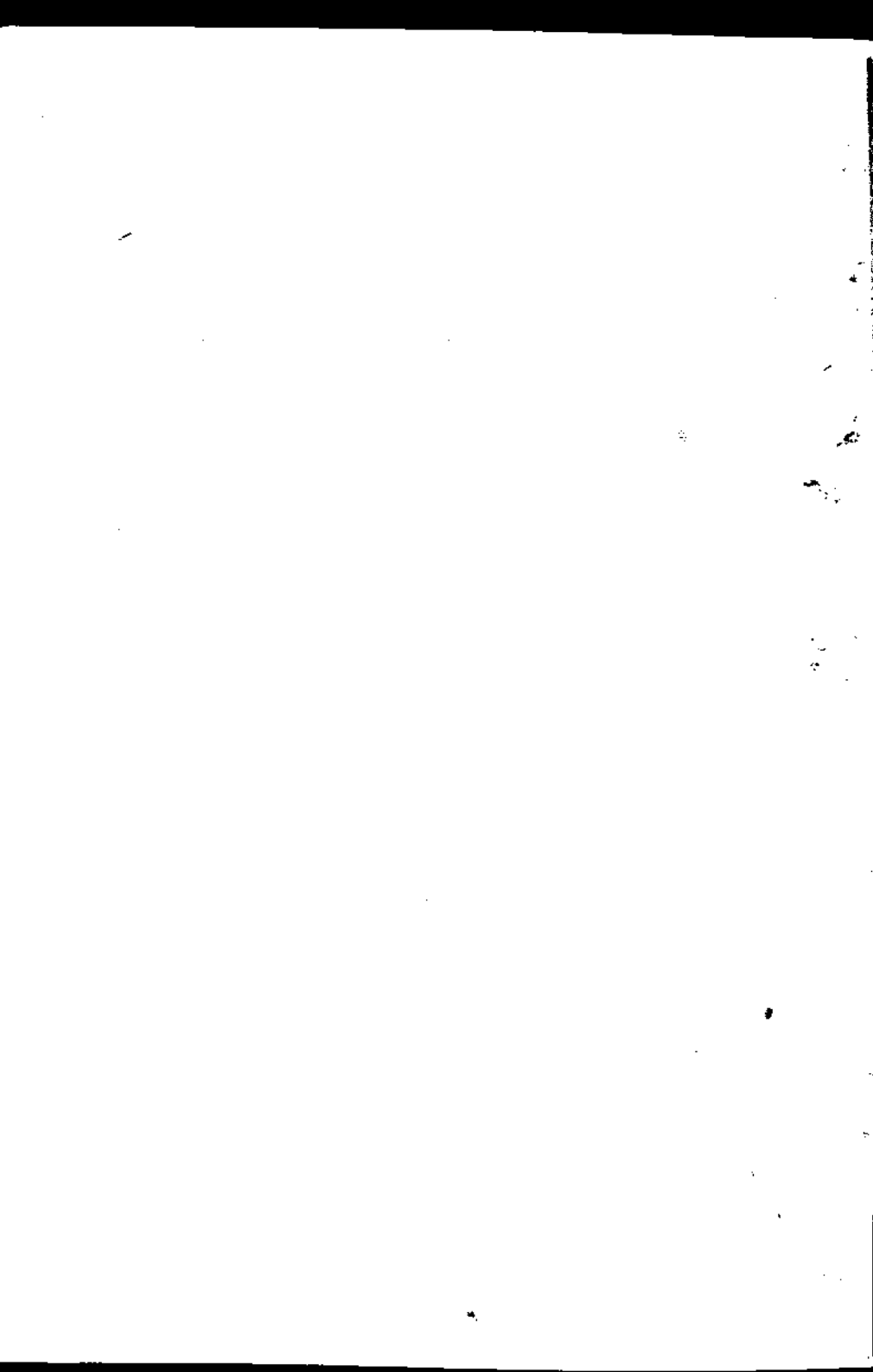
De daghen van de weke

Sondagh, maendagh, dinghsdagh,
woonsdagh, donderdagh, vrijdagh,
saterdagh. Een weke, acht daghen,
vijfthien daghen, een maent, een jaer,
een half jaer. t' smorgens, t' snoenens,
t' savonts, t' snachts, terstont, daerna,
ten laetsten, eynde.

* * *

Wy moeten alle openbaer worden
voor den richterstool Christi op dat
een yegelyc behale het ghene dat
door het lichaem nae dat hy ghedaen
heeft het sy goet ofte quaet. Dae-
rom betere u ende geloof den evan-
gelie, want de tijt is vervult ende het
Conincrycke Gods is naeby gecom-
men, ja het is naby alder dinghen

EYNDE.

Sprzedż wysyłkową publikacji
Wydawnictwa Uniwersytetu Wrocławskiego
prowadzi
Dział Handlowy
Wydawnictwa Uniwersytetu Wrocławskiego Sp. z o.o.
50-137 Wrocław, pl. Uniwersytecki 9/13
tel./fax (071) 3411498, tel. (071) 3411241
e-mail: marketing@wuwr.com.pl
<http://www.wuwr.com.pl>

Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego
zaprasza do swoich księgarń:

- Księgarnia internetowa
www.wuwr.com.pl
 - Księgarnia Uniwersytecka
50-137 Wrocław, pl. Uniwersytecki 9/13, tel. (071) 3752923
 - Księgarnia Naukowa im. Mikołaja Kopernika
50-138 Wrocław, ul. Kuźnicza 30/33, tel. (071) 3432977
- Księgarnia prowadzi również sprzedaż wysyłkową
wszystkich książek znajdujących się w jej ofercie handlowej.

